

УКРАЇНСЬКА КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ (БОЛЬШЕВ.)

Пролетарі усіх країн, єднайтеся!

Сензій Мазлах і Василь Шах-Рай

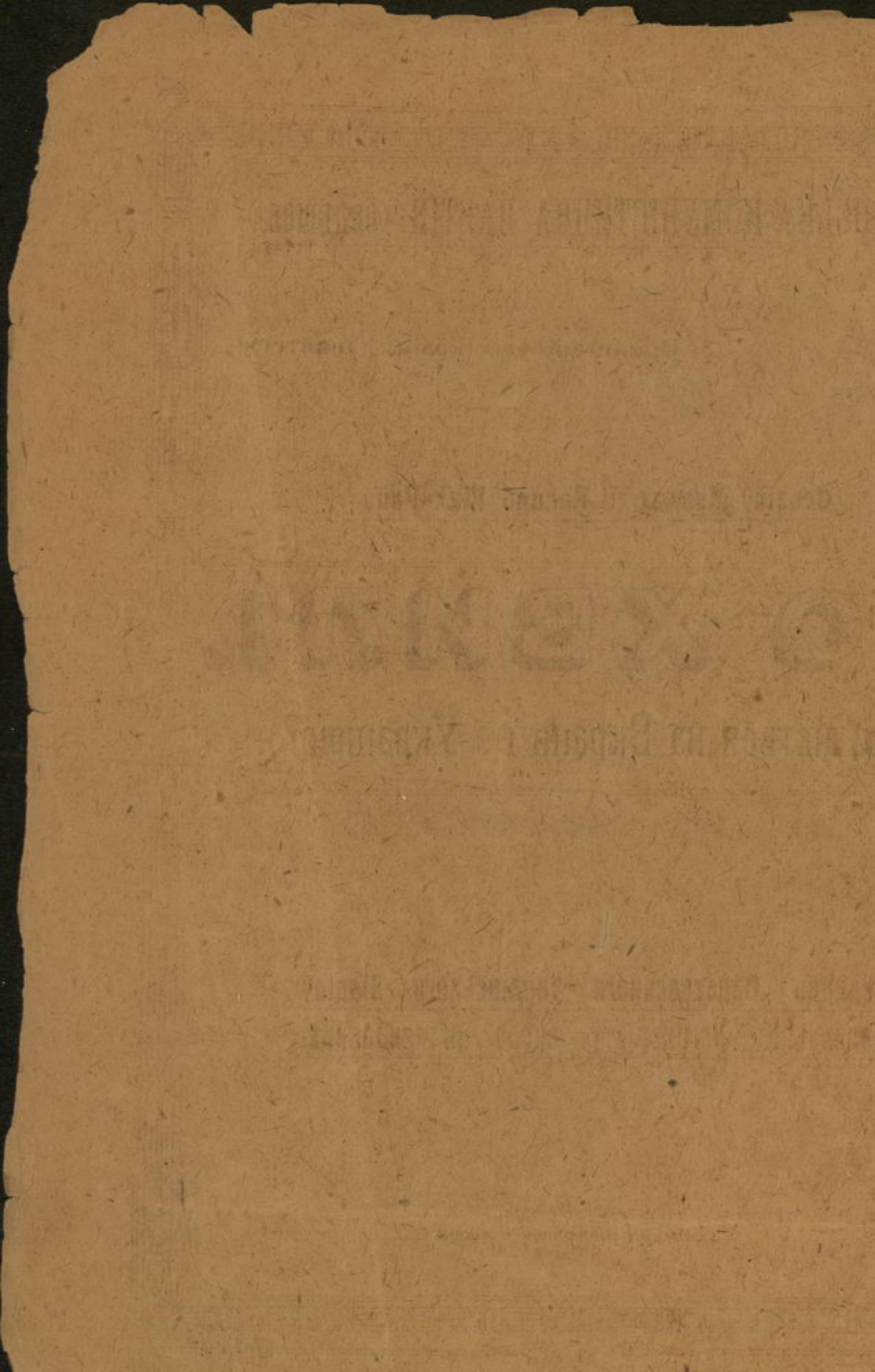
ДО ХВИЛІ.

(Що діється на Україні і з Україною?)

Ціна 7 карб.

Видання Саратовського Українського Відділу
Народнього Комісаріату справ національних.

САРАТОВ.
Совітська типографія 5 відділ.
1919 рік.

Українська Комуністична Партія (більшевиків).

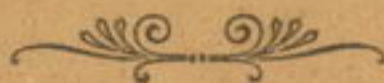
Пролетарі усіх країн, єднайтеся!

СЕРГІЙ МАСЛАХ І ВАСИЛЬ ШАХ-РАЙ.

Д О Х В И Л І.

(Що діється на Україні і з Україною?).

Е
П
З
В

ВІД 90134 (2)

9 мр

40 (24x)
73 (24x) 711

C2

БІБЛІОТЕКА
Академії Наук
УРСР

30208736

Центральна
наукова бібліотека
АН УРСР
Акт № 197
№ 17 811-20

ВНДООФ
ЗВІРЕНО 20 09 р.

1. Pro domo nostra.

Краще пізно, ніж ніколи—каже відоме російське прислів'я. Пам'ятаючи се, ми і наважуємося звернутися до робітництва і селянства Росії і України з своїм словом. Ми робимо се не тому, що ми вважаємо себе за дуже освічених людей, які можуть навчати других. Навпаки, ми рахуємо себе за як назвичайних людей. Але зараз ми переживаємо одну з як найвідповідальніших хвиль в велетенській боротьбі праці і капіталу, старого, буржуазного, збудованого на примусі і пригнобленні, суспільства—з новим суспільством, суспільством міжнародної солідарності працюючих, суспільством вільної сем'ї вільних народів, суспільством соціалістичним. Кожний член повинен дати свою крихту допомоги, які б не були малі його сили, чим тільки він може, як тільки він собі розуміє і уявляє сю величезну хвилю. Ми твердо переконовані, що переживаема нами сучасна хвиля є лише одним із тих кілець в ланцюзі велетенських битв людности за своє визволення з пут капіталізму і імперіалізму сучасної доби, що за сією хвилею йдуть нові, коли напруженість і трагічність цієї боротьби набере ще невиданного розміру. І в залежності від того, яким шляхом підуть події зараз, буде передрішений і дальший розвиток подій. Події мають свою логіку, яка майже раз-у-раз переважає людську логіку. В революційні часи дійсна природа суспільства, окремих його класів, груп, особ виявляється з непереможною яскравістю, і так звана „історична необхідність“ також перестає бути лише результатом досліду історичних подій, а набирає наочности буденного, повсякчасного факту, відомого кожному обивателеві. Але ми також знаємо, що ця „історична необхідність“ складається як результат людських особистих, групових, класових воль, і як що яка ідея, думка поширюється в масах людей, захоплює, завначає волю більшої чи меншої маси людей, вона стає тим самим одним із факторів, що визначають напрямок „історичної необхідности“. Історія є продуктом масового ділання, а не „великих особ“, „героїв“, і виконується вона в повсякчасній і щоденній боротьбі за власні інтереси мас, а не в палацах, міністерських кабінетах, салон-вагонах главковерхів і т. д. Історія знає приклади, коли звичайні люди, котрі ніколи не думали не гадали відкрити Америки і ошастливлювати людність, уміли висловити думку, що „літала в повітрі“, намацати пульс історичної хвилі—і вони „ставали капралами“, їх думки ставали фактором історичного життя. „Стать капралом“ ми не намагаємося, але як би ваш скромний голос знайшов відгук у масах, щоб можна було хоч трохи звернути історію на бажаний для нас шлях—ми були б задоволені: наша праця не згинула за дарма.

Ми осмілюємося звернутися до робітництва і селянства України і Росії ще і тому, що нам довелось на власні очі бачити розвиток подій на Україні під час революції, брати власними невеликими силами участь в сих подіях—і той історичний досвід, що ми придбали за ці часи, мусить бути, на нашу думку, використаний не тільки для нашого „особистого ужитку“, а стати в допомозі всім, хто бореться за щастя і долю живих людей, кому доля України і доля Росії не є чимсь „абстрактним“, кому доля України і доля Росії „спать не дає усьо ніч“.

А ми любимо Росію і Україну, любимо так, як люблять свою матір—щастя і доля Росії і України є нашим щастям, нашою долею. В них ми любимо всю людність. Нова Росія і нова Україна—дві рівноправних сестри, дві вільні країни, дві незалежні, самостійні, і в той же час об'єднані спільними інтере-

сами, пошаною чести одна одної,—ось до чого стремимо ми, ось чим боліємо ми, ось до чого закликаємо ми, ось що дає нам виправдання в тому, що ми осмілилися звернути увагу робітників і селян до своїх думок, до своїх „ума холодних наблюдений и сердца горестных замет“.

Краще пізно, ніж ніколи. А що пізно, то вина лежить не тільки на нас, а й на тому, що волею історичних судиб нам доводиться жити в більш менш „прекрасному далеку“, куди звістки доходять пізно і не дуже повно, так що орієнтуватися у свій час трудно.

Ми зробили, як уміли. Хай хто може зробить краще!

2. Війна і революція.

Минають дні, минають ночі,
А Україна згай горить...

Горить не одна Україна. Горить увесь світ. Горить уже п'ятий рік. Слахлахнілий в 1914 році світовий пожар невиданної в історії людности війни перетворюється в новий революційний пожар. У відповідь на імперіалістичну війну на користь „своїх“ і „чужих“ капіталістів, поміщиків, банкірів, війну за нові ринки, за новий поділ світу, за переділ „малих пригноблених народностей“—розгорається і поширюється революційний пожар, який „очищає“, випалює все, що залишилося після, руїни 1914—18 року, перетворює в попіл труп старого буржуазного суспільства.

Україна має нещастя займати місце поруч з країнами, як Бельгія, Польща, Сербія, Армєнія і я., де відбувалися кроваві події сучасної війни, де вирішувалися питання світових хижаків. За честь бути свідком і ареною світових подій, стояти „на аванпості“ світового руху, Україна дорогою заплатила кров'ю і працею своїх синів. І платити ще доведеться—про це вже подбає новий світовий переможець, новий гегемон імперіалістичної буржуазії, апостол „самовизначення малих народів“, президент Північно-Американських Сполучених Штатів Вудро Вільсон.

Світова війна і світова революція—ось два наочних факти сучасности, переживаємої доби.

Війна і революція є кризісом суспільства, громадянської спільности.

„Всякий кризіс відкидає умовне, зриває зовнішню шкарлупу, штурмує віджившим, розкриває більш глибокі пружини і сили.“ *)

Що розкрив кризіс переживаємої доби? Світова війна розкрила наочно протиріччя сучасного буржуазного, капіталістичного, імперіалістичного суспільства. Збудоване на відокремленні засобів продукції і обміну—землі, фабрик, заводів, залізниць і т. д.—від продуцентів; на приватній власности на засоби і знаряддя продукції і обміну і експропріації і пролетаризації широких працюючих мас; на протиставленні мертвих річей, продуктів людської праці, живому продуцентів, робітничій силі, яко капітал і праця; суспільство, де движучою силою суспільної продукції і соціального життя являється не задоволення людських, громадських потреб, а безупинна жажда наживи, прибутку, бариша; суспільство, яке в кожній придбаній чи звоюваній країні або галузі громадської продукції знаходить лише нову межу, і тим лише роз'ятрює пекуче бажання все забрати собі, все загарбать, все прибрати до рук,—се суспільство виробило такі велетенські продукційні сили, котрі можуть за короткий час залити світ своїми продуктами і капіталами, і в той же час не здатне задовольнити потреб своєї маси населення, щоб позбавити його небезпеки і жаху голоду, холоду, аліднів, болізнів. Світ поділений між окремими світовими хижакими „великими“ державами, в той час коли кожній з них потрібен цілий світ. Продукційні сили не можуть лишатися даремно лежати, капітали повинні будь якою ціною знайти собі поле прикладання, капітал повинен давати бариш—а до всього иншого нам нема—діла.

*) Н. Ленин. Итоги дискуссии о самоопределении. В „Сборнике Съез. нал-демократ“, Ц.О. Р. С. Д. Р. П., № 1, октябрь 1916. Стр. 26.

Vivat profitemur, pereat mundus! Après nous le déluge! Хай живе баринш, хай згине світ! Після нас хоть потоп!

„Війна є продовженням політики, лише іншими засобами“. Ся крилате висловлення німецького імперіаліста Клаузевіца розкриває дійсний зміст цілів сучасної імперіалістичної війни. Війна мусила зробити те, чого не можна було досягти „мирною“ конкуренцією, „мирними“ договорами, таможенною (митною) політикою і т. д.

Війна виїшла з нетрів сучасного суспільства з необхідністю природного закону,—і тому то ніяк не знайдуть, хто викликав війну, хто винен у ній.

В'яним є сучасний склад громадянства, суспільности.

Війна, далі, наочно доказала і свою нездатність вирішити ті питання, які вона мусила розв'язати. Вона повинна була усунути протиріччя між велетенськими продукційними силами суспільства і його суспільними стосунками, збудованими на власности, на експлуатації живої робітничої сили капіталом, на ненаситній жажді нових ринків і бариншів.

Війна не тільки не усунула сього протиріччя, але поглибила його, довела суспільство до провалля загальних злиднів, одичання, до загибелі. Щоб не згинути, суспільство напружує свої сили в іншому напрямкові, хацається вирішити „іншими“ методами питання, котрє не здатна вирішити війна.

Револуція є продовженням попередньої політики і війни—лише „іншими“ методами“.

Подібно до римських аристократів, котрі обжиралися тонкою і хорошою їжою, потім ішли й блювали, щоби можна було знов розпочати обжорливу їжу,—так і попережня політика і війна гадала усунути протиріччя між складом суспільних стосунків і власними продукційними силами шляхом поділу і переділу „по справедливості“ або по прінципу: „програвший платить!“ „вільних“ земель і народів, шляхом безоглядної роєтрати і руйзування людської праці, вироблених продуктів і продукційних сил.

Револуція—є спробою звоювання сих продукційних сил на задоволення людських потреб, на поліпшення життя працюючих мас, на усунення протиріччя між капіталом і працею шляхом знищення капіталу.

Револуція се війна старому суспільству за нове суспільство, соціалістичне,—на противагу імперіалістській війні в межах старого капіталістичного суспільства і за продовження життєздатности капіталістичного суспільства.

Війна між імперіалістами різних націй породила револуцію, війну пролетаріата і селянства проти всіх імперіалістів: „своїх“ і „чужих“.

І чим далі, тим більше зникає боротьба між імперіалістами і зростає в силі револуційна боротьба широких працюючих мас з пролетаріатом на чолі проти імперіалістів всіх мастей. Нї зміну імперіалістській війні прийшла громадянська війна.

Ось основний факт сучасности.

3. Дві доби револуції.

Російська револуція в березні 1917 р. є „критичним“ пунктом перетворення імперіалістичної війни в соціальну револуцію, в громадянську війну.

До листопаду 1918 року Російська револуція була лише одиноким огнищем, островом між імперіалістичними державами, серед бурхливого моря імперіалістичної війни. Вона відбувалася на тлі світової ворожнечи двох імперіалістичних таборів: англо-франко-італо-американської згоди (антанта) і почвірного союзу центральних держав на чолі з Германією.

Починаючи з жовтня-листопаду 1918 року міжнародня ситуація змінюється у двох напрямках. З одного боку, Германія на західньому фронті була розгромлена антантою, що викликало револуційний рух в Германії, і цітадель центральньо-європейського імперіалізму рухнула під натиском револуційної хвилі. Російська револуція перестала бути самотнім островом і наїшла собі спільника в револуційній Германії. З другого боку, сей розгром германського імперіалізму і револуція в Германії знищили два імперіалістичних табори і лишили один

тільки, до якого з кожною годиною, з кожним днем прядиються уламки розбитого російського, германського, австрійського імперіалізму.

Тоді самотна революція мусила відстоювати себе проти хижацьких замірів обох імперіалістичних таборів, які нейтралізували один одного і тим ставали в допомозі революційній Росії.

Тепер революційна хвиля перекинулася на полудневий схід і в центральну Європу. Але революційна боротьба в них ще не скінчилася перемогою пролетаріату, і тому сподіватися від них прямої допомоги не можна, навпаки, їм самим потрібна допомога і проти „своєї“ імперіалістичної буржуазії, і проти англо-американського капіталу. І в той же час уже не можна „лавірувати“, використовуючи ворожнечу імперіалістів, спіраючись то на одного, то на другого, бо зараз є лише один табір імперіалістів.

Тоді кожна імперіалістична група напружувала свої сили для перемоги свого ворога, вважаючи революцію лише результатом воєнного розгрому. Переможня Германія навіть „прихильно“ ставилася до російської революції не тільки тому, що революція виводила Росію з лави ворогів Германії, а і тому, що вона переманювала на себе частину сил уваги антанті. Імперіалісти Германії, захопивши добрий кусень бувшої Російської імперії, про який їм не ввижалося навіть ві сні,—нічого не мали проти того, щоби встановити „добросусідські“ стосунки з Росією, пограти з нею, як грає ситий кіт з мишою, будучи певним, що миша не утече.

Тепер переможцем і гегемоном в імперіалістичному таборі явилася антанта, на чолі якої стала нова країна, Сполучені Штати Північної Америки. Ця країна визначалася за останні часи, поруч з Германією, прудким і буйним розвитком капіталізму. Рядом з старими капіталістичними державами, Англією і Францією, буйний розвиток котрих перепадає на першу половину минулого XIX століття, котрі споживали в останні часи тим, що нажили в попередні часи, котрі вживали старих методів продукції і організації господарства, де енергія, ініціатива і невпинний рух наперед уступали перед рутиною, шаблоном, „дідовськими“ способами, механізацією праці по раз заведеному способу,—рядом з ними країни молоді капіталістичної культури, Америка і Германія, повинні були ще „звоювати собі місце під сонцем“, і тому вони мусили напружувати всі свої сили, використовувати як найкраще людську енергію і багатства своєї країни, вживати як найліпших методів продукції, нові машини і т. д., підтримувати дух ініціативи і винаходження, виробляти дешеві і гарні товари, дбати про як найзручнішу і найкориснішу організацію господарства. Франції і Англії треба було пережити майже рік війни, щоби стаги в рівень з Германією по висині своєї техніки.

Германія не видержала страшного напруження і впала. Але Сполучені Штати такого напруження не знали. Навпаки, перші три роки війни вони користувалися з війни, докінчували організацію своїх господарських і військових сил, могли робити се поволі, бо майже всі їх конкуренти були втягнені в війну. Мало того, Сполучені Штати опинилися в стані *tertius gaudens*'а—третього радіючого, котрий грів руки коло чужої біди, ловив рибку у вскаламученній воді, стриг обидва ворожі табори. Відомо всім, що Сполучені Штати за перші роки були глитаєм і поставщиком і антанті і почвірного союзу центральних держав. Се дало їм можливість скінчити свою організацію господарства і приготувитися до війни, закріпити за собою всю Америку, перевести в життя домагання „Америка для американців“, себ—то для американського капіталу, нажитися на заказах і займах і воюючих і невоюючих держав. Сполучені Штати буквально загрибали жар чужими руками. Потоки крові в Європі і Азії перекочувалися через Атлантичеський океан блискучим і дзвінким струмком золотих монет.

І в той момент, коли обидва воюючі табори були напіввиснажені, Сполучені Штати виступили збройною рукою, щоби бути „миротворцем“ не тільки шляхом „пославій“ свого первоапостольного і препрославленого „мироносця“ президента Вудро Вільсона, а і на ділі, яко переможець на полі брані. І Сполучені Штати вибрали дуже влучний момент, коли саме Германія осягла най-

вищої точки своєї міці і коли сили антант і Германії були майже урівноважені, а обидва табори уже були настільки виснажені, що досить було навіть невеликої сили, щоби терези схилилися або на той або на другий бік. Стати на бік Германії означало для Штатів закріпити гегемонію Германії в Європі, утворити власними руками як найсильнішого конкурента, з котрим незабаром Америка мусила би вступити в одверту і „мирну“ і „воєнну“ боротьбу. Навпаки, Франція і Англія були не такими страшними, і становище їх було таке, що з виступом на їх боці Сполучених Штатів, їхня перемога означала би фактично перемогу Америки.

І дійсно, ми бачили, що досить було з початку незначної воєнної перемоги антант, і Германія покотилася мов сніг з гори, що свідчить не про силу воєнної перемоги, а про силу виснаження Германії. Ми далі були свідками телеграфного діалогу між розбитою Германією і переможньою Америкою. Про перемир'я і про мир зговорювалися Берлін і Нью-Йорк, про Париж і Лондон, як і про Відень, не чуть було.

Зараз Сполучені Штати перебувають в аналогічному стані, як Германія на початку цього року,—але в далеко кращому. За винятком хіба Японії, всі „великі“ держави лежать цілком виснаженими, зруйнованими і знесиленними, в той час, коли Сполучені Штати лише встигли розвернути свої сили і свою міць. За винятком тієї ж таки хіба Японії, всі „великі“ держави світу налякані примарою революційної зарази, комунізму. Примара комунізму убралась в плоть і кров російської, австрійської, германської революції. Всі сили старої Європи—Мілюкови, Родзянки, Денікіни, Карли, Вільгельми, Гінденбурги, Ллойд-Джорджі, Пуанкаре, Клемансо, і tutti quanti—страшенно перелякані сією примарою готові кинутися в обійми хоть до самого чорта, не то що до „мирогочивого“ Вудро Вільсона. І Вудро Вільсон один керує всіма справами, один взяв на себе ролю світового жандарма і ката світової революції.

Вчорашній „революціонер“ і „визволитель“ всіх пригнічених і пригноблених народів, він вступає на зруйновану і сплюндровану Європу, щоб закріпити за американським капіталом і на далі можливість диктувати свою волю європейським народам. Революція з'єднала круг нього чорну зграю „обіжених“ революцією імперіалістів різних мастей, учорашніх ворогів. Всіх з'єднала, всіх збрала „в невеличку, але чесну“ кумпанію ненависть до пролетаріату. Честь, сором, любов до батьківщини—все чим пишалася і хвалилася ще вчора вся ця братія, все забула і продала за те, аби вернути собі свої класові позиції, свої „гнізда“, свої фабрики, заводи, акції, ренту...

Російська чорносотенно-кадетська братія в першу добу кидалася то на бік антант, то на бік Германії. Тисячі думок, тисячі гадок носилося у неї в голові, все шукала відповідної „орієнтації“. Нічого певного осягти тоді вона не могла, крім дискредитації власних заходів. Тепер у неї одна думка, одна воля, одна орієнтація, одна точка прикладання сил—мудрий і добрий американський дядя Вудро Вільсон.

Австрійська і германська імперіалістична буржуазія була позбавлена мук російської чорносотенної братії, їй історія не дала „вибору“, перед нею був лише один центр,—і германська і австрійська імперіалістична буржуазія безоглядно кинулася в обійми учорашніх ворогів, аби тільки одержати допомогу проти своїх „взбунтованих рабів“, проти власної революції. Гамлетизувати їй було ніколи.

Так круг апостола „нового світу“ Вудро Вільсона збралася всіляка імперіалістична братія, з'єднана страшенною ненавистю до революції, до примари комунізму. Вудро Вільсон має вірних, „не за страх, а за совість“ слуг, і не має зараз супірників, окрім хіба Японії. У нього є всі данні—і матеріальні і моральні,—аби дійсно стати світовим жандармом і світовим катом світової революції.

4. Росія і Україна на тлі світових подій.

Англо-французська імперіалістична буржуазія зустріла російську революцію в березні 1917 р. дуже вороже. Вона боялася, і цілком справедливо, позбавитися такого багатого поставщика „пушечного м'яса“ і такого багатого ринку для своїх капіталів і товарів, якою була царська Росія. Дійна корова для французьких банкірів до війни, звисилена і оплутана кругом довгами під час війни, царістська Росія після війни повинна була стати для більш розвинених імперіалістичних держав другою Турцією. другою „хворою людиною“, котра раз у раз удержувалася би в хронічному хоробливому стані, щоби потім коштом „самовизначення“ її окремих земель, концессіями і т. д. можна було зводити свої рахунки. Революція поховала єї надії під руїнами царізму. Що ж дивного, що „благородні союзники“ гадиним шипінням зустріли російську революцію!

Инакше зустріла революцію імперіалістична Германія. Для останньої революція означала вихід одного з найсильніших ворогів з війни, з табору ворогів, і таким чином давала упевненість, що перемога Германії на всіх фронтах незабаром скінчиться повним закріпленням її пануючого стану в Європі. Революційна Росія досить буде зайнята своїми внутрішніми справами, їй буде не до війни, не до Германії. Мало того. Розгромлена Германією, Росія мусть підписати мир, який проіктує Германія. Крім того, Росія повинна одтягти на себе частину сил своїх „союзників“, котрі не задумуються послати свої карательні отряди, щоб „проучити“ Росію за „зраду“ і примусити її продовжувати війну. І сподівання Германії були виправдані цілком. Навіть більше того, дійсність перейшла всяку міру імперіалістичних фантаздорів.

Германія здобула у себе на сході таку територію, яка перебільшувала саму Германію. Вона примусила уплатити контрибуцію. Вона зайняла позицію, яка давала їй можливість в любую хвилину знов піти війною і взяти в Росії, що їй потрібно. Вона забезпечила недоторканність своїх інтересів з боку соціально-економічних заходів уряду Совітської Росії. Задушити Совітську Росію було не в її інтересі. Навпаки, вона сподівалася, що се вона еще вспе зробити, а тим часом їй варто істнування Совітської Росії, яко буфера проти антанти.

Антанта,—коли спроба примусити Росію вести війну через Керенського скінчилася розгромом армії після вступлення 18 червня,—кинулася було після революції в жовтні підтримувати різні контр-революційні гнізда в Росії, потім, коли мирні переговори в Бресті скінчилися нічим, намагався, чи не піде на війну з Германією більшевицький уряд, щоб нарешті стати твердою ногою на шлях підтримання російської кадетсько-меньшевицько-есерівської контр-революції. Напад на Мурман і Архангельськ, інспірація сибірського уряду, чехо-словацька авантюра — довгою низкою потяглися один за другим факти „дружеської допомоги союзників“.

Що до України, то її роля на міжнародній арені починається з грудня 1917 року—січня 1918 року, коли Центральна Рада, а потім Центральний Виконавчий Комітет Всеукраїнських Совітів вислали свої делегації у Брест-Литовський на мирні переговори. Німецький Уряд скоро зрозумів, як гарно він може використати велико-державні заміри Центральної Ради, в якій пригоді може стати йому боротьба між Ц. Радою, з одного боку, і Ц. В. К. Совітів України і Сов. Нар. Комом,—з другого. І дійсно його сподівання не були зайвими. Бо в той час, коли в результаті довгих переговорів з Російською делегацією пришли до дивовижного стану: ні мир, ні війна!—згубивши в ході переговорів весь фльор „демократичних бажань“ Германії і викликавши широкий робітничий рух в Австрії і Германії із-за виступу ген. Гофмана,—в той саме час делегація Ц. Ради підписала мирний договір, і значить німецький уряд міг повернути до дому хоть з яким небудь „кляптом папірцю“, а незабаром таж делегація Ц. Ради запросила допомоги проти більшевиків, освятивши політично таким чином збройний напад на Росію і окупацію України.

Німецький Уряд як найліпше використав національну ворожнечу між Україною і Росією, і подібно до того, як він „терпів“ Совітську Росію, яко буфер

на деякий час, так він не тільки „терпів“, а і „підтримував“ „самостійність“ України.

Відношення антанти до України було аналогічним їх відношенні до Світецької Росії. До революції в жовтні 1917 р. союзники цілком вороже ставилися до українського національного руху, бо воно порушувало націоналізацією війська фронт. Після жовтнянської революції, антанта спиталася опертися на Ц. Раду проти більшовиків, сподіваючись, що Ц. Рада буде продовжувати війну. „Мій уряд доручає мені запевнити вас в своєму щирому відношенні,—він буде з усією силою підтримувати уряд Український в його завданнях, які він собі поставив, а саме: бути дійсним урядом, підтримувати лад і боротись з центральними державами, ворогами демократії і гуманності“*)—писав представник Англії Баге. Але незабаром виявилось, що ці надії, сподівання зайві—і союзники після того твердо і рішуче займають позицію ворожу до України, як і до Світецької Росії. Тільки Україна лежала далеко від їх шляхів, прямо і безпосередньо вони дістати до неї не могли.

Не можна не зазначити східних риз в відношенні обох імперіалістичних таборів і до України і до Світецької Росії. І ті й другі однаково нічого б не мали і проти Світецької чи будь якої Росії і проти самостійної України. Аби тільки пішли обидві на налігачі імперіалістичної буржуазії. Об'єктивні умови склалися так, що використати і ту й другу для своїх егоїстичних інтересів могла лише Германія,—і яко країни—поставщики різних матеріалів і яко країни—буфера проти антанти. Антанта, навпаки, нічого не вигравала, а губила багато. Звідеи ворожість і до Світецької Росії і до самостійності України.

Так було тоді, під час першої доби.

Зовсім инший стан і України і Росії в переживаєму нами, другу добу, з жовтня—листопаду 1918 р.

І Світецька Росія і самостійна Україна опинилися в иншому стані, зустрічають инше відношення з боку імперіалістів Германії і антанти. Власне, змінилось відношення лише імперіалістів Германії.

Коли Германія в якій небудь місяць згубила всі свої звоювання на заході, мусила піти на всі умови миру антанти, аби тільки мати змогу задушити у себе дома революцію,—вони стали оцінювати і ставитись зовсім по иншому до Світецької Росії і до самостійності України. Власним досвідом вони переконалися, що шутки з Світецькою Росією кецькі. „Отрута“ більшовизму загрожує затопити всю Європу. Треба знищити її,—але пізно. Імперіалісти Германії пальцем кивнуть не сміють без дозволу Вудро Вільсона. І вони ласкаво просять дозволу у апостола визволення народів взяти і їм участь в удушенні Світецької Росії, а задушить її треба обов'язково,—запевняють вони Вільсона. Вудро Вільсон знає се добре і без них. Що ж до підтримання самостійності України, то се питання зовсім зайве, бо імперіалістській Германії самій не до жиру—бути би живу.

В попередній главі ми бачили, як з'єдналися всі бувші і поки що суцї імперіалістичні ватажки круг Вільсона, яка одностайність панує в них, що до революції взагалі, Світецької Росії і самостійної України, з'окрема. І ся одностайність зразу виявилася, фронт вирівнявся.

Віднині є лише один імперіалістичний центр. І віднині є лише одна політика імперіалістичної інтернаціональної буржуазії що до Світецької Росії і самостійної України.

Ватажок так званої „добровольческої армії“, армії безробітного офіцерства і маминих синків, ген. Денікін, на засіданні краєвої Ради в Катеринодарі оголосив умови згоди з антантою. Антанта буде підтримувати лише „добровольческу армію“ і ті групи російської контр-революції, які стоять за відродження єдиної і неділимої Росії. На майбутню мирову конференцію будуть допущені також лише захистники відродження „єдиної і неділимої“, і ні в якому разі не будуть допущені більшовики, і ті новоутворення на місці бувшої Росій-

*) О. Шульгін. Політика. 1918 стор. 110. Підкреслення наше.

ської імперії, які не стоять на точці погляду „єдиної і неділимої“. А і з сих новоутворень першою є Україна.

Ся заява Денікіна цілком погожується і з тою відповіддю, котру одержав представник України в Болгарії від уряду Сполучених Штатів на запитання: чи будуть допущені на майбутню мирову конференцію представники України? „Уряд Вільсона бажає бачити на конференції представника єдиної і неділимої Росії“—була коротка відповідь.

Словом, все ясно. Нема вічого недоговореного, нев'яченого.

Знищить Совітську Росію і самостійну Україну, і відродить єдину і неділиму Росію.

Ясно, як апельсин.

5. Стратегичний план відродження єдиної і неділимої Росії.

Здійснити своє бажання: знищити Совітську Росію і самостійну Україну і відродити „єдину і неділиму“ Росію—можна лише окупірувавши Росію і Україну.

Досвід революції з жовтня 1917 року за рік вочую доказав, що відродити єдину і неділиму Росію чорвочотенно-монархично-октябристо-кадетсько-есерівська російська контр-революція власними силами не може. Скрізь, де вона лише існує, чи на півночі: на Мурмані і в Архангельську; чи на сході: на Уралі і в Сибірі; чи на півдні: на Дону, Кубані, Україні; чи на заході: в окупірованих німцями землях, Литві, Польщі і т. д.—скрізь вона держиться лише за допомогою багнетів чужоземного війська.

Але стоїть тільки піти сьому військові, як російські контр-революціонери звикають,—мов корова язиком злизує.

Значить, щоби виконати поставлену собі задачу, російські контр-революціонери купно з антавтою повинні окупірувати всю Росію, встановити „лад та спокій“ на кістках сотен тисяч робітників і селян, вибить з дурної голови більшовицькі й самостійвицькі ідеї, встановити свою диктатуру.

Практика прожитого року показала, що північ і схід Росії, Мурман і Сибір, не годяться, щоби бути вихідними стратегичними пунктами сії окупації. Для сього потрібно багато часу, цілі роки,—а тут важно зробити негайно, щоби не згубити відповідного моменту і не спізнитись.

Захід Європи і Балтійське море більше пригодної служити сії меті. Але й вони вимагають багато часу. Треба попередю задушить революцію в Германії, щоби забезпечити собі тил. А хто його знає, скільки часу для сього буде потрібно.

Найкращим стратегичним пунктом являється південь, Чорне море,—Україна, Дін, Кубань. Звідси можна скоро розпочати наступання на північний схід на Оренбург, щоби з'єднатись з Сибіррю, Уралом, а далі подати руку і до Архангельську.

З України можна повести наступання на Білу Русь, Литву, до Балтійського моря. Таким чином Москва і Берлін з Віднем будуть розрізнені, кожний буде обгорнений вільцем окупіруючих військ, котрі будуть стягуватися і зужуватися, поки революція в і тій і в другій країні не задхнеться.

Таким чином, Україна, по замірам імперіалістів, має стати стратегичним пунктом розвіртування контр-революційної кампанії, котра приведе до загибелі і Україну.

Таким чином, Україна і Совітська Росія зв'язуються спільними інтересами не тільки боротьби з спільним ворогом, імперіалістичною буржуазією, а й особливим інтересом—розірвати хятрий і мудрий план удушення тої і другої за допомогою одна одної.

Тому то аналіз тіх сил, що борються зараз на Україні набуває великого значіння для урозуміння не тільки становища України, й стосунків до Совітської Росії, а може подати де-які вказівки що до політики Совітської Росії відносно України.

6. Скоропадський і Денікін.

Остання звістка з України: ясновельможний пан гетьман Скоропадський зрікся гетьманства і сховався невідомо де. Sic transit gloria mundi! Такою химерною є слава цього світу!

Але за останні 7 місяців ми так звикли до цієї кумедної фігури, що так легко з ним розійтися ми не можемо, тим паче, що з ним ще не зникають ті сили, які його висунули на історичну сцену, і тому, що урозуміти сучасний стан контр-революційного „єдиного і неділимого“ стану не можна без Скоропадського.

Та ж звістка сповіщає, що на російсько-чорносотенному обрії встала постать другого царського генерала, Денікіна, який стоїть на чолі „добровольчеської армії“. Не треба бути пророком, щоби сказати, що ген. Денікін займе у найблизші часи таку ж увагу, як і Скоропадський.

Генерали Скоропадський і Денікін є двома гієрогліфами, котрі тим відрізняються від гієрогліфів єгипетських, що їх і неграмотний розбере.

Ген. Скоропадський—учорашне, ген. Денікін—сьогоднішнє російської і світової контр революції на Україні.

Коли російська чорносотенно-монархично-октябрістсько-кадетська контр-революція була розбита в центрі Росії и усунена була на околиці бувшої Російської імперії (жовтень 1917 р.—березень 1918 р) коли надії на скору і достаточну допомогу від антанги для відродження „єдиної і неділимої“ Росії захиталися,—бо антанга була зайнята війною з Германією, і могла послати лише невеликі сили, аби тільки не погасли зовсім огнища контр-революції на околицях: на півночі (Мурман, і Архангельськ), на сході (Сибір і Урал), на півдні (Дін, Кубань); коли німецьке військо на Україні, закликає Центральною Радою, встановило огнем і мечем „лад та спокій“ і своїми багнетами, яко акушерськими інструментами, допомогло народженню ясновельможного пана гетьмана, бывшего царського генерала і атамана вільного козацтва Центральної Ради—Скоропадського; і коли Мілюкови, Родзянки, Лизогуби, Шульгіни побачили і почули, що в синьому жупані, в широких червоних штанах, шириною з Чорне море —б'ється істинно руське серце, що гетьманська булава—се звичайнісінька істинно-руська, своя, рідна „дубинка“,—тоді схвилювалося Чорне море російських „патріотів“. Дві душі повстали в них: одна прагнула неба вірності своїй першій любові „до благородних союзників“; друга тяглася до грішної землі учорашніх „ворогів Росії і всієї людности“, „варварів сучасної культури“, центральних держав. Росколовся тоді контр-революційний табор на дві половини: одна залишилася на місці, на грудях „благородної антанги“, а друга, сперва крадькома, через віконце, а потім і одверто потягла до нової любови. Але обидві половини цього табору зоставалися одностайними що до мети: відродження єдиної і неділимої Росії.

„Сам“ ярий німцежер, палкий укоханець антанги, „патріот“ *par excellence*, кадетський златоуст і ватажок, Мілюков прилетів на Україну до Скоропадського, а звідти прямо до Берліну, тільки не в „запломбірованному вагоні“, а в салон-вагоні.

Кадетська Самантянина хотіла пригорнути до себе Берлінського Давида, але Давид „не познаю“, не тому, що був безсилий, як то було з біблейським Давидом, а тому, що у нього були ще кращі і кров йому гріла й так.

Відроджувати „єдину і неділиму“ було тоді не в інтересі Вільгельмів, Гінденбургів, Ейхгорнів, і кадетська *Mädchen für Alle* піймала облизня.

Тоді то й вилилися чудесні речі його одnodумця і товариша по нещастю, ясновельможного пана гетьмана Скоропадського.

„Перше я був під сильним гіпнозом Імперії. Правда! Це було так гарно!... І здавалося таким міцним... Але тепер треба звикнути до думки: Україна може бути тільки самостійною. (Бідна Україна!). Повірьте, *иншого виходу нема.* *)

*) Інтерв'ю п. гетьмана, цитую по „На Роздоріжжі“ В. Юрченко, Вістник Українського відділу Нар. Ком. справ національних, № 5, стор. 10.

Так через 2^{1/2} місяці свідня на гетьманетві „самостійної“ України ясновельможний пан гетьман дійшов до сумного висновку: „Україна може бути тільки самостійною!“ „Тепер иншого виходу нема!“ Так „самостійний“ гетьман став самостійником!

Але другі його однодумці не були такими легкодухими і не кидали надії привернути до себе Берлін.

Під захистом німецьких багнетів і „самостійного“ самостійника вони розпочали організаційну підготовчу роботу. Почалися числені з'їзди монархістів, кадетів, думців (членів державних дум), утворювалися організації, відкривалися бюро для запису в „астраханські“ полки, в „добровольцьеську“ армію, молебні о „здравіі и благоденствіі“ і о „упоксеніі“ і т. д. і т. и.

І „союзницькі“ і „німецькі“ Самантявни працювали щиро і поруч.

„Самостійний“ гетьман опірався на німецькі багнети. Власної збройної сили він не мав. Невеличка купка „гайдамаків“ і більш числена „добровольцьеська армія“—ось збройна сила його. Але „добровольцьеська армія“ додержувала більш „союзницької“ орієнтації і тягла до Дову і Кубані.

Так сталося, що коли імперіалістична Германія рухнула і німецькі багнети стали непевними, щоб сидіти на вих, за „самостійною“ фігурою Скоропадського, на місце Келлерів і Муммів, встала фігура вірного лицаря, „без страху и упрека“, своєї прекрасної Дульдінеї-автанти—ген. Денікіна.

Ясновельможний гетьман сіпнув було на бік автанти. „Самостійний“ кабінет міністрів одержав одставку, і склався новий, котрий першим пунктом своєї програми поставив: „Праця над відродженнєм єдиної Росії на федеративних началах зо збереженнєм за Українсю всіх прав на підставі її державної і національної самобитности“.

„Самостійний“ гетьман розсамостійнився! Але тут йому довелося почути те, що почула делегація Ц. Ради від Мумма, коли вона явилася узнати, чого хотять німці, і що вона згідна на всі умови:

— Півно!

Гетьмана Скоропадського нема. Його й не було з початку революції в Германії. Фактично влада належала „добровольцьескій армії“, ген. Денікіну.

Ген. Денікін—се спогад про першу любовь чорносотенно-кадетської братії. Се рожеві мрії її першої весни.

В купі з гетьманом Скоропадським частина кадетсько-чорносотенної контрреволюції пройшла повний цикл діалектичного розвитку: тезис—гіпноз Імперії; антитезис—самостійність по вевслі; сінтезис—відродженнє „єдиної і неділимої“ Росії.

On revient toujours à ses premiers amours! Раз-у-раз повертаються до першої любови!

Розброд у чорносотенної братії скінчився. Але скінчився тоді, коли нова революційна хвиля загрожує звести внамул чорносотенства.

Ще не все загублене. Ще в Одесі і Румвнії орудують „союзники“. Ще Дін і Кубань в руках „добровольцьеської армії.“ Э ще порох в пороховницях! Ще не зникла сила російських контрреволюціонерів! Борьба продовжується. А там „союзники“ пришлють „допомогу“!

А тим часом, гетьман зрікається і тікає. Влада переходить до рук Директорії.

7. Директорія.

Директорія! Се дзвенить зовсім по французькому! Що се за гієрогліф?

Директорія складається, як язуть, із п'яти чоловік. На чолі її стоїть В. Винниченко, бувший голова Генерального Секретаріату Ц. Ради, український у. с.-д. Главнокомандуємим республіканських військ—С. Петлюра, бувший Військовий Секретарь Ц. Ради, український с.-д.

„Ба! Знакомые все лица!“

Директорія—се псевдонім Ц. Ради. Центральна Рада 29 квітня померла! Vive la Centralnaia Rada! Хай живе Директорія!

Чого вона хоче? Її програм ми знаходимо в першому закликіві до повстання проти Скоропадського главноверха Діректорії—Петлюри.

„По наказу Діректорії Української Республіки, я, яко верховний главнокомандующий, закликаю всіх українських салдат і козаків боротися за державну самостійність України, проти зрадника, бувшого царського наймита, генерала Скоропадського, самочинно присвоївшого собі права гетьмана України. По постанові Діректорії, Скоропадський, оголошений по-за законом за утворені ним злочинства проти самостійности Української Республіки, за знищення її вільностей, за переповнення тюрем найкращими синами українського народу, за розстріл селян, за руйнування сел і за насильства над робітниками і селянами. Всім громадянам, мешкаючим на Україні, забороняється під загрозою військового суду допомагати кровопійцеві генералові Скоропадському в тіканні, подавати йому споживання і захисток. Обов'язок кожного громадянина, мешкаючого на Україні, арештувати генерала Скоропадського і передати його в руки республіканських властей. Гетьманські распорядження і накази по військам касуються, військові частини гетьмана Скоропадського, аби усунути даремного кровопролиття і розрухів, повинні перейти до лав військ республіки, услід за тими, які вже перейшли. Війська республіки мають на меті до щепту знищити лад, заведений гетьманським урядом, знищити нагайку, на яку він спірався до останнього моменту. В сю велику годину, коли на всьому світі падають царські трони, визволяються народи, коли на всьому світі селяне і робітники стали паннами, в сю хвилину ми, брати козаки, хіба дозволямо собі піти с поміщиками, с гетьманським урядом против своїх батьків? В сю велику годину ви, брати казаки, осмілилися служити торгашам, котрі сами продавались і хотять Україну продати недавнім царським міністрам Росії і її пануючому класові—безробітному російському сфiцетерству і мародьорам,—скупчившомуся в контр-революційне ковбло на Дову“ *).

Сей програм заслуговує як найпильнішої уваги. Розглянемо його. Для сього нам доведеться торкнутись недавнього минулого. І як що се минуле буде не дуже приемне для Діректорії,—нічого не вдієш. *Amicus—Plato, sed magis amicus veritas est!* Приятель—Платон, а істина ще більший приятель! Тім паче, що ми підемо лише тим шляхом, який був у Бресті рекомендований нам делегацією Ц. Ради. Наша історія, наші нащадки скажуть, хто революціонер і хто контр-революціонер, хто боронить права свого народу і хто його ворог,—говорила делегація. Історія посувається так прудко, що нам нічого ждати нащадків і їх суду. Судити можемо вже ми.

Ми не станемо довго спинятись на Бресті і взагалі на історії до 29 квітня 1918 року. Читач знайде вічповідний матеріал у брошурі: В. Скоростанський. Революція на Україні,—до якої ми її одсилаємо читача. Ми почнемо з народження ясновельможного пана гетьмана Скоропадського, з 29 квітня 1918 року.

Ся дата, нічого, крім гірких почувань Центральній Раді, чи то пак Діректорії, пригадати не може. То му то приказ Петлюри з таким серцем говорить про Скоропадського, „самочинно присвоївшого собі права гетьмана України“. Сей докір не зовсім відповідає дійсности. Бо Скоропадський став гетьманом за дозволом і прямою допомогою „законної“ влади України—німецького війська. А німецьке військо було закликане на Україну Центральною Радою (тепер Діректорія), щоб встановити „лад та спокій“. Воно і виконало се завдання: Центральну Раду в глугом розігнало, а пана гетьмана настановило! Хто може судити, чи „самочинно“ робило німецьке військо чи ні? Тільки не „потерпевший“! Бо його суд буде пристрастний.

Правда, в своїй грамоті пан гетьман писав: „Я порішив... взяти на себе тиме часово всю повність влади, я оголошую себе гетьманом всея України“, **)—але ж було лише словесністю для „надвірнього уживання“.

*) Известия Ц. И. К., № 256 (520) 23—XI—1918 р.

**) В. Скоростанський. Революція на Україні. Саратов 1918. Стор. 86.

Далі. Після гетьманського перевороту добродії з Центральної Ради взагалі, українські с.-д. з'окрема, визнали гетьманський уряд за „законний“, а не „самочинний“. Се не правда? Ось факти!

„Нова Рада“,—орган українських „кадетів“, соціалістів-федералістів, які брали як найжвавішу участь у Центральній Раді,—писала 2 червня: „Все лихо і вся причина внутрішньої незлагоди те, що новий уряд на ділі зовсім не йде за заявами пана гетьмана і ними в своїй роботі не керується“. Що то за заява? Пан гетьман заявив: „Український народ в новій державній організації доставить залізну гарантію оборони його державної, національної і культурної суверенності“ *). Звідси видно, що в Українській державі є „добрий“ пан гетьман і поганий уряд, і поганий тому, що не лічили недобитки російської бюрократії.

Факт другий. „Робітнича Газета“—як відомо В. Винниченко і Петлюри, у. с.-д.—„Орган Центрального Комітету Української соціал-демократичної партії“, умістила 17 серпня 1918 року статтю про „Розрухи на Україні“. В сій статті вона подала класифікацію „розгонових сил нинішніх розрухів“. Ось вона:

„1. Елементи незадоволенні, перед усім, характером соціальної політики нашого уряду, а особливо його місцевих агентів і adeptів“ („стрелочник винуват“!).

„2. Люде, котрі до того ж вважають, що і національна політика уряду йде в супереч інтересам Українського національного відродження та української державної самостійності.

„3. Що керуються виключно зазначеними національними мотивами...

„4. Грабіжники, вибиті з колії війною та революцією.

„5. Більшевики в змісті от-того перманентного гвалтського „уравнення“...

„6. Більшевики, як прихильники пануючого в Московщині „ладу“ та приєднання України до цієї більшевицької Московщини.

„7. Ріжвого роду „об'єдинителі“ (з Росією): тут і большевики, і ліві есери, і праві есери, а навіть чорносотенці.

Подавши сю класифікацію, „Робітнича Газета“ подає і пораду, як ставитись до всіх оцих розгонових сил. Порада ось яка: „Отже, коли з останніми двома групами боротьба мусить проводитись без всякої пощади, коли з 4 та 5 боротьба мусить бути твердою і рішучою, то з трьома першими безперечно можна дійти до порозуміння, а навіть повернуть їх проти всіх останніх“ *).

Кому дається ся порада? Гетьманові. З ким можна порозумітись гетьманові? Між иншим з людьми, які незадоволенні і характером соціальної і характером національної політики уряду, котра йде в супереч інтересам національного відродження та української державної самостійності. Хто під ними розуміється? Тіж у. с.-д., які були незадоволені і т. д.

В серпні українські с.-д. визнавали гетьманський уряд за „законний“, а не „самочинний“, і пропонували йому свою допомогу, закликали до згоди.

Далі. Скоропадського Петлюра обвинувачує в „злочинстві проти самостійної Республіки, і знищенні її вільностей“. Треба гадати, що сі злочинства почалися з моменту організації останнього кабінету міністрів, коли Скоропадський оголосив своєю задачею відродження „єдиної і неділимої“ Росії і коли вже годі було сподіватись на те, що гетьман увійде в „згоду“, з у. с.-д.

Далі. Петлюра обвинувачує Скоропадського в „переповненні тюремнайкрашними синами українського народу, в розстрілі селян, в руйнуванні сел, в насильстві над селянами і робітниками“. Але сей розстріл, руйнування, насильство були розпочаті ще Центральною Радою (Діректорією), і виконувалися закликанним Центральною Радою військом Германії і Австрії. Але се ж „Робітнича Газета“, орган у. с.-д., закликала гетьманський уряд до безпощадної боротьби „з останніми двома групами“ наведеної вище класифікації. А щоб не було ніякого сумніву, кого розумів пункт 6 й, ми приведемо посвідчення „Нової Ради“—газета дуже прихильної і до В. Винниченко і до С. Петлюри.

„До нас доходять безконечні скарги на вчинки нової влади на місцях—писала

*) Цітую по В. Юрченко. „На роздоріжжі“, Вістник і т. д. № 5, стор. 9.

**) Цітую по В. Юрченко. „На Роздоріжжі“, Вістник і т. д. № 4, стор. 9. Підкреслення В.Ю.

„Нова Рада“ 9 червня, № 96. Позавчора в нашій газеті група членів селянського з'їзду висловлювала подяку нашій редакції, комітету партії с.-ф. та С. Петлюрі за заходи для визволення арештованих делегатів, але тут таки зауважила, що в Лук'янівській тюрмі є ще чимало арештованих. Нам крім того відомо, що в київське губернське земство скарги й заяви й благання порятунку йдуть такою масою, що для реєстрації їх та пересилання, куди слід, заведено ціле діловодство. Голову земської управи та всеукраїнської спілки земств С. Петлюру просто закидають такими заявами, а він, як ми знаємо, робить відповідні представлення і німецьким і українським властям.

Вважаємо за обов'язок, підкреслити одну деталь: у більшості заяв і скарг, які ми чуємо, майже нема нарікань на німецьке військо. Там, де були бої селян німцями, звіди і не йдуть скаржитися: ніби пішли воювати, то приймають уже і всі наслідки.*) От в сій деталі вся суть. Відомо ж що селян руйнувалися, селяне розстрілювалися і т. д. іменно закликаним Ц. Радою німецьким військом. Всі йшли з скаргами до Петлюри, але тільки не селяне, бо вони добре знали, навіть не читавши „Робітничої Газети“, що для них є одна відповідь: безпощадна боротьба, так вам і треба, пішли воювати, то приймайте і усі наслідки!

Далі. „В сю велику годину... на всьому світі селяне й робітники стали панами“ і тому „хіба дозволимо собі піти з поміщиками, з гетьманським урядом проти своїх батьків?“.. Гарзд! Значить проти поміщиків,— і за... кого? На всьому світі селяне й робітники, стали панами, значить і на Україні...

Е, ві! Бач, чого захотіли! Сі дурниці треба викинути з голови!

Другий главнокомандуючий Діреторії, на ліво—бережній Україні, Балбачан оголошує в своєму приказі: „Оголошую, що ніяких совітів робочих депутатів, монархічних організацій і взагалі організацій, намагаючихся захопити владу, я не допущу. Підкреслюю, що ми боремося за самостійну демократичну Українську Республіку, а не за єдину Росію, яка б вона не була, монархічна чи більшовицька“ *).

От тобі й маєш! Робітники і селяне на всьому світі стали панами, і тому на Україні главнокомандуючий Діреторії забороняє робітничі і селянські організації, щоб вони не захопили влади, щоб не стали „пзнама“. Da liegt der Hund begraben! Тут похована собака! Розгон Харківського Совіту показав, що се не одні слова.

Далі. Петлюра закликає боротись проти російських контр-революціонерів і „контр-революційного ковбля на Дону“. Нарешті, додумались!

А був час (жовтень 1917—квітень 1918 р.), коли Діреторія, чи то як Центральна Рада увіходила в найтісніші зносини з сям „ковблем“; коли вона пропускала озброєне козацьке військо для сього „ковбля“; коли вона не пропускала і обеззброювала більшовицьке військо, яке йшло боротися з сям „ковблем“; коли вона закликала се „ковбле“ до утворення „соціалістичного (з Каледіним!) федеративного уряду“ для цілої Росії; коли се „ковбле“ було не „ковблем“, а визначившимся (як зпевняв В. Винниченко на 1-му Всеукраїнському з'їзді) на Каледінові Доном.

Се було тоді, коли Центральна Рада жахнулася перед революцією в жовтні, коли вона гадала з'єдати „живі сили“, що вигнані були з центру Росії.

Тоді Генеральні Секретарі декламірували революційні фрази—і робили контр-революційне діло.

Тепер стан змінявся. Тепер Діреторія глухо го ворить, що десь на світі робітники й селяне стали панами, і забороняє совіти робочих і селянських депутатів. Тепер Діреторія боїться вживати „страшних“ „революційних“ слов, але об'єктивно вона грає революційну роль. Подобно до того, як, тоді революційні фрази (і особиста „чесність з собою“) не могли затримати Ц. Ради від контр-революційного діла,—так зараз боязкість революції і бажання приборкати селянство й робітництво не затримують революційного руху, а навпаки, сама Діретк-

*) В. Юрченко. На роздоріжжі. Вістник и т. д. № 1, стор. 19. Підкреслення В. Ю.

*) Известия Ц. И. К. № 265 (529), 4—XII—1918 г.

торія ж^о зробила за короткий час багато для розвитку революції, і ще зробіть. Хоть се їй і не дуже бажано.

Бо об'єктивний стан зараз такий, що иншого виходу немає. Логіка поції сильніша за логіку людей!

Але боротьба з сим контр-революційним Доном проводиться якось кумедно, не так як з Совітами робітничих депутатів, напр., у Харькові. Той же Балбачан попереджує козаків, які огнем і мечем втихомирювали робітників Донецького Басейну і розгоняли теж Совіти, що він буде вживати проти них зброю, як що вони не припинять свої злочинні вчинки,—бо їх звірства породжують більшовизм. А як би не породжували, тоді як велась би боротьба?

А „союзчики“, які стоять за Доном і Кубанью?

А Німецьке військо, що колись допомагало Ц. Раді?

Директорія мовчить. Хоче перехитрити історію.

Хто мовчить—двох навчить!

Ой, як-би знов не довелось перехитрити себе!

Історія-нянька „ушибла“ Директорію, затуркала її. І вона не знає, на яку ступить.

Страшно, страшно по непеле

Средь неведомых равнин!

Французська Директорія родила Наполеона.

Кого то родить на сей раз Українська Директорія?

„Ранньою весною“ народився від Центральної Ради, Директорії теж, ясновельможний пан гетьман Скоропадський.

Хто народиться у сю холодну зиму?

8. Тимчасовий Робітничо-Селянський Уряд України.

В „Известиях Всероссийского Ц. И. К. С. Р. К. К. Д.“ 1-го грудня цього року надрукований був „Манифест Временного Рабоче-Крестьянского Правительства Украины“.

Ми не знаємо, чи зовсім зрікся Уряд Скоропадського-Денікіна від влади на Україні.

В усякому разі тоді Україна мала зразу аж три „законних“ уряди—а ще кажуть, що Україна не може бути самостійною! В Росії лише один уряд, а на Україні три, або по крайній мірі два—хто „самостійніше“?!

Тимчасовий Уряд! „Жав, Курилка“! А ще кажуть, в наші часи чудес не буває! Був просто Тимчасовий Уряд з оцям „заложником“ Керенським! Був Тимчасовий Коаліційний Уряд з 6 „міністрами-соціалістами“! Був Тимчасовий Коаліційний Уряд з 10 міністрами-соціалістами! Був Тимчасовий Уряд-Директорія з одного Керенського, „цілком соціалістичний“! Тепер маємо Тимчасовий Робітничо-селянський Уряд! Колекціонери будуть задоволені: колекція тимчасових

Урядів повна! Університет незабаром буде мати кафедру по Тимчасовому урядові! Бідні студентські голови—п'ять нових дисциплін, зачотів...

„Погибли, мальчишки, погибли навсегда“!

Що ж означає сей герогліф?

„Тимчасовий Уряд заявляє, що, справившись з контр-революцією і відродивши Совітську владу на місцях, він скличе всеукраїнський з'їзд Совітів Р. С. і К. депутатів, котрому і передасть всю владу в країні“.

Значить, Уряд лише щоб скликати Усмановчі Збори... вибачайте, з'їзд Совітів, після того, як буде доведена боротьба „до побідного кінця“ над „внешнім“ ворогом—антантою і над контр-революцією...

Знову агітація: „Негайне Сликакая Усмановчик... чи то пак Совітських зборів!“ „Хай живе... і т. д. Весело жити на землі!“

„Авраам роди Исаака, Исаак роди Иакова“...

Хто породив сей Тимчасовий Уряд?

„Мы, члены Ц. И. Комитета Советов Украины... стали по постановлению Центрального Комитета коммунистической партии и (большевиков) Украины во

главе восставших масс, образовав Временное Рабоче-Крестьянское Правительство Украины“.

Ihr naht euch wieder, schwankende Gestalten!
Die früh sich einst dem trüben Blick gezeigt *).

Таким чином, ми знов примушені звернутися до недавнього минулого, щоби зрозуміти сю третю „постать“ України. Ми не будемо спинятися зараз на історії народження Ц. В. К. України і його ролі з грудня 1917 до квітня 1918 р. Про се ми будемо говорити далі в іншому зв'язку. Зараз же ми спинемося на його історії з середини квітня 1918 р., себ-то з того моменту, коли волею історичних судиб він мусив кинути територію України. Що ж до „Комуністичної партії (більшевиків) України“, то її народження перепадає як раз на сей період.

Почнем же убо сице:

Ц. В. К. України на останньому засіданні в Таганрозі вирішив скасувати Народній Секретаріат, розпустити членів Ц. В. К. для „подпольної“ роботи і залишити лише організаційний повстанчеський центр, так звану „повстанчеську дев'ятку“ (4 комуніста, 4 лів. с. р. і лівий у. с. д.).

Становище дев'ятки було невияснене: не то вона лишається і на далі „Урядом“ України, не то міжпартійною організацією, яка має завдання координувати повстанчеські заходи окремих партій.

Стан „неутриманної рівноваги“ не міг довго триматися, і ми незабаром—після радіо: „сім, сім, сім!“ про народження „тайної“ „піцпольної дев'ятки“ імена рек—почули, що Робітничо—Селянський Уряд України існує. Похований у Таганрозі, „Народній Секретаріат“ воскрес у Москві, а може й по дорозі з Таганрогу до Москви. Встановити точно—се задача майбутньому історикові.

В усякому разі „Тезиси організаційного Бюро по созыву конференції партійних організацій комуністів-більшевиків України“, ухвалені 18 травня, значить через місяць, пропонують совітському урядові Росії у п. 7 ні більше ні менше, як союз: „Советская власть Федеративной Российской Советской Республики кровно заинтересована в теснейшем союзе с повстанческим Рабоче-Крестьянским Правительством Украины“ *).

Ми не знаємо документально, як була прийнята ця пропозиція законного шлюбу, в усякому разі „багаті родичі“ терпіли сей „Уряд“ де—який час, давали притулок і кусок хліба.

Огже, документально встановлено, що не пройшло й місяця після Таганрогу, а „Уряд“, Народній Секретаріат України воскрес. А мож він і не вмів?

На конференцію партійних більшевицьких організацій у Москві в липні, конференцію, яка визнала себе з'їздом, була прийнята „резолуція о Народном Секретариате предложенная т. Эпштейном: 1-й Съезд К. П. У. постановил: 1) Объявить Народный Секретариат распущенным *).

Ся постанова наводить на де-які гадки про те, як прийнята була пропозиція „союзу“ бідолашним Совітським Урядом Росії. Т. Епштейн „лидер“ „Катеринославської точки погляду“, про яку далі. На з'їзді другим лидером сії славетної „точки погляду“ т. Квірінгом була внесена резолюція по біжучому моменті, під якою стояв підпис т. Н. Леніна!

Таким чином, Народній Секретаріат другий раз „помре“. Але уже в тому ж таки серпні ми читаємо заклик до повстання від... „Советского Рабоче-Крестьянского Правительства Украины“. А внизу підпис: „Всеукраинский Центральный Военно-Революционный Комитет“.

Що сталося? Нічогосінько. „Катеринославська точка погляду“, що поховала Народній Секретаріат, провела в тій же резолюції: „2) Поручить Ц. К. партии организовать Центральный В.-Р. Комитет“.

*) Ви знов повстали, нестаті рухляві, що давно колись ввижались стурбованим очам (Фаусг., Гете).

*) Извещение о созыве конференции партийных организаций коммунистов (большевиков) Украины. Изд. Органтз. Бюро. Москва 1918 г. стор. 16. Підкреслення наше.

*) Коммунист, Орган Центрального Комитета ком. партии (большевиків) Украины, № 5, 15 авг. 1918 г. стор. 14.

„Повстанчеська дев'ятка“ родила Народній Секретаріат. „Военно-Револуційний Комітет“ родив Робітниче-Селянський Уряд,—„те саме, тільки в другій місці“.

Що тут дивного?

Чтоб детей родить,
Кому ума не доставало?

Заклик до повстання скінчився нічим, хоть і указувалося, що терпіть далі не можна, бо само собою буде повстання, без організації.

Під впливом цієї неудачи, 2-й з'їзд, що відбувся в жовні (здається), дав більшість „Катеринославській точці погляду“—робітниче-селянський уряд був знов похований. А може він був похований пізніше, документів у нас нема. В усякому разі чи перед, чи після повстання на Україні під приводом Діреторію (котра стала на чолі повстання, а не Тимчасовий уряд,—се ж історичний факт, який би він вам непрямий не був) пришлось сказати: „Благословіть, люди добрі, бабі Палажці скоростижно вмерта“, щоб незабаром воскреснути у третьє, яко Тимчасовий робітниче-селянський уряд!

Як вивчає нас історія, його слід би було назвати *перманентним* (постійним). Але ні на родинах, ні на хрестинах нам не довелось бути—і тому ми лише для „власного ужитку“ будемо звати його Перманентним Тимчасовим урядом. Вчітьсь, студенти, а то буде вам „кол“!

Тут ми чуємо голоси Генеральних Секретарів, що лунали на 1-му Київському з'їзді Совітів, откуду єсть пішов і Народній Секретаріат:

Шах-Раї знову шахрає. Хто як не він брав участь у народженні Народнього Секретаріату?

Правда ваша, люде ласкаві, але то було тоді, коли були на Україні Совіти, коли сі Совіти могли усунути (і усунули на де-який час) Ц. Раду і самим стати владою.

Але після того, як Україна була окупірована з благословення Ц. Ради, і коли в травні в Москві Шах Раї читав пропозицію „про союз“, він писав в брошурі, яка правда, світу не побачала (знаєте, що значить писати і потім самому бути читачем свого писання? Знаєте, що значить писати і думати, а чи не для „власного ужитку“ пишу, коли не знаєш, чи удасться надрукувати чи ні?):

„Нявіть не подумали про те, як можна існувати Совітському Урядові, коли самих Совітів немає. І ніякими постійними підкреслюваннями („Неуставное и непрерывное подчеркивание существования на Украине не сложившего оружия Советского правительства“ *) не надали сили тому, у кого її немає. „Совітський уряд України“ зараз „плевной мысли раздраженье“.

Совітський Уряд України, Народній Секретаріат народився і жив в надзвичайно тяжких умовах. Багато було помилок, багато можна закинути йому, але все ж він відіграв і де яку позитивну роль. Тільки сліпий цього не бачить. Це так. Але все ж життя йому не удалось.

Ніше казав: коли не удасться життя, то удасться смерть.

На жаль, цей уряд не зміг умерти, як раз тоді, коли прийшов час.

І помер він безславно.

На Україні відбуваються великі події. Україна переживає зараз одну з найтяжчих трагедій, яких вона зазнала чимало на своєму віку. Киньте ж свій фаре, не шукайте справу до щепту!“

На жаль, скажемо й зараз, вам нічого ні доавить, ні мінять у написанному тоді.

Ми переслідли родословну нашого перманентно-тимчасового уряду з одного батьківського боку.

Перейдемо до материнної лінії, до „Коммунистической Партии (большевиков) Украины.“

Ось як рисує офіціальний орган цієї партії стан партійної справи на Україні до середини квітня.

„Перед партійними організаціями України з-перших днів люто-березенської революції повстали свої особливі задачі, вимогавші единого, загальнообов'яз-

*) Извещеніе і т. д., Тезиси і т. д. Стор. 18. а).

язкового і недвохмістовного вирішення. Маючи готову відповідь на питання загально російського характеру, відповідь, яку давали наші спільні з'їзди і наш спільний центральний комітет, ми не мали такої ж ясної і недвохмістовної відповіді на питання, виключно України торкавшися. Питання про згоду з українською с.-д., наприклад, вирішувалося кожною місцевою партійною організацією самостійно: *єдиного*, спільного вирішення не було. Питання про форму обопільних стосунків України Росії вирішувалося на підставі абстрактної *) формули „права нації на самовизначення“, а ми, авангард пролетаріату України, не давали загальної відповіді на питання, яких же форм обопільних стосунків домагається пролетаріат України: чи домагається він крайової (областної) автономії, федерації, самостійності, чи може він не бажає ніякого політичного виділу України, домагаючись безпосереднього зв'язку кожного місцевого совіту з всеросійським центром. Загально-обов'язкової відповіді у нас на ці питання не було і не могло бути, бо ми не були об'єднані у всеукраїнському масштабі. І далі. Коли поставало питання про Раду, хіба у нас була єдина лінія? Ні, не було, треба сказати се одверто, і коли вставало питання про протиставлення Раді свого совітського центру, хіба різні землі (області) не перешкоджали всіма силами закріпленні цього центру, і тим самим не послаблявали боротьби з Ц. Радою? І се було, і се явилось результатом необ'єднаності наших партійних організацій у всеукраїнському масштабі: спільні задачі були, але спільного ділання не було, було землячество, кустарництво, сепаратизм, дрібні рахунки різних совітів і совітиків, секретаріатів і совнаркомів, було все, що угодно, тільки не було одного: строгої пролетарської централізації і організованості. Сього не було і се було одною з найголовніших причин нашої слабості**).

Картина нарисована дуже яскраво і цілком відповідає сумніт дійсності. „Коммунист“ бачить головну причину цього розброду в відсутності організації у всеукраїнському масштабі. Дійсно, як би була організованість, то не було б неорганізованості—се просісінька тавтологія, теоретичний „крок на місці“.

Адже ж була спроба утворити таку організацію під час 1-го київського з'їзду, коли навіть обраний був Головний Комітет більшовиків України (моя пропозиція назватись Комуністами не була прийнята В. Ш.—Р.) та і сам Ц. В. К., який складався майже виключно з більшовиків міг би стати організаційним центром,—але не став. Чому?

Відповідь ми одержимо, коли перевернемо твердження „Коммуниста“;—„у нас не було вирішено питання про обопільні стосунки України і Росії через те, що ми не були об'єднані у всеукраїнському масштабі“,—навіяки: *ми не були об'єднані у всеукраїнському масштабі через те, що у нас не було ніякого вирішення питання про обопільні стосунки України и Росії.*

А що се правда, ми докажемо.

В тій самій статті „Коммуниста“ зазначається що організація у всеукраїнському масштабі склалась,—це „Коммуністична партія (більшовиків) України“, як вона зветься офіційно, і що з'їзд, не мавший змоги вирішити „больной для коммунистов Украины национальный вопрос“, дав „частное разрешение о взаимоотношениях между Украиной и Россией“.

Ми побачимо, що се „частное“ вирішення стоїть повного. Що ще у них „болить“—невідомо. В усякому разі після „частного“ вирішення їм лише треба було б сказати: Снявши голову—по волосам не плачут.

Розглянути національне питання на 1-му з'їзді помішали ліві с.-р. (вбивство Мірбаха и т. д.)

Але потім, ні на другому з'їзді, ні в партійній пресі, вони так і не спромоглися хогь приступити до нього. Що у кого болить, той про те і кричить,—але у них болізь особлива—„секретна“, мабуть.

Оскільки нам відомо, було лише дві спроби підійти до цього „больного“,

*) В моїй передмові до перекладу статей т. Н. Леніна по національному питанні я показую, в чому сей докір в „абстрактності“ правдивий і в чому ні. В. Ш.—Р.

**) Коммунист, № 5. Итоги с'езда. 1—2 стор. Підкреслення автора.

хоробливого питання: 1) Тезиси організаційного бюро 18 травня з приводу гетьманського перевороту, і 2) статті якогось Я. Э., котрий рекомендує себе, як представника славетної „Катеринославської точки погляду“.

На думку Організаційного Бюро, процес „заглативання“ України „фінансовим капиталом середне європейського центра“ є „політичним висловленням того факту, що самостійна Україна в умовах нинішнього світового господарства неможлива, і перед робітниками і біднішим селянством України з таким же примусом встає питання про об'єднання з робітничо—селянською Російською Республікою, як перед буржуазією України встало питання про об'єднання з фінансово-капіталістичною буржуазною Германською імперією“. І тому тезиси говорять про „необхідність відстоювати відродження Федеративного зв'язку робітничо-селянської України з усією Східною Росією.“ *)

Оце і все. По суті ми будемо говорити далі, а зараз лише підкреслимо: (і подякуємо), що автори хоч визнають існування України. Зараз же перейдемо до „Катеринославської точки погляду“, яка навіть віднімає існування України. От вам доказ, як що не вірите.

„Замість „Південної Росії“ мається в сучасний момент „південна частина окупованої Германією на сході землі (області)“. Те, що окупація зроблена під „фірмою“ самостійності і навіть те, що в головах де яких добродіїв (остаточно згубивших голову від несподіваного для них підвищення в них (ну й гарно: „в вих для них“!) національного українського почуття), ця окупація відбивається як самостійність, не перешкоджає нам (для нас?) оцінювати склавшийся стан іменно як окупацію і лише окупацію“. **)

Ясно? Щоб пак!

От після цього читачеві стане зовсім зрозумілим те „частное“ вирішення про обопільні стосунки України і Росії, яке було ухвалене 1-м з'їздом і про яке з такою пихою говорять „Коммунист.“ Резолюція така:

„Виходячи з того, що 1) Україна неразривно зв'язана з Росією;

2) що економічна єдність України і Росії в останнє десятиліття утворила непорушній базис для єдиної боротьби пролетаріату і України;

3) що відокремлення України від Росії як в силу цього, так і в силу всього міжнародного становища носить характер тимчасової окупації;

4) що ідея „самостійності“ України... остаточно дискредитована в як найширших трудових масах України;

5) що повстання розвивається під гаслом відродження революційного об'єднання України з Росією.

1-й з'їзд К. П. У. гадає, що задачею нашої партії являється... боротися за революційне об'єднання України з Росією на підставі пролетарського централізму в межах Рос. Сов. Соц. Республіки ***).

Резолюція запропонована Квірінгом, другим лідером „Катеринославської точки погляду“, яка, віднімаючи існування України, нічого не має проти того, щоб було слово „Україна“.

Значить відродження єдності на підставі пролетарського централізму, себ то, кажучи словами „Коммуниста“, не краєва автономія, не федерація, не самостійність, а безпосередній зв'язок кожного місцевого совіту з всеросійським центром.

На бога, що ж тут нового? Та се ж наша точка погляду за весь час революції, котра довела до того сумного стану, про який говорив „Коммунист“! Сим шляхом ми вже йшли! Що ж—„хвост поджала, подбежала, починай сначала“?

*) Извещение, стор. 16—17. Тоді ж були запропоновані „тезиси“ бувшим головою бувшого Народнього Секретаріату М. Скрипником. Але він так не любить буржуазної науки, що нарешті подає неймовірну плутанину, аби тільки задати більше роботи „буржуазним вченим державного права. Ця плутанина не мала жадного практичного значіння, і ми лишаємо її тим, кому буде охота—як що буде. Мимо.

**) Правда, № 132, 301—VI—1918. Стор. 5. „Націон вопрое в программе ком. партии Украины. Підкреслення наше.

***) „Коммунист“, № 5. Підкреслення наше.

Похоже на те! Ми бачимо *на ділі*, до чого доводить ся „точка погляду“.

Се „частное“ вирішення „хоробливого“ українського питання на ділі ніякого вирішення не дає. І як тоді се вело до суспірицтва совітиків, совнаркомів, секретаріатів і т. д., до розброду—так і зараз се „частное“ вирішення приводить до того ж результату. Одинакові, причини породжують однакові висновки.

Два факти свідчать про се недвохзмістовно. Як що України немає, то 1) на віщо утворюють окрему партію для неіснуючої країни, 2) для чого утворювати для неї окремий від Російського Уряду? Хіба боротьба за приєднання Архангельської губ., Мінської губернії, Сибірі і т. д., де дійсно є лише окупація, провадиться окремою від Росії партією комуністів! від імени Уряду, окремого від Російського Совітського Уряду?

Дуже цікаво, для урозуміння характеру і партії „Комуністів України“ і Тимчасового Уряду, спивнитись на тому як уявляють собі сю партію самі керівники її,

На Таганрозській нараді було дві пропозиції з приводу „організаційних форм партійної діяльності на Україні“:

1. „Утворить автономну партію з своїм Ц. К. і з своїми з'їздами, не підлягаєчу спільному Ц. К. тов і з'їздам Російської комуністичної партії“. Ся пропозиція Квірінга була відхилена.

2. Утворить самостійну комуністичну партію, яка має свій Ц. К. і свої партійні з'їзди і яка звязана з Російською комуністичною партією через міжнародною комісію (III Інтернаціонал)“. Ся пропозиція була ухвалена більшістю.

Чим мотивувалося се вирішення? Про се ми можемо лише догадуватись по тм мимохідним заміткам, які зафіксовані в пресі.

В 1—2 номерах „Коммуниста“ ми знаходимо протест Г. Пятакова проти заяви М. Скрипника, що він може висловитись проти відокремлення комуністів України в самостійну партію, як що на з'їзді буде більшість „лівих“. „Таганрозська нарада“—казав Г. Пятаков,—... і Орг. Бюро, ніколи не ставили необхідність відокремлення в самостійну партію в залежності від тої чи іншої більшості на з'їзді“ *).

Звідси можемо зробити той висновок, що були „принципові міркування“. Які?

У № 132 „Правди“ ми знаходимо „Катеринославську“ статтю Я. Э., котра доказує непотрібність самостійної партії. В сій статті, між иншим, є протиставлення точки погляду „Катеринославської“ і М. Скрипника, з одного боку, „лівих“, з другого, по сьому питанні у такому контексті:

„Задачі нашої партії на Україні і в нашій „Катеринославській“ формулюванні і в формулюванні т-ша Скрипника (ми лишаємо осторонь чисто повстанчеську точку погляду лівих е-р-ів і лівих комуністів, тактика яких, дійсно вимагає відрізнєння від всеросійського центру) полягають і т. д.“ (підкреслення наше С. М. і В. Ш. Р.).

Як що вірить сьому протиставленні, то виходить, що принципіальні міркування були у „Катеринославців“ і у М. Скрипника, а у „лівих“ були тактичні міркування, про зміст яких ми можемо догадатись з цитованного нами протесту Г. Пятакова: він рахує зроблену М. Скрипником пропозицію (необхідність представника Ц. К. в Орг. Бюро) недопустимою, позаяк вона вводить невидане досі в партії становище—коли Ц. К. буде посилати в краєвий комітет свого представника, яко надзирателя, чи що“ **)... Коли пригадати, що більшевизька партія раз-у-раз була дуже централістичною, то заява М. Скрипника нічого „невиданого в історії партії“ не мала. А протест Г. Пятакова, дійсно свідчать про існування „тактичних міркувань“ відокремлення лівих.

Зате М. Скрипник і „Катеринославці“ мали „принципіальні міркування?“ А як же, мали, як ось:

„М. Скрипник рахує, що питання про відокремлення комуністів України

*) Коммунист, № 1—2, стор. 25.

**) Коммунист, № 1—2, стор. 25.

в окрему партію він ніколи не брав по-за умов. Можливо, що на з'їзді треба буде дивитись инакше на виділ в окрему партію.—се буде, напр., на випадок зміни політичних умов. Може виникнути необхідність в цьому і тоді, коли на з'їзді утвориться ліво-комуністична більшість... *) се зветься принциповою позицією! Се зветься „в залежності від умов“! Щедрін звав се инакше—„применительно к подлости“.

А ось принципіальна позиція „Катеринославців“. Вони проти окремої партії, але рахують „необхідним підкреслити, що для нас (в нас?“ в них для них!) цілком байдуже, чи буде Укр. частина Рос. Ком. партії мати *самостійну* назву, і що ми не висловлюємося проти назви: „комуністична партія України“ **) Се теж принципіальна позиція! Партія не потрібна, але назва.. хай зветься!

1-й з'їзд не виніс з приводу становища партії ніякого вирішення. Але позаяк, по других—принципових, а не тактичних питаннях взяла верх „Катеринославська“ точка погляду, то ми вважаємо себе у праві, сказати, що „Комуністична партія (більшовиків) України“, не є партією, а лише „словом“. Im Anfang war das Wort! В начале было Слово!

На чолі цієї „Партії“ стоять „Катеринославці“. Вони глузують з приводу „всей этой игры Ц. И. К. Украины в правительство“ ***)—і в той же час „партія“, значить „Катеринославці“ утворюють уряд, хай тимчасовий, а все ж уряд. Чи може маніфест цього уряду говорить неправду, коли пише: „ми... по постанові Ц. И. К. Ком. Парт. (больш.) України... утворили Тимчасовий Робітничо-Селянський Уряд України“? Чи може „Катеринославського“ мавра, що зробив своє діло, „ушли“? Чи може й тут власне ніякого Уряду немає, а є лише слово, назва? Кого тут писати за здоров'я, кого за упокой,—се хай розбере той, хто вчився в семінарії.

В результаті цього досліду, щоб з'ясувати собі характер цього „некто в сером“, що зветься „Комуністичною партією (більшовиків) України“, і того, що зветься „Тимчасовий Робітничо-Селянський Уряд“, і коли ще до того візьмем на увагу, за окремим винятком, персональний склад цього Уряду,—ми прийдемо до такого висновку:

Ми маємо перманентний Тимчасовий коаліційний Робітничо-селянський Уряд, який там відрізняється від попередніх тимчасових коаліційних урядів, що сі останні, як говорив А. Луначарський, складала коаліцію з особ, у котрих в голові була своя коаліція,—а наш тимчасовий коаліційний уряд складається, за окремим винятком, з коаліції людей, в головах у котрих („в них для них“) немає ніякої коаліції що до тої країни, якою вони намагаються управляти.

Уряд, який сам себе *політично* не поважає.

Уряд, якого ті люди, на які він повинен спиратись, *політично* не поважають.

А раз так, то тут не допоможуть і надзвичайно чудесні міркування голови цього Уряду, Г. Пятакова, про „Уряд“ (див. „Надгробное слово. Тезисам Скрипника“, „Комуніст“, № 3—4).

Alles was, entsteht, ist wert,

Das es zu Grunde geht!

(Все, що утворюється, варго знищення).

9. Окупанти.

Над сими трьома головними урядами, яко дух божий на початку світу над хаосом, є ще „надзвичайний“, „сверхзаконний“ уряд—окупаційне військо бувшої імперії Гогенцолернів і Габсбургів. Окупаційне військо грало з березня 1918 р., коли воно було закликане на Україну Ц. Радою, грає зараз, коли Директорія підняла повстання проти гетьмана Скоропадського, і буде грати й далі, як не німецьке, то військо нового переможця і „благодетеля рода челове-

*) Комуніст, № 1—2, стр. 25. Підкреслення наше В. Ш.-Р.

**) Правда, № 132.

***) Правда, там же.

ческого", антанти, — величезну ролю на Україні і мало, має і буде мати величезний вплив на майбутній стан України.

А тому вехтувати ним не доводиться. Навпаки, треба як найбільше придивитись до цього фактору життя України.

Німецьке військо прийшло на Україну, як оборонець волі українського народу проти сувущої з півночі „авархії більшевизму“. Ц. Рада не видержала власними силами напад з боку Сов. Наркому і Ц. В. К. України, і аби повернути і вдержатись, як влада, на Україні, мусила звернутись за допомогою до німців. Ця „допомога“ була дава, і німецьке військо, в купі з гайдамаками і січевиками, стало встановлювати „лад та спокій“. Ц. Рада галала, що це військо не буде зовсім втручатись у внутрішні справи України, і буде підлягати Ц. Раді в справах, які виходять по за адміністраційні і командні військові справи окупантів. Але на ділі сталося зовсім по иншому. „Рятуни“ України незабаром обеззброїли майже все українське військо, яке ще мала Ц. Рада, і стали давати розпорядження, які далеко виходили за межі військових справ, поки нарешті сама Центральна Рада не була розігнана німецьким лейтенантом і на її місце не сів атаман вільного козацтва — ген. Скоропадський. Сей ясновельможний розуміється цілком підлягав волі і виконував всі накази лейтенантів.

Боком вилізла Україні ця „допомога“. Пожежі і руйнування сел, розстріл селян і робітників, численні арешти, повнісінькі тюрми, безоглядний і безсоромний грабунок майна українського народу — ось що принесла ця окупація.

Становище українських партій Ц. Ради, котра несе відповідальність за цей страшний погром України, було кепське. Як кажуть: б'ють, і плакати не дають!

Коли підставна фігура окупантів, Скоропадський „бив“ партії Ц. Ради, вони мусили мовчати або безсило тикати з приводу того, що от бідолашні німці обдурені чарвотенцями, поміщиками, капіталістами, „недобитками“ російської контр революції, що німці ширі і прихвильно ставляться до України ширі бажать допомогати українському народові збудувати власну державну хату, — та тільки ці гомонські російські „бюрократи“ обдурюють німців. Партії з Ц. Ради мусили ставати спиною до тих фактів, де закликаві нами „рятуни“ — окупанти, навіть не виявляючи жодного заміру ховатись за „самостійну“ ширму гетьманів, росели свої злочинні і руйнівні вчевки. Вони вірили, мусили вірити (*der Wunsch ist, Vater des Gedankens* — бажання є батьком думки) навскрізь диравий „самостійний“ ширмі теді, коли окупанти виходили для себе користним робити вигляд, ніби то вони дійсно виконують накази українського гетьманського Уряду.

І тому то зацадок Ц. Ради, Директорія мовчить, мов води в рот набрала, про окупантів сучасних і можливих майбутніх.

Австрійська і германська революція зруйнувала, або по крайній мірі значно порушила військову дисципліну і окупірованих військ. Для окупації України австро-германські імперіалісти повинні були послати найбільш трезвалі війська, найбільш імунізовані від усякої революційної зарази, найбільш „благонадійні“. Дійсно, згідно тим відомостям, які нам доводилося одержувати, окупанти мало підлягали „заразі“. Тим самим вони були добрими стовпами німецького імперіалізму на Україні. Але коли велетенський будинок германського світового панування, про який мріяли германські імперіалісти, розсипався, мов пісок, — окупаційне військо теж хитнулося. Коли там, у себе дома, у Германії один город за другим переходить до рук нових переможців — немає жодного значіння далі держати в своїх руках Україну.

І окупаційне військо охвачене однією гадкою, однією волею: до дому! *Nach Vaterland!* Частини розлізяться, як-де солдати сідають і прямують до дому, як доведеться. Але сей стихійний рух не може розвинутись, як слід. Окупаційне військо зайшло дуже далеко в середину чужої для них країни. Вибратись поодиноким дуже трудно, майже неможливо. Треба подбати про спокій на залізницях, щоб можна було доїхати до дому. Треба тримати залізниці в своїх руках, щоб ніхто не став перешкоджати виїзду. І тому, окупація для здійснення замірів

німецького імперіалізму мусить продовжуватись, але тепер продовжуватись окупацією, щоб як-небудь вирватися із того прикрого стану, в якому вони опинилися.

Германські „Совіти“ на Україні і мають керувати сіми справами. Відношення цих совітів до тих трьох головних зараз на Україні центрів зазначається їх становищем. Ім потрібен „лад та спокій“, щоб можна було вибратись до дому. І тому вони „нейтрально“ ставляться до боротьби різних течій на Україні: чорт з вами, хоть горло перегризить один одному, аби тільки нам не було перешкод для від'їзду!

Але поруч з сим стихійним рухом можна помітити иншу течію, в зовсім иншому напрямкові. Імперіалісти Германії залишили будь-яку надію робити зараз опір своїм учорашнім ворогам, спільникам антанті. Навпаки, ім самим доводиться прохати допомоги проти власних „збунтованих рабів“. Боротьба з своїми „ворогами, з власною революцією не приведе ні до чого, поки буде існувати огнище революційної зарази, революційна Світська Росія. І тому то імперіалісти Германії, коли вони програли на заході, перестали змагатись з антантою, і лише у високоповажній формі застерігали антанту, щоб вона *у її власних інтересах* не довела до знищення германську збройну силу, і пропонували себе до послуги. „В боротьбі з більшевизмом ми бачимо міст, на якому з'єднаються інтереси культури і господарства потрібного союзу і його ворогів. Сильна Германія буде мати змогу дати достаточний опір більшевизму, як що ж вона буде ним переможена, то тоді факел як найдужче звірячої революції, яку бачив світ зруйнує Європу в попелище. Антанта повинна не випускати з очей цього питання“. *) Так писала газета „Kreuz Zeitung“, газета німецьких імперіалістів.

Ми бачили, що антанта на чолі з Америкою поставила собі завдання відродити „єдину і неділиму“ Росію. Ми бачили, що найкращим вихідним стратегічним пунктом цього походу є берег Чорного моря, і напершому місці Україна.

Ми не знаємо, чи Вудро Вільсон звернув увагу на ті благання німецьких імперіалістів, чи він і сам добре розумів справу—одно ясно, що антанта старається використати окупаційне військо Германії у власних інтересах. Правда, се військо не дуже то зараз користне для антанті, бо воно не дуже тревало, встигло вже „заразитись“. Його треба замінити своїм, ще непорушеним. Спіратися цілком на німецьке військо в той час, коли сама Австрія і Германія по малу окупіруються,—не дуже то спокійно і міцно. Але, що мусиш робити, коли поки що иншої сили немає?

І команда австро-германського війська і „Совіти“ безумовно отержали відповідні прикази, і що можна зробити, зроблять. Там самим від'їзд окупантів з України задержується.

Але перевагу зараз має перша зазначена нами течія: стихійний рух і стремління до дому.

Друга течія опанує лише тоді, як що в Германії окріпне конгр-революція. В усякому разі, Україні доводиться зараз рахуватися з сією силою. А незабором, може з весни, Україна може буде примушена рахуватися з більш численною і сильною окупацією антанті для знищення революційної примари комунізму і для відродження „єдиної і неділимої“ Росії.

Так стремління політичних блазнів утримати в своїх руках владу будь якою ціною привело до такого сумного стану. Ради самостійности України на ший ій повашенній камінь, котрий тягне її до дна і котрий душить самих же закликаних собі „допомогу“. Боком вилазить зараз і буде далі вилазити ся „допомога“ Україні.

Всі сили, що борються на Україні мусять рахуватися з сією „надзвичайною“ силою. І рахуватися з двох боків. За одного боку, вони мусять, не можуть инакше, узіходити в згоду з сучасною „порушеною“ окупацією, щоб використати бажання окупантів якомога скоріше добратись до дому. Тут може бути „зговор, угода, торгівля, щоб передати із рук в руки, „із поля в полу“ (як ро-

*) В. Скоростанський. Революція на Україні, стор. 91.

биять прасоли) владу в тому чи іншому місці. Се приводить до того, що судією і вирішителем судів України стають і на далі окупанти.

З другого боку, треба рахуватися з сією окупацією, щоб найти відповідний шлях і відповідні сили, котрі стали би в пригороді повного визволення України від усякої окупації.

Се приводить нас до питання: яким шляхом мусить іти Україна, щоб осягти повну волю свого життя, свого соціального, національного економічного, політичного визволення?

І де ті сили, котрі можуть і повинні повести Україну в сії страшно трудній і складній боротьбі?

10. Тенденція Українського руху: Самостійна Україна.

Яким шляхом мусить іти, куди мусить прямувати Україна, щоб осягти свою мету: повне і всебічне визволення?

Се питання підводить нас до іншого питання:

Де шукати поради, відповіді на се запитання? Чи треба шукати сії відповіді у великих і малих славетних людей? Чи шукати її в ріжних загальних принципах, гучних гаслах, „юридичних дефініціях“ и т. и.?

Які б не були користві сі два джерела вирішень нашого питання,—ми не можемо покладатися цілком на них, бо великі і малі славетні люди, або мовчать або говорять щось таке, що не дає прямої відповіді, або не зрозуміло, чому вони говорять іменно так, а не инакше—се раз; а по друге—великі і малі славетні люди боліють тією ж таки хобою, що й звичайні люди, а саме, перебувають в ставі людей, у котрих *der Wunsch ist Vater des Gedankens* (бажання—батько думки). Покладатися ж на загальві принципи, юридичві дефініції і т. д. не можна через те, що зміст сих принципів, дефініцій зазначається уп'ять таки людьми, так що навіть проти волі сих людей, загальві принципи, дефініції часто грають ролю „юридичного закону“, про який відоме руське прислів'я каже: закон, что дышло,—куда повернул, туда и вышло!

І позаяк ми себе вважаємо також підлягаючим впливам сього часу і місця то треба знайти таке джерело, котре могло би найменше підлягати ріжним „сенатським роз'ясненням“, і котре само давало опір ріжним, вільним чи невольним, перекручуванням.

Мусимо тут же попередити читача, що ми не вільні від українських почувань. Вони є „в нас“, але не „тільки „для нас“,—в сьому ми можемо переконатися „катеринославців“, які вважають себе вмістилищем „чистого інтернаціоналізму“, „чистого соціалізму“, „чистого комунізму“. „В них для них“ немає ніяких, скажемо наприклад, почувань великоросійського націоналізму і шовінізму. Борони, боже, нас навіть подумати про се!

Щоб ухилитися, на скільки можна, від особистих почувань, власних і чужих, навіть почувань „чистих інтернаціоналістів“,—ми повинні звернутися до реального процесу революційного руху на Україні, прислухатися до мови фактів, намацати тенденцію реального українського руху. Факти—вперта річ, говорять англійці.

Щоби проаналізувати і знайти тенденцію Українського руху, нам буде досить розглянути розвиток сього руху лише на протязі останніх 1917 і 1918 років. Попередня історія має лише підготовчий і пояснюючий характер що до окремих рис, деталей. Революція, ми се знаємо, розкриває наочно дійсні сили і дійсну тенденцію усякого суспільного руху, розриває всяку намітку, якою обогортаються історичні постаті і течії в період „мирного“, „органічного“ розвитку. Отже, і для урозуміння характеру і тенденції українського революційного руху революційні роки 1917 і 1918 мають незрівнянно більше значіння, ніж навіть попередній рух на протязі цілого століття.

Досить пригадати собі історію України на протязі останніх двох з половиною століть, щоби переконатися в тіх надзвичайно тяжких і скрутних умовах, в яких жив і розвивався український рух. Всі страшенні сили і страшенна „збрся“, яку тільки давало і феодално-кріпацьке і буржуазно-капіталістичне

суспільство, було вжито для знищення українського руху не одною лише бюрократією, а і „обществом“: поміщиками, і буржуа, і „третім елементом“, і навіть „неукраїнським“ пролетаріатом.

Нам можуть кинути докір, що ми порівнюємо пролетаріат „неукраїнський“ з поміщиками, капіталістами, і протиставляємо його „українському“ пролетаріатові. Нам можуть зауважити, що ми вносимо „роз'єднання“ пролетарів різних націй і штовхаємо пролетаріат до „союзу“ з буржуазією. Ми живемо в такий час „чистого інтернаціоналізму“, що мусимо передбачати ці докори і уваги і серйозно на них відповідати. Ог тім, хто спитається нас „ловити“, ми й мусимо сказати, що у нас іде річ не проте, як повинно бути, а як було на ділі. А на ділі було так, що неукраїнський пролетаріат ставав неприхильно до українського руху, як і взагалі до національних рухів. Він терпів його, але застерігав від „націоналізму“. Проти монархії, поміщиків, капіталістів, яко протест, його підтримували не тільки пролетаріат. Але далі... ні, се „шовінізм“! Се факт, з яким ми й далі ще будемо зустрічатися. І се, і тільки се ми й маємо на увазі, говорячи, що для „знищення українського руху були вжиті заходи не одною лише бюрократією, а і „обществом“. Різними шляхами, різними способами,—але результат був один: умови розвитку було занадто скругні і неприхильні. Поліцейська заборона, тюрма, церковь, преса, школа—все прилучалося для одної мети, було—

„Все к цели одной“.

Виходили з різних принципів, ідеальних, корастних, суспільних, особистих міркувань, вживали різні заходи, по різному ставилися, що до методів,—словом, свідомо чи не свідомо, хотіли чи не хотіли, а результат був один.

Тяжкий стан українського руху під час війни став непереносимим. Преса, яка ще лишилась на Україні, була задущена; всі, хто тільки виказав себе зараженням „мазепинством“, були взяті під підозрілу і уїдливу увагу царської поліції, розігнані, росташовані по різних кутках „не столь отдаленных мест“, звойована Галичина,—куди перекидалися працівники на українському полі раз-у-раз, як ставало не переносно лишатись на Російській Україні,—була „облагодетельствована“ добром російської „культури“, які персоніфіцирувалася в особах різних поліцейських, урядових, педагогічних, черносотенних і ліберальних обрусителів аж до П. Струве, сього enfant terrible „опозиции его величества“, цілі села і міста руйнувались під гарматним огнем, поля переконувались окопами, люд згзнявся з своїх осель, країна плюндрувалася. Здавалося, не встать Україні після всіх цих розрухів...

І тим більше значіння повинен прийняти той масштаб революційно-національного українського руху, який виявився, буквально з перших днів революції 1917 р. Говорити після прожитих днів, що все лишилося по старому, що є „окупація і лише окупація“ можуть тільки люди, котрі нічому не здатні навчитись, або не хотять бачити того, що видно кожному, хто тільки не вважає себе (і не тільки „для себе“) „сосудом чистого інтернаціоналізма“. і лише сліпий також не бачить основної тенденції сього руху—утворити незалежну, самостійну державу. Самостійність можна вважати за результат „отраження“ окупації „в головах де-яких добродіїв від несподіванного в них для них українських почувань“ в такій же мірі,—як, скажемо, „катеринославську точку погляду“ можна вважати за „чистий в них для них інтернаціоналізм“. Самостійність, яко мета українського руху, не можна також вважати однаковою з „самостійністю“ гетьманщини. Навпаки, „самостійність“ самостійного гетьмана і „катеринославська точка погляду“—рідні сестри і обидві карікатури: одна на самостійність, друга на інтернаціоналізм І як би самостійність гетьмана була дійсним дзеркалом тої самостійности, до якої стремив і стрімить український рух,—то над самостійністю треба було би забить осиковий кілок, як найглибше. І як би „катеринославська точка погляду“ була дійсним дзеркалом інтернаціоналізму, а не його карікатурою,—то над інтернаціоналізмом давно б стояв хрест. Але карікатура є „карікатурою і лише карікатурою“!

Самостійність—се дійсній зміст українського руху. Гадати, що український

рух можна задовольнити дозволом надрукувати українського букваря чи часописі, або поставити на сцені українську п'єсу з „танцями й музикантами“, або носити червоні штани та синій жупан, або варити галушки та вареники—сами знаєте добре, хто може так гадати. А що ж залишається з „хоробливого“, як каже „Коммунист“, українського національного питання після того „частного“ вирішення, яке дають „комуністи України“?

Погляньмо на факти. Числені резолюції числених українських маніфестицій зібравь, військових, селянських робітничих з'їздів, партійних, професійних, просвітних організацій домагання українських делегацій до Тимчасового уряду і к початку революції 1917 року ставлять на першу чергу два домагання: 1) національно-територіальна автономія у федеративному звязку з Росією; 2) допущення на майбутню міжнародню конференцію представника України.

Ми не будемо спинятись на юридичних дефініціях автономії і федерації і на їх різниці. Нас цікавить той зміст, який вклавали відповідні українські організації в се домагання. Як би ми не ставилися до факту заклика Ц. Радою окупантів на Україну, не можна віднімати того факту, що Ц. Рада на Україні користувалася досить широким впливом і її домагання і універсали лежали як раз по фарватеру українського руху і кожний раз ставали або під рахунком прольєнному або вихідним пунктом, початком нової глави в історії його розвитку. Тому то для урозуміння змісту національно-територіальної автономії нам досить лише звернути увагу на акти Ц. Ради.

1-й універсал, який оголошував автономію України після 3-х місячної тяганини з Тимчасовим урядом з приводу „хоробливого“ питання, прямо зазначав волю українського народу до незалежності самостійності у внутрішніх справах України. „Однині самі будемо творити наше життя“—говорив універсал.

Як розуміла сю формулу Ц. Рада, показує „Конституція України“, статут про Генеральний Секретаріат, ухвалений на засідінні Малої Ради 16 липня 1917 р. „на підставі згоди з Тимчасовим урядом від 3 липня 1917 р.“ себ-то після реакції в звязку з наступленням на фронті 18 червня і на передодні „липових днів“ (3—5 липня) в Петрограді і Києві; себ-то в результаті уступок, компромісу з Тимчасовим Урядом з огляду на непевний стан революції; себ-то під упадок революційної енергії взагалі, українського руху особливо, і під зрістом контр-революції. Не треба забувати, що „згода 3 липня“ спричинилась (поруч з иншими подіями) до ливневої катастрофи.

От як зазначає сей статут права Генерального Секретаріату: *)

§ 1. Вищим Краєвим Органом Управління на Україні є Генеральний Секретаріат Ц. Р., який формується Ц. Радою, відповідає перед нею і затверджується Тимч. Урядом.

§ 19. Всі закони Тимч. Уряду мають силу на Україні з дня проголошення їх в Краєвому Урядовому Вістникові на українській мові.

„Примітка: В екстрєнних випадках Ген. Секр. проголошує їх иншим способом“.

Всякому відомо, що 1-й універсал був оголошений на 2-му військовому з'їзді, де обурення українських вояків тяганиною з боку Тимчасового Уряду, забороню Керєнським з'їзду і н. дійшло до найвищого напруження. 1-й універсал можна вважати не досить енергійним у домаганнях, дуже лагідним, в супереч тям палким промовам і гострим почуттям, що виявилися на з'їзді. Він зменшував, а не побільшував домагання українських масс. В. Винниченко мусив доказувати, що зараз (тоді) не треба домагатись більшого і оголошувати самостійної республіки, бо 1) ми ще не встигли організуватися, 2) ми не маємо досить збройної сили в той час, коли наші вороги мають військо на Україні, 3) великі города зараз не підуть за нами, позвяк в них переважає неукраїнська людність. Виходячи з сих міркувань, треба брати те, що можна взяти. У свій час ми дійдемо і до республіки **).

*) Робітнича Газета, № 87, 18 липня 1917 р.

***) Див. В. Скорєвстанський. Революція на Україні, стор. 26.

В. Винниченко висловив „офіціальну“ думку українських мас. Зараз автономія, щоб потім слугувати самостійну республіку—ось зміст цього стремління. Ми бачимо на цьому прикладі виправдання спостереження т. Леніна:

„Автономія, яко реформа, принципіально відрізняється від волі відокремлення, яко революційного заходу. Се без сумніву. Але реформа—всім відомо—часто є на практиці лише кроком до революції. Іменно автономія дозволяє нації, примусово удержуемій в межах данної держави, остаточно конституїроваться яко нація, зібратись, узнати, організувати свої сили, зібратись цілком відповідний момент для *заяви...* в „норвежському“ (мається на увазі ухвала норвежського сейму в 1905 р. про відокремлення від Швеції) дусі: ми, автономний сейм нації такої-то або краю такого-то, оголошуємо, що імператор всеросійський перестав бути королем польським і т. н.“^{*)}.

Такий був реальний зміст і 1-го універсалу.

Нам можуть сказати, що другі думали инакше.

Ми згожуємось і скажемо навіть більше: коли придивляємся до керівників українського руху, то бачиш, що вони не поспівали за ходом подій, що „сова Мінерви вилітала лише у ночі“, що *im Anfang war der That* (спочатку було діло), і лише потім являлося „слово“. Але тим більше значіння має се для нас, яко показчик глибини джерела національно-визвольного руху. Спихійно, помацки, інстинктом вибирали маси свій шлях, рвали всякі „лагідні“ форми і „гармоничність“ різних солоденьких і гучних теорій...

Ще більше в цьому переконує нас друге домагання—допущення представника України на майбутню мирову конференцію. Як що не помиляємся, Українці перші з усіх народів Росії виступили з таким домаганням. Як і взагалі український рух у Росії був зразком, на якому вчилися, до якого прислухались, за котрим поспішали інші національні рухи Росії. Не треба мати „в себе для себе“ великого розуму, щоб зрозуміти, що виступати на міжнародній арені представникові народу, який перебуває в межах чужої держави, поруч з представниками цієї держави, можна лише тоді, коли фактично сей народ став самостійним, і тільки не хватає заціпки зробити заяву у „норвежському“ дусі; а виставляти таке домагання може тільки той народ, який наважився стати самостійним, зробити заяву у „норвежському“ дусі,—хоть він навіть „в себе для себе“ не спромігся усвідомитися в цьому. Яко ілюстрація до цього—ось заява одного з делегатів на 2-му військовому з'їзді:

„Як ми стали самостійниками? Узнали про заборону з'їзду, про відповідь на домагання Тимчасового Уряду і зрозуміли, що *годі просити, треба самостійно переводити в життя свою роботу*—і через те назвали себе „самостійниками“. Але тепер ми побачили, що *є самостійники, які бажать утворити окрему українську державу. До такої партії ми не належимо*“.^{**)}

„Катеринославська точка погляду“ може на цьому прикладові переконатись, що в масах „в них для них“ ідея самостійности може бути „дискредитованною“ (кажучи словами резолюції про Україну і Росію, яку ми привели раніше), і в той же час вони будуть заявлять: *годі просити, треба самостійно переводити в життя свою роботу!* А який народ може самостійно переводити в життя свою роботу, як не самостійний? Спитайтесь укласти їх на ложе „пролетарського централізму“, як що се слово брати в його реальному змісті, і ви побачите перед собою самостійника. А се може статись, наприклад, у такому випадкові. На Україні знов повстануть Совіти. „Катеринославський“ уряд, щоб виконати своє обіцяння, скликає з'їзд, або він сам збирається. І от виявляється, що на з'їзді беруть верх самостійники, скажемо, люде, що хотять оголосити самостійність Совітської України.

Що мусить робити „катеринославський“ Уряд? Розігнати, бо сеж „шовіністи“, бо вони проти „чистого інтернаціоналізму“ і т. д.

Що заспівують тоді маси, які „ізжили“ „в них для них“ самостійність? Пев-

^{*)} Н. Ленін. Итоги дискуссии о самоопределении, „Сборник С.-Д.“ стор. 22 Підкреслення Н. Леніна.

^{**)} В. Скоростанський. Революція на Україні. Підкреслення наше.

но: годі просити „Катеринославців“, треба самостійно переводити в життя свою роботу.

„Однині сами будемо творити наше життя“.

Але не так склалося, як дбалосся. Наступлення 13 червня, події 3—5 липня в Петрограді, 5—7 липня в Києві (обезбрознення полубогківців), розстріл богдавівців, смертна кара на фронті загальмували справу автономії України, аж поки Корнилівська авантюра не розбила марок контр-революції. Революція в жовтні розбила контр-революцію. Бувши Російська імперія розсипалася на окремі елементи, „власть опинилася на місгах“. Цянтральна Рада захоплює владу, у неї є фактична змога, і тому вона вже не боїться оголосити Українську Народню Республіку в федеративному звязку з Росією (7 листопаду). Тепер уже така Республіка не задовольняє маси, але... далі поки що не можна було іти: на Україні перебувало козацьке и російське військо, яке ставилося вороже до відокремлення. „До сього (самостійности) прийде само собою—з часом“. *) А голова Ц. Ради, М. Грушевський, закриваючи 1-й київський з'їзд, на якому стався розкол, в своїй короткій промові зазначив пройдений шлях і додав, що шлях сей прямує до самостійности і що самостійність мабуть буде осягнена скоріше, ніж ждали. Ми знаємо, що В. Винниченко на 2-му з'їзді рахував, що до республіки дійдемо лише років через 2—3!

Про самостійність, яко конечної мети, свідчить і та кумедна і, як на ті часи, цілком контр-революційна теорія „соціалістичного федеративного уряду“, яка не здійснилася і не могла здійснитися і яка була висунена Ц. Радою. Ц. Рада хотіла утворити російський уряд згодою окремих частин бувшої Російської імперії: Україна, Великоросія, Дін, Кавказ, Сибір і т. д. Але така згода могла бути дійсною лише в тому випадкові, як би ці країни були політично рівноправні, незалежні, самостійні. Хиба сій теорії полягала не стільки в ній, скільки в тому часі і об'єктивному стані України. Центральний Російський Уряд був—Совіт Народніх Комисарів,—а Ц. Рада заявляє, що його не має, і ба жає увійти і з ним у згоду, яко урядом лише Великоросії. *Україна частина Росії* (так воно було і такою її вважала і Ц. Р.), *а веде себе, як незалежне і рівноправне з нею ціле*,—ось протирічче того ставу, в якому перебувала тоді Україна.

І се протиріччя виявилосся і на другому полі. Ц. Рада послала свою окрему делегацію в Брест Літовський, на мирні переговори. „Катеринославська точка погляду“ з погордою, з виглядом ментора, кріпкого „заднім умом“, (щоб не сказати инакше), говорить про помилку „визнання всеросійською делегацією в Бресі делегації Ц. Ради“ *). А хай поміркує „Катеринославська точка погляду“ та прагадає об'єктивний стан не тільки України і її делегації, а й Росії і її делегації. Щоб зробила „Катеринославська точка погляду“? Не визнала б? Але тоді кінчаються „пшиком“ і всі переговори, які були збутовані на „праві націй на самовизначення“, ба § 9 програму більшовиків, на тому пункті, який визнається і зараз „Катеринославцями“. Російська делегація мусила визнати делегацію Ц. Ради, бо „з фактами лічаться“, як відомо було ще голові Тимчасового (не теперешнього!) Уряду кв. Львову, бо „факти—вперта річ“—і треба мати „Катеринославську“ голову, щоб сього не розуміти.

Не визнати не можно було. Визнання було неповне, недоговорене, нещире. Як, з другого боку, заява делегації Ц. Ради була теж неповною і нещирою, коли вона руйнуючи революційний „фронт“ перед австро-германськими імперіалістами і „полемізуючи“ (фактично дискредитуючи владу російського уряду)—в той же час заявляла про єдність „фронту“, про те, що вона стоїть по один бік бар'єру з російською делегацією.

Сей протирічливий стан України наочно виявився, коли прибула друга українська делегація, від Ц. В. К. України.

Який міг бути инший вихід не тільки перед Ц. Радою, а й перед Україною, хто б не стояв на місці Ц. Ради? Вихід міг бути лише один—оголошення самостійности.

*) В. Скоростанський, Революція на Україні, 26.

*) „Правда“, № 132.

І цей логичний висновок був зроблений Ц. Радою на засіданні 11—24 січня 1918 року; 4-й Універсал оголошував самостійність, незалежність, суверенність Української Народньої Республіки.

Точки наді і були поставлені, і протиріччя вирішилося. Делегація Ц. Ради заключила сепаратно мир, делегація російська порвала переговори, оголосивши відому заяву: ні мир—бо се означало би погодитись з ультимативними вимогами Германії, і в тій кількості визнати договір з Ц. Радою, значить визнати Ц. Раду за „законний“ український уряд, а себе нападаючою стороною, визнати правильність твердження Ц. Ради, що війна між Ц. Радою і більшевиками є війною України і Росії; ні війна—бо воювати не можна було за браком війська і т. д.

Так Ц. Рада, не свідомим керовництвом, а підштовхуванням фактів дійшла до самостійности. „В неї для неї“ були лагідні солоденькі міркування про лагідний організаційний рух, щоб поволі з „передишками“, досягти повне визволення. А „по за нею“ було „щось силніше за неї“: факти, об'єктивний, реальний процес реального життя, який штовхав, будив думку, *примушував* робити відповідні логичні висновки.

Погляньмо тепер на стан і ролю другого фактора революційного українського процесу—на Совіти і партію більшевіків з'окрема.

Наведена вище цитата з „Коммуниста“ № 5 говорить: „ми... не давали загальної відповіді на питання, яких же форм обопільних стосунків домагається пролетаріат України: чи домагається він краєвої автономії, федерації, самостійности, чи може він не бажає ніякого політичного виділу України, домагаючись безпосереднього звязку кожного місцевого Совіту з всеросійським центром“.

В сьому твердженні є багато правди. Ми дійсно ніякої відповіді на українське питання не давали, бо ми його і не знали, рахуючи його лише „дрібно буржуазними витребовьками“ се ми говоримо про фактичне відношення більшевіків на Україні, а не про окремих особ). Але тим самим, що тоді „в нас для нас“ не було ніякої України, а була лише „південна і осія“, ми вже давали відповідь: „ніякого політичного відокремлення, безпосередній звязок кожного місцевого совіту з всеросійським центром“. Правда, до сього прилучалося ще „право націй на самовизначення“, але то „потім“—„авось небось, як-нибудь“! А зараз „ніякого політичного відокремлення, безпосередній звязок кожного місцевого совіту з всеросійським центром“.

Здавалося б, що ся точка погляду захищає від усякого „шовінізму, від усякої самостійности,—навіть „в нас для нас“.

А на ділі до чого ми дішли? До самостійности! Се ж факт!

Тут нас „катеринославська точка погляду“ перебиває і з погордою і обуренням кричить про „скоропалительное признание за федерацией самостійности Ц. И. К. Украины и вся эта игра Ц. И. К. Украины в правительство „і т. д.“. Але ж иншого шляху фактично не було! Як би „катеринославці“ уміли „лічитись з фактами“, то вони б се зрозуміли. Ім би тоді стало б зрозумілим і той „факт“, що вони сами, віднімаючи навіть існування України, утворюють окрему партію і окремий уряд для сії неіснуючої країни, і що „в них для них“ иншого шляху немає, і що вони тим самим, несвідомо „в собі для себе“, затверджують існування, яко державно-політичної одиниці, тії країни, існування якої вони віднімають, але роблять се помацки, псуючи власну справу. Факти вперта річ—і навіть мідний лоб з ними нічого не вдіє!

Ми домагалися „безпосереднього звязку кожного місцевого совіту з всеросійським центром“,—а під *примусом* подій повинні були скласти „катеринославці“ в тій кількості, Ц. В. К. України, себ-то центр, який мав зібрати роз'єднані Українські Совіти, стать „між“кожним місцевим совітом і всеросійським центром...

Ми не бажали „ніякого політичного відокремлення“—і мусіли „скоропалительно визнати за федерацією самостійність“, бо ми проспали український рух і не виробили „в нас для нас“ „позитивної відповіді:—„так або ні“ (де тоді і не можна було сього зробити) що до України. Ми мусіли „скоропалительно“ робить, бо факти—вперта річ,—як мусіли „катеринославці“ зараз поспішати „пе-

тушком, петушком!" за директорією, хоть вони й возились і кричали увесь час про повстання.

Щоб боротись з Ц. Радою на Україні—ми мусили утворити Ц. В. К. Совітів України, і тим самим скінчити організацію України, яко державно-політичної одиниці, і затвердити її фактично. Хай спробують „катеринославці“ викреслити сей „пункт“ з історії України!

Щоб боротись з Ц. Радою на міжнародній арені, ми мусили послати делегацію до Бресту, себ то, не бажаючи, не свідомо, ми закріплювали на міжнародній арені стан України, яко державно-політичної одиниці. Хай спробують „катеринославці“ викреслити сей „пункт“ з історії конституювання Української нації!

І сміх і сльози, коли читаєш, як сучасний Ц. К. „катеринославської“ партії „загибаєт салазки“ німецькому „соціалістичному“ урядові з „Полтави“, тоді як до Полтавище було дуже далеко і як там сидів не то Скоропадський не то Петлюра! Але яким би „курьозом“ ми не вважали сей „акт“, а й він, в карикатурі, евідчить про те ж: факти—вперта річ!

Щоб боротись з німцями, яких закликала Ц. Рада—ми мусили оголосити самостійність України. Ми мусили, мусили, мусили...

Як що про Ц. Раду можна сказати лише *cum grano salis*, з значними зауважуваннями,—то про нас тоді можна без усяких зауважувань проспівати:

Без мене мене женили,—

Я на мельнице был.

На тій самій „мельниці“, де мешкають і досі „катеринославці“. Не даром вони навіть пишуть на зразок сії пісні: „в них для них“ і „без мене мене!“

Так під примусом фактів, подій, логікою реального революційного національно-визвольного руху на Україні—обидві найбільш авторитетні організації України: Ц. Рада і Ц. В. Комітет Совітів прийшли до самостійності.

Були різні зміри, різні точки погляду, різні бажання, різні філософічні, соціально-політичні, ідеологічні взагалі міркування.—а результат, кінцевий пункт, у який уткнулися всі, був один: самостійність!

Були помилки, були хитання, була непослідовність! Але пояснювати сей результат лише „помилками“, „непослідовністю“, „хитанням“—се ж...

„Все удача да удача,—дайте ж хоть каплю разума!“—говорив Суворов тим, хто поясняв всі його „победы и одоления“ тільки „удачею“, „випадком“.

„Все помилки да непослідовність,—дайте ж хоть каплю історичного змісту сьому процесові!“—скажемо ми, і додамо: бо тоді взагалі не можна нічого зрозуміти в історії, як що ми будемо керуватись методом „катеринославців“.

11. Революція в Австрії. Галиція.

Наш аналіз тенденції українського руху був би не повним, як би ми не звернули уваги і на ще одну і невідрізнимому рису сього руху.

Революційний український рух відбувався головним чином на російській Україні. Але події сього руху відбивалися також і в Галичині, в австрійській частині України.

І в попередні часи, сі дві частини, насильницьким чином розірвані одна від одної, ніколи не губили звязків між собою. Перерізані штучно кордоном, і власне Україна і Галичина з природнього, етнографічного, соціально-економічного і побутового стану уявляли собою щось ціле, яке мало й свої історичні традиції. Тому то, український рух по один бік кордону мав великий вплив на судьбу його по другий бік. Російська Україна і по кількості населення і по території складала майже в десять раз більшу частину, ніж Галичину. Але вона жила в далеко скрутніших політичних обставинах, ніж Галичина. Самодержавна царська Росія накладала далеко міцніші ланцюги, ніж Габсбургська „кляптева“ подвійна чи потрійна монархія.

І тому то Галичина займала „не по чину“ велике місце в історії українського розвитку. „Український П'ємонт“—так прозвали Галичину, яко осередок українського руху, де ніколи не потухало його вогнище і відкля воно кидало іскри на другий бік кордону.

Російська революція мала величезне вражіння на галицькі партії, на галицьке громадянство. Все, що тільки було політично незалежного і національно свідомого, ставилося страшенно вороже до „Московщини“. Москва знищила політичну волю України, Москва душить українство, головний наш ворог—Москва. Такий був настрій. Все дозволено, все гаразд—аби тільки визволить з московської неволі Україну. Звідси лише один крок до „Союзу визволення України“, який не цурався прямої допомоги з боку австро-германського уряду. „Генеральні Штаби в сучасній війні пильно стараються використувати всілякий національний і революційний рух в таборі їх ворогів, німці—ірландське повстання, французи—чеський рух і т. и.“*). Безумовно, що австро-германські імперіалісти були не від того, щоб використати і український рух, готові були для сього дати й грошей, дозволяли вести пропаганду між полоненими і т. д. Безумовно, що були партії і групи, які не цуралися сії допологи. Але вважати за се український рух, яко австро-германську вигадку—се ж до лиця лише російській буржуазії, яка кожний розлякала маси „німецькими грішми“, бо кожний уявляє собі світ, судить по собі.

Коли сталася в Росії революція—відношення з боку українських партій, навіть з боку „Союзу визволення України“, змінилося. Російська революція, що виставила такі яскраві гасла, викликала надії на скорий „мир и в человецех благоволение“. Старі царські ланцюги впали, а все громадянство Росії з великим захопленням змагається за „мир на підставі самовизначення народів“?

Невже у власній країні воно не дасть „самовизначитися“?

Багато галицьких політичних і громадських діячів були росташовані по різних кутках Росії. Тепер вони зібралися у Києві. Таким чином встановлено було безпосередній зв'язок з Галичиною.

Галицькі партії прямо і одверто виставляли два гасла, які доповнювали один одного: 1) гасло об'єднання двох частин, російської і австрійської, українського народу, 2) в одну незалежну самостійну державу.

На російській Україні активну роль грало лише друге гасло—гасло організації українського народу в вільну, незалежну, самостійну державу. Перше гасло не мало активного значіння, не тому, що воно було зайве і, побіччя для національно-визвольного руху, а тому, що російська революція тоді обмежувалося лише оставшою територією бувшої Російської імперії. Здавалося, революція не знайде відгуку по той бік військового фронту, війна буде скоро скінчина, і національне питання буде вирішене на майбутній незабором мировій конференції. Тим більшої ваги набірало дамагання допущення представників українського народу—не відрізвюючи російської і австрійської частини—на сю конференцію.

Про мирову конференцію лише балакали, але ніяких заходів ніхто не вживав, аби хоть поставити питання про місто і час сії конференції. Зате про соціалістичну конференцію у Стокгольмі балачк було досить. Українські соціалістичні партії жваво обговорювали питання майбутньої конференції і підготовлялись до посилки делегації. Галицькі с.-д. навіть вислали своїх делегатів до Стокгольму з меморандумом, в якому між иншим стояли оті два домагання.

Отже, активної агітаційної ролі в революційно—національному рухові на Україні домагання об'єднання з Галичиною не грало, що не означало, що воно оставлене по за увагою. „До сього прийде само собою, з часом“.

Окупація України мала величезне значіння з сього погляду. Оцінити зараз у повній мірі вплив сього фактору не можливо. Але одного не можна віднімати. Як би ми не ставилися до закликів німецького війська, як би ми не гавьбили і не плямували сей акт Ц. Ради, і яке б шкідливе для самого діла національного визволення України вражіння на самі українські маса, воно не мало, —одно без сумніву: в той час, коли окупація України обірвала зв'язки з Росією, вона наблизила російську Україну до Галичини. Але се акт двохбічний. Наближуючися до Галичини, Україна тим самим, притягувала її до

*) Н. Левин. Итоги дискуссии о самоопределении. „Сборник С. Д. Стор. 27“.

себе. Австрійська делегація в Бресті з Черніним на чолі і австрійський уряд у Відні добре розуміли се, тому то вони так холодно ставали до миру з Україною, тому то австрійський рейхсрат так довго тяг справу з ратифікацією мирного договору з Україною.

Австрійська (і германська) революція явилася тим фактором, на який менше всього покладали свої надії українські партії. Політика згоди, політика дипломатії—ось яким шляхом гадали і бажали йти українські партії.

Австрійська революція вивела українське питання на новий шлях—революційні боротьби і творчості широких народніх мас.

До нас доходять лише уривчасті чутки про події в Австрії. Але основні риси цього руху нам відомі. На місці колишньої імперії Габсбургів повстали окремі національні самостійні республіки. Можливо що процес сей скінчиться новим об'єднанням. Але сподіватися, що будуть відродженні цілком старі кордони нам здається зайвим.

Що торкається до цікавлячого нас боку австрійського революційного руху, то ми маємо газетні звістки про „Східню Народню Республіку“, республіку Української східньої Галичини, на чолі якої стоїть Національна Рада. Ми, далі, маємо звістки про заходи скликання установчих зборів. Ми маємо звістки про бої українців з поляками із-за Галичини (поляки вважають і східню Галичину польським краєм) і т. д. Сі звістки неповні, але вони досить свідчать про одно. З початком австрійської революції в історії українського руху починається нова глава. Гасло об'єднання Галичини з Україною поставлене ходом подій на чергу дня—і хочеш чи не хочеш, а з ним мусиш рахуватись.

Таким чином, головною тенденцією українського національно-революційного визвольного руху є конституювання українським народом себе, незалежно від старих кордонів, яко націю, яко незалежний, самостійний державно-політичний організм.

12. Чи можлива незалежна від Росії Україна?

Так то так, да з хати як? Ми не віднімаємо, що тенденцією українського руху є стремління утворити самостійну незалежну державу, з'єднатися, зібратися, сконституїруватися: яко нація. Але стремління до утворення самостійно-незалежної держави не є чимсь лише українському рухові своїственным, воно є тенденцією всякого національного руху. Наш марксистський програм у § 9 виставив гасло: право націй на самовизначення. А зміст цього гасла лише один: право кожної нації на утворення самостійної незалежної держави, бо, як показує історичний досвід, нація самовизначалася, мала таку тенденцію, лише в самостійну незалежну державу. Але се ж ще не означає, що всяка нація може скластися в самостійну незалежну державу. Той же історичний досвід перекоонує нас, що багато націй згинуло зовсім, інші розсипалися, треті напів асимілювалися, четверті залишилися в межах чужої держави і т. д. І той же український національний рух, його історія, його результат (гетьманщина) перекоонує нас, що „в сучасних умовах нинішнього світового господарства самостійна Україна неможлива“ *)—Так можуть вам сказати.

Се дуже добре,—скажемо ми—що ви пригадали зміст „абстрактної“ формули „право націй на самовизначення“. Краще пізно, ніж ніколи.

Але в якій мірі справедливе твердження „тезисів Орг. Бюро“, що історичний національно-революційний рух на Україні є „політичним висловленням того факту, що самостійна Україна в умовах нинішнього світового господарства неможлива“? Дійсно, коли би се було так, то було би безглуздим змагатися за самостійну Україну. Отже, наскільки се справедливо?

На жаль, тезиси О. Бюро більш постулірують, подають нам „абсолютні“ істини,—а не доказують. Тезиси розкривають реальний зміст тої допомоги, яку одержала Ц. Рада від германського імперіалізму, розказують, як австро-германський імперіалізм використав український національний рух, як вони на місці Ц. Ради поставили „самостійного“ гетьмана,—взагалі, як Україна попала

*) Извещенне і т. д. Тезис Орг. Бюро, стор. 16.

30208736

Центральна
наукова бібліотека
АН УРСР
Акт № 197
№ 17 8.11.20

БІБЛІОТЕКА
Академії Наук
УРСР

в пазури австро-германського імперіалізму. Все се правда,—али ж це досить цього, щоби постулірувати: ergo, самостійна Україна в умовинах нинішнього світового господарства неможлива? Ні, не досить. Се лише показує, які труднощі, які несподіванні перешкоди виникають на шляху вільного від пут капіталу руху взагалі, національного вільного руху в тій кількості. Ніхто не спере-чає, що шлях трудний, що визвольний рух може бути використаний тим чи иншим імперіалістичним хижаком. Хіба руська революція 1905 р. не була використана тією ж Германією, Францією і т. д.? Хіба нинішня революція не була використана Центральними державами? Але щоби ви сказали про людей, котрі на підставі цього зробили висновок: ці факти доказують, що республіканська Росія в умовах нинішнього світового господарства неможлива, що може існувати лише монархична Росія. Ça dépend! Розуміється, ми не маємо гарантії, що на випадок перемоги контр-революції нам не настановлять царя. Але може й не настановлять, не можна буде настановити. Так само й з самостійністю України. Ми вже указували на силу силенау різних „об'єднаних“ і „об'єднаних“ України. Ми вже указували на силу силенау різних „об'єднаних“ і „об'єднаних“ України. Нічого несподіванного не буде, коли й об'єднують. А може й не об'єднують. Які б не були страшні Вільсони, Лойд Джорджі, Клемансо і tutti quanti, а „факти“ можуть перемогти і „переконати“ світових імперіалістів. Історія має свій шлях, який зазначається не одними президентами, банкірами, „фінансовим капіталом“.

Ні, таких доказів мало. На підставі їх не можна робити того висновку, який роблять „тезіси“.

Але погодимося з ними на хвилину, приймемо їх на віру, повіremo авторитетній заяві О. Бюро.

Повіremo, що самостійна Україна в умовинах нинішнього світового господарства неможлива. Що ж се доказує? Що вона не можлива і в умовинах майбутнього соціалістичного господарства? Адже ж „тезіси“ говорять не про сучасну, не про буржуазну, а про майбутню, Совітську Україну. Самостійна Совітська Україна можлива? Розуміється, в умовинах нинішнього світового господарства „неможлива“ Совітська Україна, як „неможлива“ і Совітська Росія. Але чи можна звідси зробити той висновок, що „самостійна Росія в умовинах нинішнього світового господарства неможлива“? Потім, ми гадаємо, що подбати про приєднання до буржуазної Росії буржуазної України—се діло Мілюкових, Родзянко і стоячих за їх спиною світових імперіалістів. Ми гадаємо, що О. Бюро міркувало про Совітську Україну, коли воно виставило гасло об'єднання (на федеративних началах). Отже, самостійна Совітська Україна—можлива чи ні?

Приведемо відповідну до цього аргументацію.

„7. Україна являється в сучасний момент відносно Совітської Росії форпостом контр-революції, наслідком чого Совітська власть Фед. Рос. Сов. Республіки кровно заінтересована в тіснішому союзі з повстанчеським Робітничо-Селянським урядом України. Встановлення тіснішого зв'язку між Росією і Україною до краю необхідне і тому, що, відрізана від України, Робітничо-Селянська Північ попадає майже у безвихідне становище. А тому, в виду того, що робітники і селяне України заінтересовані в існуванні Совітської влади на Півночі, необхідно відстоювати встановлення федеративного зв'язку робоче-селянської України з Росією *). Оце і все.

„Відрізана від України, робітничо-селянська північ попадає майже в безвихідне економічне становище“. Хай так. Який висновок треба звідси зробити? Ви говорите—приєднати Україну до Росії. А ми скажемо, навпаки: „самостійна Росія ні в умовинах нинішнього, ні в умовинах майбутнього світового господарства неможлива, бо відрізана і т. д., „а потому приєднаємо Росію до України“. Караул, шовінізм, націоналізм!

Какой бы шум вы подняли, друзья,

Когда бы это сделал я!

А ми гадаємо, що при самостійній, дійсно самостійній, не на бумазі і на словах, а на ділі самостійній Совітській Україні робітничо-селянська північ не перебувала б у стані „майже безвихідзю“. В усякому разі, не в гіршому

*) Извещение, стор. 16—17.

ніж при „об'єднанні“. Ви думаете, Совітська самостійна Україна не дала б хліба, цукру, вугілля і т. д.? А ми думемо, що дасть, і дасть з більшою охотою і ширим серцем, ніж тоді, коли її приведнають із-за цукру, вугілля, хліба і т. д.

„Робітники і селяне України зацікавлені в існуванні Совітської влади на півночі“. Так, зацікавлені. Але хіба ся зацікавленість не полягає як раз в тому, що Совітська влада на півночі є найбільшою і найкращою гарантією в „винишніх умовах світового господарства“ того, що національне поневолення українського народу, народу робітників і селян, незабаром скінчиться повним визволенням? А повне визволення—се самостійність! Чи може ми помиляємося?

Ні, тих аргументів, які подало О. Бюро, занадто мало для висновку: самостійна Україна в умовах винишнього світового господарства неможлива. „Тезис“ зостався неказаним.

Переходимо до „Катеринославської точки погляду“. Ми вже знаємо, що „Катеринославська точка погляду“ є офіційною точкою погляду і комуністів України і Тимчасового Уряду. Хай же, читач, не жалується, коли ми його зараз будемо угощати довго сією стравою.

Завначивши, що України нема, що раніше була „Південна Росія“, тепер стала „південна частина окупованої Германією на сході області“, що є „окупація і лише окупація“—Катеринославська точка погляду ставить таке запитання: „чи відповідає чи протирічить „самостійність“ України економічній її природі і тенденціям економічного розвитку“?

На думку „Катеринославської точки погляду“ се запитання рівносильне другому:

„Чи утворив економічний розвиток України за останні десятиліття такий обопільний економічний зв'язок України з Росією, який служив би матеріальною основою для з'єднання сих двох країн і протирічав би візокремленню одна від одної, чи входження України в склад Росії було результатом тільки політичного пригноблення і насильства“?

Ось цілком відповідь на сі запитання:

„Загально визнаним містом являється твердження, що основою, базою сучасного господарства являються потрібні вугіль, руда, чавун.

„Де ж міститься ся база народного господарства Росії?

„В Росії базою господарства країни, його фундаментом є важка індустрія Донецького басейну.

„Із Донецького басейну йшли імпульси дожиття всьому господарству всій Росії. Досить де кілька цифр.

„В 1918 р. Донецький басейн дав промисловості 1561 міл. пудів угля із спільної Російської добичі в 2228, себ то більше 70 відсотк. усієї добичі Росії.

„Донецький уголь обслуговував помим південної індустрії з котрою він нерозривно зв'язаний залізниця, залізничний і перероблюючий Пітер, текстильну Москву, пароплави і т. д.

„Основним джерелом чорної пици для Росії був Донецький басейн.

„Він же—його металургічні колеси,—котрі залилися з вугіллям і рудою в комбіновані міцні підприємства, дая російській промисловості другу за вугіллям необхідну складну частину пици промисловости: чавун, залізо, сталь.

„В 15 му р. південь подав 99 відсотк. всіх поступивших на руський ринок двохтисячових балок і швелерів 79 відсотк. великих рельс, 68 відсотк. сортового металу, 96,7 відсотк. усієї катанної проволки. Пересічно $\frac{3}{4}$ усього чавуна, сортового залізного й сталюого продукту, поступающего на ринки Росії, в останні роки, постачав південь.

„В ланцюзі сучасної індустрії Донецький басейн складає як найбільше невідірване кільце.

„Всякі спроби, мавіловські спроби викинути при огляді перспектив майбутнього се кільце із ланцюга російської індустрії уявляє собою або самообман, або реакційну утопію.

„Урал, Підмосков'є, Кузнецький район поки що обслуговує часто місцеві потреби і має місцеве більш менш велике значіння.

„Потрібні десятки літ упертої революційної роботи, щоби змінити вагу цих районів в загальній системі російської промисловости.

„Але звязок сей неоднобічний, не перетворюється в однобічну, вигодну одній країні залежність.

„Недурно ж, навіть руські поміщики і капіталісти, захопивші владу на Україні для поширення її на всю Росію, не наважуються, не дивлячись на всю свою ненависть до Совітської Росії, розірвати економічні звязки з Росією: примара мануфактури, карасіру, нафти, лісу стоїть над ними.

„Текстильна промисловість України перебуває в початковому стані, і Германія нічого їй дати не може... Нафту може дати Україні лише Росія і ліс також... Припинення російського машиностроіння із за відсутности підвозу „українського“ вугілля, б'є промисловість півдня, лишаючи її без необхідного знаряддя продукції.

„Ми розглядаємо основне в як найгрубійших рисах. Але не потрібно досить точних цифр і деталей, щоби визнати основний факт: останні десятиліття економічного розвитку України утворили таку економічну зціпленність України з Росією, що ми в праві визнати протиріччя виділ у Україні її економічному розвитку, а значить і невідкличне обурення продукційних сил України проти сього відокремлення“.

Все.

„Невідкличне обурення продукційних сил України проти відокремлення“. Се дзвенить зовсім „по марксістські“! І як мало потрібно, щоби зробити сей „страшний“ вазновок!

Подумайте тільки; „сами“ продукційні сили обурюються проти відокремлення України А відомо ж кожному, навіть і не учившомуся в семінарії марксістові, що продукційні сили в „последнем счете“ зазначають весь соціально-економічний, політичний, ідеологічний розвиток і життя суспільства. Се ж „база“—і „база“ обурюється проти „відокремлення“. Що ж дивного, що самостійність України полить сторч, коли „база“ обуриться! От що значить учені люди, так тобі роспишуть, як на долоні!

„Він лякає, а мені не страшно“,—казав Л. Толстой про „страшного“ Л. Андреева.

„Катеринославці“ нас лякають „базою“, а нам не страшно сії „бази“. Вони хотять нас побить „базою“, а ми по їх „базі“.

Що важка індустрія і гірництво Донецького Басейну грає першорядну роль в усьому господарстві Росії—се відомо кожному.

Що Україна не має своєї текстильної промисловости, що нафту і карасір, мануфактуру вона одержувала головним чином з Росії—се теж відомо.

Що економічні звязки були обопільні—се теж безперечний факт.

Але що тут нового, і при чому тут „обурення продукційних сил проти відокремлення“?

Всякі економічні стосунки між всякими країнами—і незалежними державами, і між метрополією і колонією і т. д.—мають більш менш обопільний характер, що ще не свідчить про їх однаковий стан, про їх економічну рівноправність, однакову заінтересованність.

Немає жодної країни, котра не була би економічно звязана з другими країнами, котра задовольняла би всі свої економічні потреби власними силами, котра являлася би „господарською автаркією“,—що не перешкоджає існуванню незалежних, самостійних держав в умовинах нинішнього світового господарства.

„Катеринославська точка погляду“ не знає, „що до чого“, як говорив т. Левін. Їй треба було доказати, що „продукційні сили обурюються проти політичного відокремлення України“, а вона говорить про відомі всім економічні звязки Росії і України, які не мають нічого специфічного, відмінного від загальних економічних звязків сучасного господарства.

Їй треба було показати, як сі економічні звязки впливали на політичні, а

вона задовольнилася одним „вжасно науковим“ тезисом: продукційні сили обурюються проти відокремлення! Треба було перейти від економіки до політики, від „продукційних сил“ до „відокремлення“,—се треба було зробити, раз уже берешся доказувати. Що й казати, се трудніше, ніж постулювати „абсолютні“ істини. Перехід від „продукційних сил“ до „відокремлення“ не такий простий, як то уявляє „Катеринославська точка погляду“. І як би вона спромоглася се зробити, то ми дуже боїмося за цілість і непорушність тезису: продукційні сили обурюються проти відокремлення.

„Катеринославська точка погляду“ поставила питання: „Чи входження України в склад Росії було результатом тільки політичного пригнічення і насильства“?

Вона мабуть гадає, що об'єднали „продукційні сили“. На жаль, прямої відповіді ми не одержали. А як би „Катеринославська точка погляду“ здатна була що небудь розуміти і знати, „що до чого“, то вона би помітила, що відношення і економічні зв'язки Росії і України мають переважно характер відношення і економічних зв'язків сучасних „великих“ держав до власних колоній. „Великі“ держави теж зв'язані з своїми колоніями економічно, і „продукційні сили обурюються проти відокремлення“. Але обурюються „продукційні сили“ „великих“ держав? Навпаки, продукційні сили колоній обурюються проти „об'єднання“.

„Катеринославська точка погляду“ з погордою киває на російських контрреволюціонерів, поміщиків і капіталістів, які намагаються відродити „єдину і неділяму“ Росію. Ми певні, вони хочуть се зробити теж того, що „продукційні сили України обурюються проти відокремлення“. І ми певні, що російські поміщики і капіталісти багато краще знають смак „продукційних сил“, що об'єднували Росію і Україну. „Катеринославці“ перед ними просто „мальчишки и щенки“.

І коли діло дійде до „економічного“ обґрунтування їх стремління до відродження „єдиної і неділямої“ Росії, то вони розведуть таку „марксистську“ філософію, що „катеринославці“ перед ними окажуться просто-на-просто великоруськими дрібними буржуа, лавочниками, котрі ледві можуть упоратися зі всією крамничкою, а тули ж сунуться судити про „важку продукцію“, „металюргічні колоси“, „комбінірованні підприємства“. Комбінацію з трьох пальців, а не комбінірованні підприємства ім розглядати! Як заблудилися між трьох сестер їх пошехонські батька, так і синки блукають досі.

Точь в точь такі речі вели в численних комісіях представника першого тимчасового Уряду з делегаціями від різних українських організацій й партій.

І по часті „інтернаціоналізму“ кадетсько-октябрістські поміщики і капіталісти „сто очков вперед дадут“. „Катеринославська точка погляду“ зробила так невлучно доказ про економічні зв'язки, що вийшло ніби Росії дуже потрібна Україна, а що ж до України, то — тут.. „обопільна вигода“. І вийшло, що Україна винувата вже тим, що комусь „хочеться кушати“. А от у кадетів так не виходить. В Полтаві в кадетській газеті „Полтавський день“ була надрукована стаття проти автономії України теж через те, що, мовляв, продукційні сили України проти автономії, і стаття була написана так гарно і „інтернаціоналістично“, що власне Україні пошкодить автономія, а не Росії—Росія нічого майже не згубить.

У кого більше „інтернаціоналізму“? Эй-Богу, у кадетів!

Ні, „продукційні сили“ „Катеринославської точки погляду“ не „витанцювали б“, і скільки і як би вони не „обурювалися“, а нам не страшно.

Погляд „Катеринославської точки погляду“ є лише одною з відмін того, що т. Левін назвав „імперіалістичним імперіалізмом“. Економіка—базис, політика—надстройка; економічний зв'язок існує, ergo,—„продукційні сили обурюються проти відокремлення“!

Що політика залежить від економіки,—се так. Але пристосовання політики до економіки йде не по „катеринославському“ зразкові. Воно далеко складніше, трудніше, не таке просте, не таке безпосереднє.

Буває так, що „економічні зв'язки“, „продукційні сили“ викликають не політичне об'єднання, а політичне відокремлення. Це процес двохбічний і діалектичний. „Продукційні сили“ і „економічні зв'язки“ колові обурюються зовсім в іншому напрямку, ніж „продукційні сили“ і „економічні зв'язки“ „метрополії“.

„Економічні зв'язки“ і „продукційні сили“ Норвегії і Швеції привели в 1905 р. до відокремлення, а не до об'єднання, не дивлячись на те, що там їм був більший простір, ніж у відносинах між Україною і Росією. Не треба учуватися в „катеринославській“ семіварії, щоби знати і зрозуміти, що ці зв'язки і стосунки були аналогічні зв'язкам і стосункам між „метрополією“ і „колонією“.

Не дурно ж література по національному питанню говорила про „анексію“ Росією між другими країнами і Україною.

Чи може „катеринославці“ гадають, що то було лише „слово“?

13. Як пишуть історію?

Ми тільки що бачили, що „тезіс“ „Катеринославської точки погляду“: продукційні сили України обурюються проти відокремлення—має зовсім певний „базис“, насипаний із піску всім відомим і не зв'язаним „Катеринославцями“ у неперушеним бетон істини, не дивлячись на страшні слова, які вживають „Катеринославці“: „металюргічні колоси“, „комбіновані підприємства“, „продукційні сили“ і т. д.

Але це ще не означає, що усякі звертання до „базису“, до „продукційних сил“, до „економіки“ зайві і непотрібні, коли справа йде про політичне питання. А питання самостійності України—це питання політичне. Навпаки, дослід усякого політичного питання з боку „базису“, „економіки“, „продукційних сил“ дуже користний і заслуговує як найшляхетнішої уваги. Бо всяке політичне питання має свій економічний базис, як має, тягне за собою і свої економічні наслідки, впливає в тому чи іншому напрямку на розвиток продукційних сил, викликає з їх боку або „обурення“ або „задоволення“. Тільки ці зв'язки, наслідки і впливи мають зовсім не „катеринославський“ вигляд.

Спитаємося й ми поглянути на „базис“ Українського національно-визвольного руху. Як ми швидко не слідкували за цією літературою, яка була в Росії за останній рік напівсава „з приводу“ України, ми не могли помітити навіть бажання підійти до нього з цього боку. Агітаційні справи, розуміється, важні справи, але і для них не шкодив би такий дослід. Ми цілком погоджуємося з поглядом В. Скоростанського, висловленого ним у передмові до своєї брошури: „Революція на Україні“. „Правда,—гіше він—що Україна користується ось уже коло півтора року досить значною увагою серед північного народу. Вона з задоволенням могла би подякувати за цю увагу, як би... як би ця увага була звернена на неї, а не з приводу її. Списані цілі купи бумаги і проліті річки чорнил з приводу України, а про неї, як се не давно, майже ні слова. Всі писання з приводу України можна би резюмувати віршами М. Лермонтова з його „Пророка“:

Смотрите, дети, на него,
Как он угрюм и худ и бледен,
Смотрите, как он наг и беден,
Как презирают все его.

Мораль, навчання, проповідь з приводу України, а про Україну, чого і як її всі „презирають“, ні слова *).

Нам відомо лише одна спроба підійти до України з цього боку. Це „історія революції на Україні“ т. І. Кулика, котра друкується в „Вістникові Укр. відділу Нар. ком. справ. національних“. В № 3 цього „Вістника“ ми маємо главу: „Автономія—Федерація—Самостійність“, на якій ми в мусимо спертися.

Ми не знаємо удільної ваги в офіціальних поглядах партії „теорії“ т.

*) В. Скоростанський. Революція на Україні. Стор. I—II.

Кулика. Ми не знаємо, як ставиться до неї офіційна „катеринославська точка погляду“. Ми все ж гадаємо, що погляди т. Кулика не є лише його особистим поглядом.

Кулик птичка невеличка,
А все ж таки птичка. **)

Отже, розглянемо його міркування по єьому приводу. Ми знов приведемо цілком відповідне місце, хоть чягач може буде і незадоволений. Кажуть: „дайте мені окрему фразу, і я кожного автора доведу до шибениці“. От щоб уникнути ролі такого судді, ми стараємося приводити не тільки окремі фрази, а й контекст, а і указуємо у якому звязку сказана та чи инша фраза.

Ось це місто:

Елементи, що стояли на чолі національного руху на Україні, розпадалися на такі частини:

„а) заможних селян, бажавших утворити спеціальний український земельний фонд й не хотівших уступити частину землі, яка мала розділюватись, селянам з Великої Росії.

„в) українських кустарів-ремісників—гончарів і ткачів, які бажали уникнути конкуренції товарів російської продукції, головним чином—мануфактури.

„Обидвом отсім групам були близькі сепаратистські стремління, одначе повне відокремлення, звязане з проведенням таможенних кордонів, не було в їх інтересах, позаяк майже весь хліб та більшість вироблень кустарів продавалися в Великої Росії. Для них було досить автономії, особливо, при федеративнім устрою Російської Республіки.

„Що ж торкається других частин —

„с) буржуазної інтелігенції, мріявшої стати українською бюрократією (чиновничеством) при втворенні самостійної держави, і

„d) великої буржуазії, фабрикантів й цесміциків, становивших меншість, — то в їх інтересах, безперечно, було повне відділення України від Росії.

„І останні два елемента, не вважаючи на те, що їх була незначна меншість, уперто вели свою роботу, притягуючи потроху за собою решту. Крім матеріальних вигід, тут проявлялися, з одного боку, ненависть до Росії, яка впиталася протягом довгих років рабства, а з другого (й се найважливіше), страх перед Російською революцією, яка приймала все більш означений пролетарський характер.

„Огсей то страх примушував їх вести все більш активно свою шкідливу працю, прикриваючись двосмысленними (?) гаслами (лзунгами) в роді: „через автономію й федерацію до самостійности“ й т. н., або зовсім ховаючи свої таємні наміри.

„Таку-ж політику таємного, але певного зближення до самостійности провадив і орган дрібно-буржуазної влади на Україні—У. Ц. Рада“.

Ми привели без усяких змін цигату, виключаючи лише друкарські помилки, од слова до слова, не міняючи „ні тігла ніже тіи коми (точки)“.

Поперед усього нам хотілося б запитати т. Кулика ось про віщо. Ми гадаємо, що його класіфікація є повною. В яку рубріку тоді треба поставити пролетаріат України? Що відстоювали, як ставилися до „автономії—федерації—самостійности“ пролетарські партії?

Перше, що кидається у вічі в сій аргументації—се „кандачок“.

Національний рух є буржуазним рухом. Ergo, се лише буржуазія виставляла національні домаганні ф-дерації і самостійности.

Дрібна буржуазія визначається непослідовністю, боязкістю виставляти рішучі гасла,—ergo, для неї „було досить автономії“. Велика буржуазія, поміщики і капіталісти, а також інтелігенція, що мріяла стати бюрократією, більш рішучі—ergo, вони відстоювали самостійність.

І т. д. і т. н.

Розглянемо його докази.

*) Ми дуже просимо шановного т. Кулика пробачити нам єю „вольність“. Вірши сей переказав нам сам т. Кулик. Ми привели його тут не для того, щоб образити т. Кулика, якого ми щиро поважаємо, а тому, що „з цієї слова не викинеш“.

Ми залишимо поки що селян з їх земельним фондом, про се поговоримо далі.

Т. Кулик каже, що для селян і „кустарів-ремісників—гончарів і ткачів“ треба було уникнути конкуренції товарів російської продукції. Але як вони могли уникнути при автономії? Хіба автономна Україна могла стати їм в пригоді? Хіба автономний Уряд України міг встановити тамженні кордони, щоби брати мито з „російських“ товарів або навіть цілком заборонити їх продавати на Україні? Ні, бо се було би вже „встановлення тамженних кордонів“, а т. Кулик сам говорить, що се „було не в їх інтересах“. Тьк чим же допомогла б автономія ткачам і гончарам? Се тайна т. Кулика,

Далі. „Більшість вироблень кустарів продавалася в Великоросії“. Значить, ткачам і гончарам вічого було жьхатись конкуренції „російських товарів“, бо вони сами були конкурентами „великоруських вироблень“.

Скажіть, будь ласка, при чому тут тамженні кордони, вироблення кустарів і „мазепинство“?

А при тому, що є „кандачок“: український рух—дрібно-буржуазний рух; дрібна буржуазія—се селяне й „ремісники-кустари“; ремісники-кустари мають свою „економіку“, вироблення; так їхні горшки лопаються, та й годі: будемо варити лише при автономії!

Що український рух майже виключно має дрібно-буржуазний характер, і що кустарі, а особливо селяне мають своє відношення до його—се так, але не так, як то гадає т. Кулик. Горшки мають відношення до українського руху, але зовсім не таке, як гадає т. Кулик. Не горшки кажуть, що будуть варити лише при автономії, а український рух каже: назви хоть горшком, а мене в ніч автономії не посунеш!

Далі. „Буржуазна інтелігенція, що мріяла стати бюрократією“. Інтелігенція дійсно брала безпосередню і жьвву участь в українському, як і в усякому іншому, робітничому теж, рухові. Буржуазна інтелігенція мріяла стати бюрократією Але й пролетарська інтелігенція не цурається бути, скажемо, бюрократією Соціалістичної республіки. Чи може т. Кулик це буде відімати? Але чого ся буржуазна,—треба б сказати: дрібно-буржуазна (да й не вона одна)—інтелігенція бажає обов'язково самостійності? Може для неї було би досить теж автономії?

Хіба та „автономія“ про яку говорив т. Кулик не потрібує бюрократії? Чи може ся бюрократія буде при його „автономії“ надіслана з центру?

Інтелігенція українська з початку задовольнялася іменно „автономією“, а до самостійності її довели події.

Інтелігенція грала велику роль в українському рухові, мріяла бути бюрократією (хто тільки не мріяв і не мріє),—але не „с кандачка“.

Далі. Поміщики і капіталісти, що склали мевшість мали безперечний інтерес в повному відокремленні України від Росії!

Т. Кулик! За кого ви вважаєте своїх читачів? За що злучаетесь? За що глузуєте?

Поміщики й капіталісти—за відокремлення?! Де? Ксли? Як? Келський смак повинен бути у ваших читачів, щоб повірити вам! Бійтеся Бога, соромтеся людей, т. Кулик!

Ся ж революція відбувалася на наших очах, вона продовжується,—а ви думаєте, що ми забули?

Укажіть хоть одну групу поміщиків і капіталістів, котра би мала хоть який небудь вплив на Український рух?

Навпаки, наш що-девятий досвід нашого життя перенеконував і переконує, що поміщики й капіталісти за „едижу і ведільму“ Росії!

Візьмім самого найкращого зразкового представника українського панства, поміщиків і капіталістів. Се—Скоропадський. В ньому з'єдналось все: царський генерал і бюрократ, поміщик і капіталіст, нащадок старого українського роду, перший отаман вільного казачтва, перший (і гадаємо оставий) гетьман „самостійної“ України,—словом, перший чоловік на Україні, а пстрібно було

сидіти йому на гетьманському ступці і держати гетьманську булаву цілих 2¹/₂ місяці, аж поки він дійшов до сумного для нього висновку:

„Україна може бути тільки самостійною! Повірьте, іншого виходу нема“.

І як тільки змінилася ситуація, Скоропадський розсамостійнюється і оголошує своє бажання „відродити єдину і неділиму Росію“. В сій Росії він буде грати зовсім не першорядну роль, він одійде на задне місце,—а ні, давай все ж таки єдину і неділиму! На меншому не помириться!

В домаганні відокремлення України від Росії „крім матеріальних вигід (се для поміщиків і капіталістів були матеріальні вигоди у відокремленні!! тих, що ввесь час вперто і рішуче стоять за „єдину і неділиму“!!) тут проявлялася з одного боку ненависть до Росії (ненависть у тих, хто спить і бачить єдину і неділиму Росію!!!), яка впиталася протягом довгих років рабства (се поміщики й капіталісти були в рабстві!!! Бідні поміщики та капіталісти!! А ми й не знали), а з другого (й се найважливіше), страх перед російською революцією (бач, поміщики і капіталісти ховалися в відокремленні України від жаху революції! Се ті, що найкращий захисток вважали, вважають і будуть вважати в відродженні „єдиної і неділимої Росії!!“!)

С кого они портреты пишут?

Где разговоры эти слышат?

А если и случалось им,—

то певно в „Катеринославської точки погляду“! Але

Ми их слышать не хотим,—

гарного потрошку, а то шлунок зопсується, „желудок испортится“. Досить сього добра!

14. Український національний рух на тлі сучасного капіталістично-імперіалістичного господарства.

Не треба учитися ні в якій семінарії, щоби сказати, що ми живемо в епоху вищого щабля капіталістичного розвитку, епоху панування фінансового капіталу, в епоху капіталістичного імперіалізму.

В сю епоху тенденції капіталістичного господарства втягнути в світовий оборот всі країни земної кулі, до всеічних економічних звязків і обопільної економічної залежності різних країн—набирають як найбільшої сили, і мають всі засоби, аби здійснити, перевести в життя ці тенденції.

Майже вся земля куля вкрита сіткою залізниць; моря і океани в самих різних напрямках щодня перерізаються гігантськими пароплавами; підземні залізниці, підводні човни, аероплави в повітрі; телеграфний і телефонний дріт, мов паутина, оповив землю, тягнеться під водою, висить в повітрі; щодня, ще хвилини по ним перекидаються тисячі і мільйони різних людей і товарів; всяка подія, новина через де кілька хвилин облітає весь світ; всяка задержка або попит негайно відгукується на як найдальших країнах. Тисячі перешлутаних в різних напрямках економічних звязків доповнюються звязками культурного характеру. Фінансові звязки між банками, підприємствами, державами усіх країн; торговельні зносини; інтернаціональні синдикати, трести; торгові договори колоніальна політика—словом, все веде до як найтіснішого звязку між усіма країнами світу, робить ці звязки все міцнішими, більше всебічними, складними. Медвежі кутки, де люди ніколи не виїжджають, не мають відомостів і інтересів кстрих не простягаються далі їх села, волості, повіту—все більше зникають.

Всебічна інтернаціональна залежність окремих галузів і цілого господарства різних країн: інтернаціональна організація банків, підприємств, торгівлі, зносин; інтернаціоналізація науки, літератури, мов, техніки, мистецтва, моди, побуту, звичаїв; всебічні, постійні, жваві політичні зносини; невпинна мішанина людей різних націй,—словом, інтернаціоналізація усіх сфер життя людности, завдяки велетенським продукційним силам сучасного капіталістичного суспільства, безсумнівний факт.

Але сей процес всебічної залежності і затягування самих темних кутків сучасного суспільства має й другий бік, викликає другу тенденцію. Інтернаціо-

налізація господарської, соціальної, політичної, духовної культури йде поруч з націоналізацією, зі зростом національного почуття мас, з прокиненням їх національної свідомості, веде до консолідації націй, викликає до життя відсталі і, здавалося, пропаші нації, переводить їх з стану безпорадності і несвідомості в стан національної свідомості, підштовхує їх до утворення власної літератури т. и.

І се цілком зрозуміло. Бо поширення і розвиток капіталістичної продукції між відсталими народами вивчає їх з патріархальних, дідівських умов життя, приносить їм вкупі з товарами нові думки, вачаї, потреби, нищить їх старі способи продукції, примушує їх шукати заробітку на фабриках, залізницях, городах, вводить їх таким чином в нову культуру. Праця на фабриках, залізницях, якою б вона простом не була, вимагає більшої інтелігентності, ніж праця на селі. Все се штовхає його до науки, ставить його перед необхідністю вивчитись грамоті, щоб не пропасти, щоб поліпшити своє становище. Перед ним розстиляються чудеса і багатства сучасної капіталістичної культури. Вони вимагають і мавають засвоїти їх, бо инакше, вони роздавлять його. Але засвоїти її можна лише тоді, коли вона буде передана у відповідній формі; коли буде передана зрозумілою йому мовою. Окремі особи можуть вивчити чужу мову, навіть не одну, і таким чином перейняти чужу культуру. Але цілий народ сього не може зробити. На науку він може пожити не багато часу, йому потрібно працювати, господарювати, добувати кусок хліба. Треба, значить, щоб хтось подбав про те, аби доставити йому результати наукового досліду, досягнення мистецтва і т. д. у відповідній формі, се-то на його рідній мові. Рідною мовою мусять навчати його дітей в школі, для чого йому потрібні здатні для сього навчителі. Йому потрібні урядовці (чи вибраві чи бюрократичновники—се гут ваги не має), котрі би розуміли, знали, рживали його рідну мову т. д.

Так капіталізм, пробуджуючи народні маси як найбільш пригнічених, задалених, нерозвинених націй, породжує потребу в свідомих, освічених людях, в інтелігенції.

Сю інтелігенцію породжує сам народ. У різних народів, націй процес народження інтелігенції був не одинаковий. Ріжні класи брали ріжну участь в постачанні інтелігенції: бюрократів, учителів, депутатів, партійних діячів, адвокатів, інженерів, літераторів, техників, ораторів, вчених і т. д. Ми знаємо, що кожний клас громадянства має свою класову інтелігенцію. Але, не дивлячись на сі ріжнці свого класового походження, поглядів і т. д., вся інтелігенція, без ріжнці свого класового стану, має свої спільні риси, котрі уповноважують на срозглядати інтелігенцію, яко окрему суспільну групу. І сама головна ознака, риса інтелігенції, яко суспільної групи, полягає в її ролі задовольняти духовні потреби громадянства чи окремої групи, класу суспільства. Для того, щоби виконати, як слід, сю задачу, інтелігент повинен мати відповідні „зряддя продукції“. Таким „зряддям продукції“ являється для інтелігента слово, мова. До того, кожна окрема група інтелігенції потребує своїх особливих, лише їй належачих „зряддья продукції“: лікар—лікарство, лікарський інструмент; письменник—бумагу, перо; вченому—кабінет, лабораторію і т. д. Але для всіх них першим і найважчим „зряддям продукції“ є мова, слово, устне і друковане, література, наука.

Сі „продукційні сили“ зазначають всі риси інтелігента, на сьому „базисі“ стріється весь «надбудовок», «надстройка» інтелігенції, з усіма гарними й поганими рисами: і альтуїзм, шира любов до свого народу і до всієї людности, нехтування матеріальним станом власного життя, широкій світогляд, як і бажання стати бюрократією, веселіше і краще жити, обмеженість поглядів, міщанство, боязкість і т. д. і т. д.

Інтелігенція є необхідний продукт і агент буржуавного суспільства. Може при комунізмові і удасться знищити інтелігенцію, яко окрему групу, шляхом перетворення всіх в „інтелігентів“. Але до того, жодне суспільство, клас, гру-

на не може обійтися без інтелігенції. Не може обійтися без своєї національної інтелігенції й жодна нація.

Але, коли нація заінтересована, аби у неї була своя інтелігенція, котра подбала би про його духовні потреби, то і навпаки, інтелігенція має свій інтерес в тому, аби його нація була великою, сильною, освіченою. Бо від цього ж залежить, який буде попит на книжки, учителів, чиновників, літераторів, лікарів і т. д. Капіталістичний спосіб продукції вимагає все ширшого поділу праці і удосконалення, поліпшення інструментів, машин і т. п. Він же вимагає удосконалення і „зряддя продукції“ інтелігенції, удосконалення мови, бо від цього ж залежить здатність її висловлювати як найтонші відміни думки, настрою, враження і т. и.; від цього залежить дальший розвиток її нації. Крім того, педагогика учить, що навчання дитини і дальший розвиток людини йде найкраще тоді, коли навчання ведеться рідною мовою. Це справедливо взагалі для всіх членів даної нації. Для інтелігента ж воно ще має те значіння, що він таким чином краще осягне, засвоїть собі і буде вживати мову в усій її міці, красі, тонконсті,—і значить тим більший успіх матиме.

Бо „за винятком немногих, особливо талановитих особ, цілком засвоїть яку небудь мову може тільки той, хто вживав її з самого раннього дитинства. При сучасному вихованні, виходить, влучно вживати, як загальне правило, можна тільки рідну мову.

Щоб засвоїти собі продукти інтернаціональної культури, інтелігент повинен вивчувати чужі мови; але раз він сам хоче внести свою лепту в сю культуру, він буде в стані це зробити, з де більшого, лише своєю рідною мовою. Його авдіторію, виходить, з початку складає лише його власна нація. Щастливий той інтелігент, котрий являється членом великої нації і особливо такої нації, чия мова стала світовою. В останньому випадкові він говорить до цілого світу. Навпаки, інтелігент, належачий до маленької, і до того ще бідної і відсталой, нації, налічуючій в своїх колах ще мало освічених, може, правда, шляхом навчання чужим мовам, досконально засвоїти інтернаціональну культуру, але його власний вклад в сю культуру часто не буде знаходити зовсім публіки, хоть би то були надзвичайно геніальні твори. Або ж він буде примушений вживати чужу мову, на якій його твори знайдуть лише не відповідне висловлення.

„Ніхто, тому, не прагне так палко величності власної нації, як інтелігент, особливо коли він належить до маленької нації.

„Як раз люде освічені, більш усіх вивчаючи чужі мови і більше всього підлягаючи впливам інтернаціональної культури, більш усього турбуються про збереження чистоти власної мови, поширенням круга її понування, зменшенням читання чужоземних авторів. Коротче кажучи, як *найінтернаціональніші елементи нації являються в той же час і найбільш націоналістичними її елементами*“ *)

Але ми повинні попередити читача від помилки, яку часто можна почути „яко абсолютну істину.“ Це погляд, ніби нація є „видумкою“ інтелігенції. Ми мусимо застерігати від цієї помилки тим настійливіше, що, зараз дуже поширена „мода“ лаяти інтелігенцію. Інтелігенція, дійсно, заслужила сю лайку, але не треба випліскувати з водою й дитини. Інтелігенцію можна покарати, можна поставити її на коліна,—але обійтися без неї не можна без шкоди власному ділові. Тім паче, що найбільша лайка йде теж від інтелігентів!

Роль інтелігенції в сучасному суспільстві взагалі, в національних руках з'окрема, можна пояснити прикладом ролі машин в сучасній капіталістичній продукції. Ся роль аналогічна і в тому, як треба боротись з „хибами“ інтелігенції і машин.

Що машини дали можливість капіталістам використати їх проти пролетаріату, проти широких працюючих мас взагалі; що машини довели експлуатацію праці до невиданного розміру; що машини в десятки і сотні раз прискоро-

*) К. Каутский. Национальные проблемы. Изд. „Книга“ 1918, стр. 39—51. Підкреслення наше.

рили поширення капіталістичної продукції і тим стали в допомозі до встановлення панування капіталістів над мільйонами працючих мас і до експропріації, пролетаризації і злиднів їх,—се безсумніву. Але також безсумніву, що рух проти машин в продукції, який ми бачили в Англії на початку норітньої капіталістичної ери, в кінці XVIII і на початку XIX століть, бив не по кобилі, а по оглоблям капіталізму. Він не тільки не давав допомоги для боротьби з злиднями і горем, а ще погіршував стан робітників. Не проти машин, а проти капіталістичного використання їх на зло і кошт працючих мас! Не знищють інтелігенцію, а використати її у власних інтересах для визволення з неволі і для перетворення всіх в „інтелігентів“, для знищення провалля між духовною і фізичною працею!

Роль інтелігенції в національному рухові аналогічна ролі машин в капіталістичній продукції. Капіталізм існує, розвивається, поширюється не тому, що є машини,—а навпаки, машини є тому, що існує, розвивається і поширюється капіталізм. Національні рухи існують, не вгають, набирають великої сили не тому, що є національна інтелігенція,—а, навпаки, національна інтелігенція є тому, що існують, не вгають, набирають великої сили національні рухи.

Капіталізм зриває маси вселення різних націй, перекидає їх з одного місця в друге, перемішує їх, товче в ступі капіталістичної продукції, виварює в фабричному казані, перемелює у мливі комбінірованих підприємств, ростоплює в печах „металургічних колосів“, переплавлює в залізо, чавун, сталь нових типів,—а нації живуть, а нації розвиваються, а національні рухи виникають знову тай знову, набирають все більшої сили, домагаються автономії, самостійности. Се не „розумно“, проти сього обурюються „продукційні сили“ деяких лавочників, міщан, та фінансових королів і т. д.,—але нічого не вдієш, така вже „нерозумна“ історія, не навчилася у „катеринославській“ семінарії.

Спостереження і дослід національних рухів, пробудження і розвитку націй показують, що для збереження і утворення нації найбільше значіння має існування селянства. Капіталізм, що трощить бетонні і залізні китайські стіни всякого провінціалізму і обмеженности, розбивається об селянську масу, розуміється при існуванні відповідних умов: більшої чи меншої території, заселеної більше чи менше одноманітною національною людністю. Капіталізм будить сі маси, примушує їх виїжджати за околиці свого села, повіту, примушує міркувати над питаннями, котрі сягають дальше обрїю, що розстилається з селянської дзвінниці. Ті члени її, які переходять у город, стають робітниками, інтелігентами. Коли на початку сього процесу окремі робітники і інтелігенти швидко „асимілюються“, переймають зверхність нової культури, цураються своєї „мужицької“ мови, свого „мужицького“ походження,—то чим далі іде сей процес, чим більше засвоюють вони зміст нової вищої культури і їм становиться зрозумілою глибина провалля між більш освіченими і культурними людьми і його затурканим, темним народом, тим більше повертається їх до свого народу, тим з більшим запалом вони беруться до праці над пробудженням свідомости їх народу—над підвищенням його культурного рівня і т. д.

„Величність тої нації, до якої належиш, не є чимсь байдужим для жодного з її членів в рамках капіталістичної продукції, менше всього для сучасних класів і також для найманного робітника“ *). І таж історія за останнє століття має багато яскравих доказів, що робітництво переймає собі ті чи інші національні гасла.

Але коли найманний робітник може все ж скорійше вивчитись чужій мові, асимілюватись (се однаково стосується й до капіталіста, поміщика, інтелігента), то селянин майже не має такої змоги. Він живе на селі, куди чужеземці майже не заходять, а як і заходять, то на короткий час. Сам він буває рідко і не довго в чужоземному городі і такий короткий час, що навчитись чужій мові годі й говорити.

*) К. Каутский. „Национальные проблемы“. Стр. 49.

Таким чином, селянство, яко база, інтелігенція, яко ідеолог, „надстройка“ — ось головні агенти національного руху, по крайній мірі в останні десятиліття. Навпаки, на початку капіталістичної доби, в епоху боротьби капіталізму з феодализмом на чолі національного визвольного руху стояла буржуазія-городська з інтелігенцією. Розуміється, і зараз буржуазія бере досить жваву участь в національній боротьбі, так ж, як і пролетаріат. Всякі спроби поставити пролетаріат по-за національним рухом, над ним і т. д. не мали й досі певних наслідків. Розуміється, кожний клас, група уявляє собі по своєму зміст цього руху, але участь беруть усі класи.

Національні рухи в сучасному змісті цього слова виникають одночасно з розвитком капіталізму. І виникають не за вдяки тому, що їх „видумують“ у власних користних інтересах ті чи інші експлуатуючі класи капіталістичного суспільства (сей момент дійсно грає велику роль в національних, як і в усяких інших рухах), — а завдяки тому, що капіталізм заволює в світовий оборот, до спільного господарського, а значить і духовного життя, як найглибші якнайширші кола людсьости. Національні рухи більше звязані з всесвітньо-прогресивним боком розвитку капіталізму, ніж з його руйнівними тенденціями, експлуатацією, деградацією народніх мас. Сей останній бік має свій досить великий вплив на розвиток національних рухів. Але ним одним не можна пояснити національні рухи, їх глибини і поширености між всіма класами сучасного суспільства. Нема жодного класу, котрий би не брав участі в ньому, котрий би не ставив своїх домагань національного змісту. Пролетаріат в тій кількості. Се, розуміється, не означає, що в кожну хвилину всі класи з однаковим захопленням і з однаковою силою виставляють однакові домагання. Різні класи в різний час в різних містах виставляють різні національні домагання з різною силою і впевненістю.

З загально історичної точки погляду треба відрізнявати дві епохи розвитку національних рухів. Франко-пруська війна 1871 р., котра скінчила національне об'єднання Германії, є тим історичним пунктом, котрий розділяє ці дві епохи.

„З одного боку, се—епоха краху феодалізму і абсолютизму, епоха складання буржуазно-демократичної суспільности і держави, коли національні рухи вперше стають масовими, втягують так або инакше усі класи населення в політику шляхом друку, участі в представницьких установах і т. д. З другого боку, перед нами епоха цілком склашшихся капіталістичних держав, з давно встановленим конституційним ладом, з сильно розвиненим антагонізмом пролетаріату і буржуазії,—епоха, котру можна назвати передоднем краху капіталізму.

„Для першої епохи типово присквиення національних рухів, заволювання в них селянства, як найбільш численного і найбільш „важкого до руху“ шару населення в звязку з боротьбою за політичну волю взагалі і за права національности особисто. Для другої епохи типово відсутність масових демократичних рухів, коли розвинений капіталізм, усе більше наближуючи і перемішуючи цілком уже затягненні в торговий оборот нації, ставить на перше місце антагонізм інтернаціонально-злитого капіталу з інтернаціональним робітничим рухом“ *).

З приводу цієї характеристики, т. Н. Левін далі говорить: „Звичайно, та і друга епоха не відрізняються одна від одної стінсю, а звязані численними перехідними кільцями, при чому різні країни відрізняються ще й прудкістю національного розвитку, національним складом населення, розміщення його і т. д.“

В другому місці, він подає таку класифікацію „країн відносно до самовизначення націй“:

1. Передові капіталістичні країни З. Європи і С. Штати. Буржуазно-прогресивні національні рухи тут давно скінчені. Кожна із цих „великих“ націй пригнічує чужі нації в колоніях і в середині країни.

2. Схід Європи: Австрія, Балкани і особливо Росія. Тут іменно 20-й вік

*) Н. Ленин. О праве націй на самоопределение. Просвещение, 1914 г. №№ 4—6.

особливо розвив буржуазно-демократичні національні рухи і загострив національну боротьбу.

3. Напівколоніальні країни, як Кітай, Персія, Турція, і всі колонії, вкупі до 1.000 міль населення. Тут буржуазно-демократичні рухи почасти ледве починаються, почасти далеко не скінчені *).

Очевидно, що наведена вище характеристика двох епох в історії розвитку національних рухів є приложимою лише для першого типу країн. Да і для них доведеться зробити де-які обмеження. Коли взяти ірландське питання в Англії, то Англію доведеться перенести у другу групу держав наведенної класифікації. Відокремлення Норвегії від Швеції сталося в 1905 році, себ то лише в другу епоху.

Отже, її характеристику другої епохи—„відсутність масових демократичних рухів“—можна вважати правильною лише з великими обмеженнями. Розуміється, там де буржуазно-демократичні рухи скінчилися, де склалися національно-єдині капіталістичні держави, де встановлений конституційний лад, і т. д.,—там масових демократичних рухів і немає, але се ж просієнька тавтологія. Але там, де сього ще немає, там ми бачимо зовсім інше. Як що угодно, се можна вважати за „виняток“, але такий „виняток“, що порушує саме „правило“.

Найхарактернішою ознакою цих двох епох є: хто стоїть на чолі цих масових демократичних рухів?

Раніше то була буржуазія, тепер пролетаріат. З сими погожуються, коли річ іде про „демократичні рухи“ взагалі. А коли підходять до одної з галузей демократичних рухів, до національно-демократичних, національно-визвольних рухів, то тут зразу закидають „інтернаціональними“ фразами про те, що ребітництво, пролетаріат є класом інтернаціональним, ставить собі задачі інтернаціональні, що національна справа для нього ніщо, що національною справою пролетаріат повинен нехтувати, що то „вигадки“ буржуазії, якими вона обдурює пролетаріат і т. д. Всі ці закиди дуже справедливі, коли вони вживаються до міста, і страшенно шкідливі, коли ними зовсім закидається суть національно-визвольного питання. А суть усякого національно-визвольного питання як раз полягає в тому, що кожна національність стремить до утворення власної незалежної, самостійної держави. Як ставиться і як мусить ставиться пролетаріат до сього стремління—утворити національну державу?

Історичний досвід показує, що пролетаріат бере безпосередню участь в національно-визвольному рухові, і не може не брати. Поставити його осторонь, поза національним рухом, над національним рухом, на якійсь „нейтральній“ позиції—неможливо. І хоч як хоч роспинайся „інтернаціональними“ фразами, а національного питання не обійдеш. Не обійти, а вирішити його—ось задача пролетаріату.

І інтернаціональна соціал-демократія висунула „право націй на самовизначення“, себ то на утворення самостійної незалежної національної держави,—яке вирішення національного питання. Інтернаціональна соціал-демократія взяла до своїх рук те, що ранше робила буржуазія, коли вона була революційною, коли вона руйнувала феодалізм і абсолютизм.

„Соціал-демократія перейняла від буржуазної демократії стремління до національної держави. Звичайно, ми не буржуазні демократи, але ми відрізняємося від них не тим, що ми вважаємо демократію за дрібницю або щось лишнє, зайве. Пролетаріат, яко найнижчий клас в державі не може діяти до свого права иншим шляхом крім демократії. Ми лише не поділяємо ілюзій буржуазної демократії, ніби пролетаріат осягне свого повного права, коли він здобуде демократію. Вона утворює лише ґрунт, на якому він буде звойовувати своє право. При демократії визвольна боротьба пролетаріату нескінчується, а лише набірає инших форм.

Як раз для пролетаріату демократія є життєвою необхідністю, а не для буржуазії. Ся остання в її сучасному стані зрікається своїх колишніх демократичних ідеалів, а разом і ідеї національної держави. Її сучасний державний

*) „Сборник С. Д.“ Ц. О. Р. С. Д. Р. П. Октябрь 1916 г. № 1 стор. 3—4.

ідеал поширюється за межі національної держави. Вона кидає сі „ліберальні наслідки“ на „склад тряпок історичних раритетів“. Але робити нам се, дійсно, нема жодної причини. Ми не повинні розуміти матеріалістичне розуміння історії так, віби пролетаріат мусить засвоїти собі „загальні тенденції розвитку“ буржуазії тільки тому, що вони замовлені економічними стосунками. Пролетаріат має свої власні тенденції розвитку, котрі не менше замовлені економічно, яких він і повинен додержувати, не бідкуючись за тим, чи ухиляються чи протврічять вони тенденціям буржуазії“ *).

Ми таким чином бачимо, що „вирішення“ національних рухів є одно: повна демократія. А повна демократія означає організацію національних держав, незалежних, самостійних держав. Так було в першу епоху руйнування феодалізму і абсолютизму і народження буржуазно-демократичних держав. Так є зараз, у переживаному нами добу імперіалістичного капіталізму, епоху передодня соціалізму. Так буде при соціалізмові. Те, що було і що є, те ми бачимо. Що буде—побачимо. І коли ми говоримо, як буде при соціалізмові, то ми тут спіраємося не на тому, що вже було фактично переведено, а на ту „тенденцію розвитку пролетаріату“, про яку говорить Каутський.

А ось що каже т. Н. Ленін:

„Переможній соціалізм необхідно повинен здійснити повну демократію, а, значить, не тільки провести повну рівноправність націй, а й здійснити право на самовизначення пригноблених націй, т. е. право на вільне політичне відокремлення. Соціалістичні партії, котрі не докажуть всією своєю діяльністю і тепер і під час революції і після її перемоги, що вони визнають поневолені нації і построять свої стосунки до них на підставі вільного союзу—а вільний союз є брехливою фразою без волі відокремлення,—такі партії утворили би зразу відносно соціалізму“ **).

„Маркс писав в критиці Готського програму: „Між капіталістичним і комуністичним суспільством лежить період революційного перетворення першого у друге. Йому відповідає і політично перехідний період, державою якого не може бути нічого иншого крім революційної диктатури пролетаріату“. Досі ся істина була безспорною для соціалістів, а в вій заключається визнання держав аж до переросту перемогшого соціалізму в повний комунізм. Відомо речення Енгельса про обмірання держави“.

А раз річ іде про державу, то значить і про кордони її. В своїй статті „По і Рейн“, Енгельс, між иншим, говорить, що „межі „великих и життездатних європейських націй“ в ході історичного розвитку, увібравшого низку дрібних і нежиттездатних націй, зазначалися все більше і більше „мовою і симпатіями населення. Сі кордони Енгельс зве „природними“....

„Тепер реакційний, імперіалістський капіталізм все частіше троцисть сі, демократично зазначаємі, межі. Всі ознаки говорять, що імперіалізм залишить в наслідок ідущому йому на зміну соціалізмові межі, менше демократичні, низку анексій в Європі і в других країнах світу. Що ж? переможній соціалізм, відроджуючи і здійснюючи до кінця повну демократію по всій лівій, зречеться демократичного зазначення кордонів держави? не забажає рахуватися з „симпатіями“ населення? ***)

Звідси ми бачимо, як міцно і глибоко по суті звязані національно-визвольні рухи з всесвітньо-прогресивним боком розвитку капіталізму і соціалізму. Розуміється, національний рух не є винятком із загально-демократичних рухів, і має інші боки, про які не слід забувати. Що він може бути використаний буржуазією і т. д., се само собою. Що річ іде тут „про тенденцію, якої треба додержувати лише з розумом, а не про шаблони, ****) се теж само собою.

Український рух не уявляє собою чогось невідомого історії. Але він набрав такі яскраві форми, та виразно і «класично» відбувався, що дослід його

*) K. Kautsky. Nationalstaat, Imperialistischer Staat und Staatenbund. Nürnberg. 1915. S. 11—12

***) Сборник С.-Д. Ц. О. Р. С.-Д. Р. II., октябрь 1916 г. Стр. 1. Підкреслення наше.

****) Н. Левин. Итоги дискуссия о самоопределении. Сборник С.-Д. стр. 12—13.

*****) K. Kaytsky Nationalstaatw us S 12.

має величезне значіння для урозуміння характеру, змісту і законів розвитку національно визвольних рухів взагалі. І сей дослід має, буде мати не один лише теоретичний інтерес. „Теперь реакційний, імперіалістичний, капіталізм все частіш *тропить* сі, демократично зазначені, кордони (великих і жигтездатних європейських націй чві межі раніш зазначались все більше і більше мовою і симпатіями населення). Всі ознаки говорять за те, що імперіалізм зоставить у наслідок ідучому йому на зміну соціалізмові, межі *менш* демократичні, низку анексії у Європі і в иншах часгинах світу *).

І для вироблення принципів політики і тактики пролетаріату український р.ух, поруч з иншими, дасть багато матеріалу. Як що до останнього часу пролетаріат більше ставився „негативно“, „віднімаюче“ до національних рухів, то зараз, коли він переходить до власної роботи, яко „пануючий клас нації“, він мусить, буде примушений вести і „позитивну“ політику.

Українська нація оселює суцільну територію від Карпат на заході майже до Дону на сході, і від Чорного моря на півдні до лівої річки Прип'яті на півночі. Протяг сії території доходить до 850 тис. кв. кілометрів **). Як що вважати сю цифру і перебільшення, то й тоді все ж стане ясно, що по території Україна зовсім не належить до дрібних країн.

Ось територія найбільших держав світу без їх колоній:

Д е р ж а в и.	Рік.	Територія тис. кв. кіл.	Людність міль. мешканців.
Північні Сполучені Штати Америки	1897	7.972	63
Турція	1897	1.631	22,8
Австро-Венгрія	1890	602	42,9
Германія	1895	476	52,3
Франція	1896	465	38,5
Іспанія	1887	450	17,6
Англія (з Ірляндією)	1891	275	38,1 і т. д.

Далі ідуть держави, що мають територію менше 400 тис. кв. кілометрів. Отже, коли навіть зменшити вищенаведену цифру удвоє, себ-то обмежитися лише 8-ю губерніями бувшої російської України (Полтавська, Київська, Харківська, Катеринославська, Чернігівська, Волинська, Подільська, Херсонська), де українці складають абсолютну більшість населення,—то й тоді Україна по території займе місце поруч з Францією, Германією, Австро-Венгрією, Іспанією, перебільшуючи всі инші європейські (крім Росії) держави.

Кількість населення на сій території точно не можна сказати. В усякому разі цифра 35 мільйонів не може бути визнанною перебільшеною. Значить, і по кількості населення Україна займає приблизно те ж місце між європейськими державами. Цифра 35 мільйонів однаково годяться для висловення кількості усього населення території, де українці складають або абсолютну, або переважну більшість, як і для висловення усього українського народу й поза межами сії території.

Для урозуміння характеру українського національного руху, його загального класового змісту, його відмінів, досить буде подати деякі відомости, що торкаються лише вищеназваних 8 губерній, позаяк повних відомств немає. Але сі 8 губерній майже нічим не відрізняються від останньої території, і тому все, що можна помітити в них, можна вважати зразковим і типичним.

Із 22 мільйонів мешканців сих губерній в 1897 г. українців було 16,4 міль. або 74,6 проц., великоросів 2,4 міль. або 10,7 проц., євреїв 1,9 міль. або 8,5 проц. німців 0,4 міль. або 1,9 проц., поляків 0,4 міль. або 1,7 проц.

90 проц. українців—селяне. Города переважно заселені неукраїнською людністю. Ось де кілька характерних цифр: **)

*) Н. Ленин. Итоги дискуссии о самоопределении стр. 13.

***) Украинский народ в его прошлом и настоящем, т. II. Ст. С. Рудницкого: Очерк географии Украины. Стр. 361.

****) Укр. Народ. Стр. 386—388.

П о в і т я.	Відсоток української з городами.	людности без городів.
Полтавський	88,7	98,7
Кременчуцький . . .	80,8	98,2
Чернігівський . . .	86,1	97,4
Кам.-Подільський . .	78,9	87,0
Харківський	54,9	83,3
Київський	56,2	84,0
Катеринославський	55,7	74,1

От тому то характерною ознакою українського руху було, між иншим, претставлення українського села неукраїнському городові.

В національні фарби вбіралися і соціальні протаріччя. Фабрікант, купець, поміщик переважно був або руський, або поляк, єврей, німець, або „українець“ типу Скоропадського. За 2¹/₂ століття українські шляхетні верстви зросійщалися або спольщилися. Лише під час революції, коли сила національного руху виявилася наочно, окремі поміщики почали пригадувати своїх українських предків. Вся велика буржуазія, поміщики, купці, підприємці, банкіри—всі вони були тісно звязані з Росією корисними інтересами. Відокремлення України для них не давало нічого, крім „чистого убитку“. І коли зараз поміщики і капіталісти вживають всіх заходів, аби відродити єдину і неділиму Росію, вони виявляють далеко кр. ще розуміння власних інтересів, ніж то гадає за них т. Кулик.

Розуміється можна указати на те, що особлизо на початку нового українського руху, на початку XIX ст., велику роль відіграла дворянська інтелігенція. Можна, наприклад, „написати історію“ так. І. Котляревський „росплодив“ українство своєю Енеїдою. А Котляревський був: 1) інтелігент, 2) бюрократ, чиновник полтавського генерал-губернатора, 3) виконував завдання поміщиків (чиновник особих поручень генерал-губернатора поміщика). Ergo, уже в кінці XVIII і на початку XIX ст. поміщики, і інтелігенти передбачали революцію 1917 р., і страх перед пролетарською революцією примусив їх подбати про пригук для себе. Передбачання поміщиків справдилися, і ми бачим, як вони найшли притулок сперва у Ц. Ради, а потім її розігнали і поставили Скоропадського! Але, „продукційні сили обурилися“ проти цього, і Шевченко попав у салдати, а мій. Валуєв (хоть і був поміщик, але розумний!) сказав: українців не було, нема і не буде!

Ні український рух спірався головним чином на село, а провідником його була інтелігенція, котра піддержувала постійні звязки з селом. В усвідомленні і пробудженні національної свідомости селянства велику роль відіграло й українське робітництво, яке теж не губило звязку з селом. Український робітник на власній шні відчував національний гніт.

Центральна фігура української літератури і інтелігенції Тарас Шевченко, син кріпака-селянина. На протязі цілого століття українська література і мистецтво має переважно „селянський“ характер, риже життя селянина, бере своїх героїв з села, пройнята глибокою і щирою любов'ю до свого темного, загурканого, безпорадного народу. Не з „національного характеру“, а з надзвичайно тяжких і ненормальних умов життя українського народу можна зрозуміти той ідеалістичний запал, котрий червоною ниткою проймає історію української літератури, громадської думки і інтелігенції. Роль і характер інтелігенції в українському національно-визвольному рухові можна зрозуміти, порівнявши її з ролю руської інтелігенції взагалі в історії революційного руйнування кріпацтва і самодержавія. Не дурно ж вони жали підодвією стріхою царського самодержавія!

Тяжка то була праця! Кріпацьке село мовчало, лише иноді висилаючи поодиноких своїх синів, щоб подати звістку, що

Не погибла та природа

Не погиб еще тот край.

Але сей стан змінився на початку цього століття. Капіталізм увірвався на

Вкраїну, стуком і свистом паровозів, гудінням заводських гудків разбурхав і село. Полум'я і жар доменних печей освітили червоном сьнявом Україну, іскри з паровозів і фабричних труб запалили солом'яне село. І не випадковим є той факт, що зріст капіталістичної продукції на Україні, повстання селян Полтавської й Харківської губ., партійна діференція між українськими колами і „городським“ характер літератури, який найповніше відбився в творях талановитого В. Вивняченка,—що се все перепадає на один час. „Каме́нь, его же небрегоша строїтели“ був положе́ний „во главу угла“. Отті самі 70 % вугілля, 99 % балок і швелерів, 79 % релос, 68 % сортового заліза і т. д., якими „катеринославська точка погляду“ намагалася задавити, засипати український рух, були „базісом“ його. І самостійність України ґрунтується іменно на тій важкій продукції, а не на підвищеному почутті „в них для них“ тїх чи інших „добродіїв“. Ті самі „комбініровані підприємства“, які „катеринославцями“ були „підпривязані“ для того, щоби підвести „комбініровану“ едвість українському народові,—вони самі подбають про те, щоби зоставить „катеринославців“ з „комбінірованним підприємством“ з власних пальців.

Ми знаємо, що всяка революція відкидає все умовне, зверхне, виявляє більш глибокі сили і пружини. Революція—се іспит. Чому ж навчає нас революційний національно-визвольний рух?

Ось що ми писали ще в травні 1918 року (в тій брошурі, що не побачила світу):

Перш за все, він говорить про свою силу і міць. Коли раніш, до революції, загальне відпшення до українського руху було як до інтеллігентської видумки чудаків „малоросів“, яке не відповідає інтересам широкої людности, не має впливу на маси і не опирається на більш-менш широкі кола „малоруського“ громадянства; коли раніш переважно уявляли собі, що український рух не виходить за межі так званих культурних потреб: школи на власній мові, воля українського слова та друку і т. и.; коли бажання автономії, організації українства в політичну одилицю, розглядалось більш з боку „сепаратизму“, „австрійської орієнтації“, „германських марок“, аби прийти до поліцейського висновку: „зашкити і не пушкати“; коли, кажу, раніш іще можна було думати, що українство не має вахулу і не виїде за межі літературних та культурно-просвітних інтересів—то після цієї революції тільки зовсім беенадійні до частини реального відпшення до політичного життя люди можуть говорити, що український рух, то „видумка буржуазії“, і мотивують це такими, очевидячки вівчемними аргументами, як те, що, мовляв, селяне краще розуміють російську мову, віж „галицьку“ то що. Добре, коли б це доводилось чути від просто обивателів. На жаль, навіть члени нашої партії, які грали перші ролі, так ставились до українського руху навіть після оголошення Української Республіки.

Треба бути сліпим, щоби не бачити, що цей рух захватив як найширші і як найглибші кола українського громадянства, і виявив загальне бажання сконституватися у, не лише яко культурно-язичну, етнографічну, а і яко державно-політичну, націю. Домагання з початку національно-територіальної автономії, а потім республіки в Федеративній Росії—находить самий скорий і широкій відгук.

Всі з'їзди, селянські, робітничі, військові, партійні, професійні, просвітні, чи то всеукраїнські, чи губерніяльні та повітові—всі вони одностайно преднууть ся до цього гасла.

Відродження нації до державного життя набрало такої несподіванної для самих керовників цього руху сили, що вони ледве поспівали дати йому відповідний політичний вираз. Цей рух мав великий вплив і в Галіції, збудив бажання звищити межу, що відрізнявала дві частини Української нації.

І можна сказати напевно, що які б ще нещастя не спіткали Україну, умерти, миритись з національною неволею вона не буде. Це треба пам'ятати усякому політичному діячові і всякій партії, що має працювати на Україні.

Воля до організації України, яко державно-політичної одиниці, в етнографічних межах—невідмінний факт.

З яких „ідеологічних“ елементів складався український рух?

Перш за все—мова. Рідна мова, слово рідне викликало найбільші національні почуття. Всякий українець кохався у рідній мові. Тут і історичні спогоди, пісні, література; тут і соціально-національний протест людей, що говорять „мужичою“ мовою, проти людей, що говорять „панською“ (російською чи польською) мовою; тут і уява своєї різноправності з другими „пануючими“ націями; тут і визнання своєї єдності: ми всі українці поперед усього.

Історичні спогоди про минуле, про козацькі походи, про боротьбу з Польщею та Москвою, що викликали задоволення своєю силою; спогади, що будили грірке почуття про колишню більшу культурність та освіченість, про Петроград, що виріс на козацьких кістках.

Протест проти соціально економічного та національно-політичного гніту з боку великоросів, поляків, румунів, венгрів—які являлися або поміщиками-землевластниками, або купцями, фабрикантами, або чиновниками.

Протест проти города, що тягне сили і гроші з села, сам живе у роскоші, і мало чого дає на село.

Бажання утворити свій власний земельний фонд, підвищити власну продукцію, піднести власну культуру.

Протест проти централізму і імперіалізму, завдяки якому на Україну поверталось лише половина податків і т.

Бажання мати в своїй хаті свою силу й волю.

Визнання себе яко демократії, проти інших націй, яко переважно панів у себе на Україні).

„У нас буржуазії нема, лише демократія“.

„У нас тільки соціалістичні партії“!

В докладній записці, поданій Тимчасовому Урядові та Петроградській Раді Роб. та Салд. деп., читаємо:

„Пануючі кола на Україні—не Українці. Промисловість в руках буржуазії російської, єврейської, французької, торговий капітал, а також величезна сила аграрної буржуазії складається з поляків і українців, які давно зовуть себе „руськими“ (підкреслення наше). Так само всі адміністративні посади в руках не-українців.

„Верстви ж, яких експлуатують—селянство, більша частина городського пролетаріату, ремесники, дрібні служці—українці. Таким чином, в данний момент української буржуазії (підкреслення записки), котра визнає себе такою, нема. Є окремі особи, невеличкі групи, котрі гуртуються по своїм класовим інтересам до економічно-пануючих класів, але класів, повторюємо, нема.

„Через це серед українських партій досі не було жадної, яка б у свою програму не внесла ідею соціалізму“.

В чому виявлявся, в які форми відбивався цей рух?

В величезних маніфестаціях, головним чином військових, де тільки не були українці, особливо ж у Києві та Петрограді; в тисячких з'їздах селян, вояків, в сотенних робітників, культурних, просвітних, партійних; в мітингах по селах, по містах, на залізницях, фабриках.

А під час особливого напруження.—майже в повстаннях. Такі повстання були тричі: в перших числах червня, коли військовий міністр Керенський заборонив був 2-й військовий з'їзд і він зібрався проти його.—як наслідок цього „мирного“ повстання—1-й універсал и оголошення автономії; потім під час революції в жовтні—уп'ять 3-й військовий з'їзд потягнув за собою і Центральну Раду, котра хиталась то в один, то в другий бік—в результаті 3-й універсала і оголошення Республіки; третій раз—повстання проти „більшевиєтського“ „великоруського“ уряду—4-й універсал, оголошення самостійності, і звернення до „германського народу“ (в дійсності кайзера Вільгельма, Гінденбурга, Гертлінга) за допомогою проти „великоросіян“ „большевиків“.

Пресу, прокламації, відоzwi і т. п. Ми вже й не говоримо про

І після цих всіх подій, все ж знаходяться люди, які кажуть про „видумку“, хай „буржуазну видумку“, але „видумку!“

Це на той же манір, як кадетська „Речь“ та деякі навіть ліві циммервальдісти в „Berger Tagwacht“ обізвали ірландське повстання „пушем“.

От що писав Н. Левін в приводу цього „пушу“, „видумки“ теж:

„Про „пуш“ (і „видумку“), в науковому змісті слова, можна говорити лише тоді, коли спроба повстання вічного, крім кружка заговорників або безглуздох маніяків не виявила, ніяких симпатій у масах не викликала. Ірландський національний рух, маючи за собою століття, переходячи через різні етапи з'єднання класових інтересів, виявився, між иншим, в масовому ірландському національному конгресові в Америці, який висловився за незалежність Ірландії—виявився в улучних бійках частини міської дрібної буржуазії і частини робітників, після довготривалої масової агітації, демонстрацій, заборони газет тощо. Хто зве таке повстання пушем („видумка“ теж.), той є або як найзлішим реакціонером або доктрівером безнадійно не здатним уявити собі соціальну революцію, як живу уяву.“ *)

Український народ, як нація, незалежно від класового стану, виявив свою волю, відносно свого визначення, відносно свого державного стану.

В десятках і сотнях резолюцій на мітингах, різних величезних і малих з'їздах, в партійній і загальній пресі, в імповантних маніфестаціях, в зборених виступах—скрізь виявлася воля до того, аби:

1. Організувати себе як державно-політичну націю.

2. Об'єднати різні частини української землі, де живе переважна більшість українців, незалежно від відрізняючих державних меж, в єдину Українську Республіку.

3. Не через теоретичні висновки, а власним досвідом і ходом подій він висловився за самостійну Республіку“.

Так писали ми 8 місяців назад.

15. Єдність чи самостійність? Дві політики.

Ми вже бачили, що „Коммунист“ вважає право націй на самовизначення „абстрактною формулою“, і що тому то „ми... не давали загальної відповіді на питання, яких же форм обопільних стосунків з Великоросією домагається пролетаріат України: чи домагається він крайової автономії, федерації, самостійности, чи, може, він не бажає ніякого політичного відокремлення України, домагаючись безпосереднього зв'язку кожного місцевого союзу з всеросійським центром“.

Інакше ставиться до цієї „формули“ „катеринославська точка погляду“:

„У відповідь на категоричні домагання українських соціал-патріотичних партій зазначити позицію організацій комуністичної партії в українському питанні, ми займалися порожнім і об'єктивно безглуздом для партії, належачої до пригнобленої нації (слухайте! слухайте! якої нації? неіснуючої? а як що існує, то де? „В нас для нас“ чи „в нас для нас“? Бо Українцям нема. Бо була „южная Россия“, а стала „жизненная часть оккупированной Германией на востоке области“. С. М. і В. Ш.-Р.) повторюванням „слов“ про визнання вами за Україною права на відокремлення в той час, коли іменно визнання цього права за Україною Всеросійським Совнаркомом вимагало від нас иншого: категорично явних заяв, рішучої агітації за можливо більше тісний зв'язок України з Росією, проти відокремлення, за пролетарсько-революційну єдність“ **).

Виходить, віби й „катеринославці“ вважають право націй на самовизначення „абстрактною формулою“, лише „словом“, проти якого вони взагалі нічого не мають. Але трохи раніше в тій же статі „катеринославська точка погляду“ з великим захопленням говорить про блискуче „вищрадання себе (для себе?) в досвіді Російської революції“ цієї формули. От тільки „практика“ трохи шкутиль-

*) Н. Ленин. Итоги дискуссии о самоопределении. Стр. 26

**) „Правда“, № 132. Подкреслення автора.

гала: практика цілком „не відповідала нашому програмі в національному питанні.“ *)

Значить, на теоретичній Шинці все сповійно!—гадають «катеринославці». «Теорія» ві к чорту не годилася!—говорять «ліві». «Практика» була кепською, очі б ваші не дивилися!—одноголосно скрикують «право-ліві» «катеринославцівці.»

Ми не станемо спивятися тут про обопільні стосунки «теорії» і «практики» прага націй на самовизначення. Сьому присвячується спеціальна брошура, котра, сподіваємося, незбаром вийде. Ми тільки приведемо де-кілька цитат з статті В. Затонського «Из недавнего прошлого», **) де яскраво рисується «практика».

«На ґрунтовне питання—відношення до національного руху, зазначавшому в значній мірі політику пролетаріату на Україні, партія відповідала зовсім невиразно: «право націй на самовизначення»... Конкретні ж вирішення приймалися від випадку до випадку.

«Березень-квітень 1917 р. В нетрях всяких кооперативів і спілок формується український національний вид, вилізає на світ божий Рада—партія лагідно твердить про самовизначення.

„Травень. Рада підвімає голову. Червень—липень. Рада намагається стати на ноги—покровительственне самовизначення. Вересень. Про Раду майже забули. Жовтень—Рада брикається—співчуваюче (не розібрали) самовизначення.

«Листопад—Грудень. Рада оголшує грозний ультиматум і... право націй на самовизначення.

„Січень. Рада передана—анафема Раді. Травень. Рада повалена, повний крах українського націоналізму... Право націй на самовизначення, нерухоме, як скеля і, як камінь нічого не вимовляюче.

„Що мінялася тактика відносно українського національного руху, що не зразу розкусили Раду, ще мало біди,—біда, що в усіх цих головокружильних змінах курсу не було ніякої внутрішньої логіки. (А зараз е?)

„Бували випадки, коли одночасно давалися виключаючі одна одну директиви (з зараз не даються?), так, наприклад, на бід з українським шовінізмом, з сучувшою з півдня дрібно-буржуазною реакцією, благословлялася десницею Со-вітська Україна, шуйцею—Донецька Републіка. Мимоволі вагадується український анекдот про бабу, що ставила свічки одночасно і св. Миколі і лукавому, виходячи з міркувань, що...

Хто знає, де прийдеться
Свій вік вікувати
Треба всюди, добрі люди.
Приятеля мати.

У партії в цілому не було виду; політика її йшла через пень колоду з самими несподіваними ухиливнями і, зрозуміло, далеко не блискучими результатами; на місцях же кевардак був неуявний.

„Кожна організація, майже кожний член партії за свій страх і ризик вирішував всі питання, що торкалися тактики відносно українського національного руху, котрий все ріс і ставав чим далі крупнішим фактором політичної боротьби на Україні,—і от тут і виявилось, що поважний принцип самовизначення націй (не пролетаріату), котрим потрібно було керуватися по писанню і ізустному преданню отців церкви, дуже гарний, гоки діло йде про Індії і єгипти, оскільки нам (sic!) там не доводилося працювати (в татаро-башкіріях з ним уже клопоту досить).

„Гарний він, коли треба зробити благородний жест в стилі кающогося дворянина москвічу на Тверській (у „Люксі“?), вінцеві на Фрідріхштасе. (А хіба і там уже є каущеся дворяне?) але занадто мало зрозумілий, коли доводиться вирішувати всі ці прокляті питання на ріжних околицях, в роді України.

„Недурно національні (ой лихо!) комуністичні партії, увіходячі в склад

*) Правда, № 132.

**) Коммунист. № 3—4

Російської, в роді польської, латишської, одіслали самовизначення націй гуля, ідеже Учреділка упокоюється.

„Але у них становище значно простіше, ніж на Україні.

„І латишська і польська партії, в більшості дісно одна—латишська, друга-польська, по своєму національному складу (по крайній мірі, в існуванні латишів і поляків поки нікто не сумнівався).

„Не те на Україні. Тут партія більшовиків, як і більшість промислового пролетаріату, складається, головним чином, із руських, як що не по національності, то по культурі.

„Висловитися проти самовизначення націй ніяково, і так русифікаторами щирі українці звать. Визнати Україну Україною—душа не лежить (тим більше що *много товариші до сї пори в глибині души переконані, що Україну Грушевський нарощне видумав* *).

„І от починаються шукання. Ну що ж, самовизначуйся аж до відокремлення (щоб тобі ні дна ні покришки), але тільки на віщо ж тут, безпремінно у моїй партійній вогчині. Ну, хай вже буде собі навіть самостійна Україна (як що вже не можна без сього) де небудь в Австралії або на гіршій кінець, навіть на напівликій Волні і Подолії, але на віщо безпремінно в Катеринославщині або там Херсонщині, не кажучи вже про Харьків. Між тим селянство навіть сих заповідних земель (до відома товаришів, по національності все ж українське), кинуте на сваволю долю, передане в монопольне користування українських соціал-шовіністів, майже поголовно, без ріжниць, біднота і кулацьо, самовизначувалося в тому змісті, як того бажала Рада.

„Що тут робити? Скандал. Самовизначуйся, хто може. Отгуду і єсть пішли всі сї от уже дісно нарощне (тільки не Грушевським) видумані республіки дипломатів, що здатні були подарувати Петлюрам західню Україну, аби спасти свої палестини від страшної назви „України“ (Ім уже не страшно! *).

Т. Затонський говорить далі: „Український шовінізм розділив долю Ради, з ним в свідомості широких мас селянства (не кажучи вже про пролетаріат) покінчено (що не мішає, до відома товаришів, сїм масам лишатися по національності українськими)“.

Кумедно читати, коли доводиться товаришам по партії „комуністів України“ доказувати, що, мовляв, українські робітники і селянство по національності є українці. Але на віщо їм рекомендує т. Затонський прийняти „к сведенію (до відома)“ сю „істину“? Щоб вона зосталася „в них для них“? А „к исполненію“ вона, „істина“, потрібна чи ні? І коли потрібна, то в чому?

Ми не вважаємо „теорію“ права націй на самовизначення,—як вона була розвинена не „катеринославцями“, а т. Н. Леніним,—такою вже непорушною, як то гадають „катериновлавці“. Ми гадаємо, що „теорію“ і „практику“ зовсім не можна відрізнявати, що коли дається порада „до відома“ („к сведенію“), тим самим пропонується і „до виконання“ („к исполненію“). І „теорія“ права націй на самовизначення спричинилася до „практики“ партії на Україні. Але ми не можемо погодитись і з поглядом лівих, що вважають і „теорію“ і „практику“ занадто кепською. Спільним у „правих“ „катеринославців“ і „лівих“ „кмівців“ є те, що вони вважають „практику“, в один голос, „порожньою“, „абстрактною“, „безглуздою“. Одержуєш таке вражіння, ніби люде находять насолоду у плямуванні себе. Правда, се робяться з святими замірами. Гоголівський коваль Вакула нарощно намалював чорта страшенно гидким і боидким, аби кожна баба могла ткнути пальцем і сказати: „Оя, бач, яка кака“! І потім з побожністю повернутися до світлого раю. Для „комуністів України“ без розбору на „правих“ і „на лівих“ у минулому усе „кака“. Зігте зараз у них „прямо рай“. Сей „рай“ ми вже бачили, і зараз ще побачимо. Оскільки сей „рай“ не є просто порожнім місцем (вони й досі не спромоглися вирішити у повній мірі хоробливого (больного) „в них для них“ українського питання!), остільки вони

*) Sic! Підкреслення наше.]

*) Коммунист, № 3—4, 1—VII—1918, Стор. 9—20.

переживують стару „практику“. А лайка, то так собі, „слова та голос, більш нічого“—а ползеш, то якось на душі легше стане і матимеш більш „самостійний“ відкинутого вигляд.

Кепсько чи ні, а відповідь про обопільні стосунки України і Росії ми давали. Кепсько чи ні, а сії „теорії“ на „практиці“ ми додержували. На нашу думку, говорили і робили ми, треба відстоювати „можливо більше тісний зв'язок України з Росією, проти відокремлення, за пролетарсько революційну єдність“. Ми відстоювали „безпосередній зв'язок кожного місцевого совіту з всеросійським центром“. І робили се як раз на підставі „словесної“, „абстрактної“ формули. Правда, одночасно ми вживали і „слова“ про право на відокремлення. Але треба бути „катеринославцем“, щоб не розуміти необхідности сих „слов“. „Катеринославська точка погляду“ говорить, що сії „слова“ були „порожніми і об'єктивно безглуздими для партії пригніченні нації“. Але якраз об'єктивно ми партією „пригніченної“ нації не були. Ми були об'єктивно не українською партією, хоч ми жили, працювали на Україні і де-які з нас навіть по метрикам репані українці,—а російською партією, себ-то, власне кажучи, великоруською. Діло навіть не в тому, що ми не захоплювалися гаслами автономії, федерації, самостійности, а відстоювали „єдність“. А діло в тому, що ми цілком сторонилися національно-визвольного руху, діло як раз в тому, що і зараз т. Затонському приходиться перекопувати своїх товаришів, що українські робітники і селяне є українські робітники і селяне, що така нація є, що то не видумка Грушевського. Діло як раз в тому, що сам т. Затонський дійшов до сього лише після довгих міркувань: а що таке нація? Діло як раз ось в чому:

„Уже де-кілька десятиліть цілком визначився факт більш скорого економічного розвитку півдня, т. є. України, приваблюючий з Великої Росії десятки і сотні тисяч селян і робітників в капіталістичні економії, на рудники, в города.

„Факт асиміляції в сих межах—великоруського і українського пролетаріату безсумнівний. І сей факт безумовно прогресивний. Капіталізм ставить на місце тупого, заскорузлого, осідлого і по-медвежому дикого мужика великороса або українця рухливого пролетаря, умови життя котрого ламають специфічно-національну вузькість, яко великоруську, тако і українську. Допустимо, що між Великою Росією і Україною згодом стане державний кордон,—і на сей випадок історична прогресивність „асиміляції“ великоруських і українських робітників буде безсумнівною, як прогресивним є перемелювання націй в Америці. Чим вільніше стане Україна і Велика Росія, тим ширше і бистріше буде розвиток капіталізму, котрий тоді ще сильніше буде приваблювати робітників всіх націй з усіх земель держави і з усіх сусідніх держав (як би Росія опинилася сусідньою державою відносно України) робітничу масу в города, на рудники, на заводи.

„Д. Лев Юркевич (український націонал-соціал із „Дзвону“) поступає, як настоящий буржуа, і до того близорукій, узякий і тупий буржуа, т. є. міщанин, коли він інтереси общенія, злигу, асиміляції пролетаріату відкидає геть ради моментального успіху української національної справи. Національна справа—попереду, пролетарська справа—потім, говорять буржуазні націоналісти і дд. Юркевичі, Донцови і т. п. горе—марксісти за ними. Пролетарська справа—поперед усього, кажемо ми, бо вона забезпечує не тільки постійні і корінні інтереси праці і інтереси людности, але й інтереси демократії, а без демократії неможлива ні автономна, ні незалежна Україна“ *).

Що факт такої „асиміляції“ є прогресивним, ми цілком погожуємося. Але не треба забувати, що процес асиміляції менш розвинених (порівнюючи) українських мас великоруською не зайшов так далеко, щоб можна було говорити про перемелювання націй. Бо ся „асиміляція“ лише на початку вела до денационалізації, потім же вона ставала в допомозі прокиненні національного почуття і національної свідомости. А тому про „асиміляцію“ тут можна говорити лише в лапках. От сей другий факт тої же „асиміляції“ і треба мати на увазі, коли розглядаємо розвиток українського національного, робітничого в тій кількості, руху. На місце „осідлого, по-медвежому дикого, заскорузлого мужика“ виступає

*) В. Ільїн. Критические заметки. Пресвещенію 1913 г., №№ 10—12. Підкреслення автора.

рухливий пролетарій, котрий вимагає школи власною мовою, часопись, книжки — у інтелігенції появилася співробітник, який сам виявляє свою волю, сам ставить вимоги, сам зазначає свої потреби, сам підштовхує інтелігента.

Револуція як раз і виявила от ці обидва боки „асиміляції“: поділ робітництва на український і „неукраїнський“, який доповнювався поділом між „чужим“ „неукраїнським“ городом і „нашим“ українським селом.

Наша партія була об'єктивно і по назві партією російською, себ-то великоруською. А для такої партії вживати „слова“ про відокремлення при одночасній пропаганді за „єдність“ є обов'язковим. Кепсько не те, що ми вживали „слова“ про відокремлення. Кепсько те, що для більшости членів нашої партії се були лише „слова“, подібно до того, як ці „слова“ лишалися „словами“ при зовсім інших „ділах“ у с.-д. меншевиків і рос. с.-рив. Кепсько ось що: „щоби бути с.-д. інтернаціоналістом, треба думати не про свою лише націю, а *вище її* ставити інтереси всіх, їх *всеспільну* волю і *рівноправність* (підкреслення автора. С. М. і В. Ш. Р.) В „теорії“ всі з сими згожуються, але на практиці виявляють як раз *анексіоністську байдужість*. Тут корінь зла (підкреслення наше. С. М. і В. Ш. Р.) *)

Кепсько те, що, як пише й Затонський, „слова“ про відокремлення розумілися ось як: „Ну що ж, самовизначуйся аж до відокремлення (щоб тобі ні дна ні покривки), але тільки нащо туг, небезпреміно у моїй партійній вотчині. Ну, хай собі буде навіть самостійна Україна (як що вже не можна без сього) де-небудь в Австралії і т. д.“ Отсе було кепсько, бо воно як найгірше порушувало ту саму „єдність“, про яку так багато кричали і кричать. Бо „словам“ маси навчилися не вірити, а вірять лише ділам, — і роблять се цілком справедливо. І зараз ніякими „словами“ не прикриєш порожнього місця, ніякою вавіскою не сховаєш брак змісту.

Вживати „слова“ про відокремлення партія мусила іменно для відстоювання „єдності“. І доти, поки сім „словам“ вірили, доти нам удавалося досягти сю „єдність“. Коли ж виявлялося, що то лише „слова“ — на місце „єдності“ вставав страшенний розбрат і ворожбеча. Про необхідність сих „слов“ іменно для „єдності“ писала і „Правда“ з приводу 1-го універсала:

„Револуційна демократія Росії, коли вона хоче бути справді демократією, повинна порвати з цим минулим (гнітом недержавних націй царатом), повинна вернути собі, робітникам і селянам Росії, братерське довіряя робітників та селян України. Цього не можна зробити без повного визнання прав України, а в тому числі права на відокремлення. Ми не прихильники дрібних держав. Ми за як найтісніший союз робітників проти всіх капіталістів і „своїх“ і усіх загалом країн. Але як раз для того, аби сей союз був добровільним, російський робітник, не довіряючи ні в чому і ні на одну хвилину, а ні буржуазії російській, а ні буржуазії українській, обстоює зараз право на відокремлення українців, не *накидаючи* їм своєї приязні, але *звойовуючи* її відношенням як до рівного, як до союзника і до брата в боротьбі за соціалізм“ *)

Сім хорошим „словам“ вірили, бо сподівалися, що за ними будуть йти і віднодінні діла, хоть і доводилося майже на кожному кроці зустрічатися з „катеринославськими“ „самовизначенцями Австралії“. Але, зараз, після всього прожитого, піднімається гірке почуття: а що як то були лише „слова“? Хороші слова, але... „Верю, Господи, помоги моему неверию!“

Отже, ми перебували тоді в такому стані, об'єктивні умовини були такі, що нам не лишалося нішого шляху, як відстоювати єдність робітничого руху при одночасному вживанні „слов“ про самовизначення. І ми йшли сям шляхом, чи кепсько чи гарно (ми згожуємося, що скоріш кепсько ніж гарно), а йшли, мусили йти.

От зараз заднім числом ми всі наввипередки вишукуємо хиби у минулому, і лаємо се минуле, як найгострішими словами. Зате теперь,.. о! теперь ми вже „порозумнішали“! І от же погляньмо на минуле з об'єктивного стану Укра-

*) Н. Ленин. Итоги дискуссии о самоопределении. Сборник С.-Д. стр. 23.

*) Цитуємо по „Робітничій Газеті“ № 65, 20—VI 1917. Підкреслення „Р. Газети“.

ни, не тільки внутрішнього еккладу і стосунків різних класів на Україні, а із точки погляду загально-російської революції і міжнародних стосунків, міжнародного розвитку подій. Поставимо питання так: Хай повернеться назад 1917 і початок 1918 року, хай повернуться всі ті стосунки і об'єктивні умовини, в яких розвивався український революційний рух і поставте між ними розумних „катеринославців“ і „квівців“ з „Коммуниста“.—щоб вони робили знову?

Те саме, тільки де—в чому, в дрібнищах, може, краще або гірше!

Читачеві не трудно буде самому переконатися в цьому. Ми же зараз спинемося на явшому питанні. Ми бачили, що наші „право-ліві“ „катеринославо-квівці“, вилявши добре за своє минуле, видають за щось невидане свою „нову“ „позицію“. Дійсно нового в них лише те, що замість „абстрактної формули“ (ліві!) чи „чудесної теорії“ (щоб її не додержувати—„катеринославці!“) у них є „контретне“ порожнє місце—ліві с-р. пошкодили, бач, звернутися до лікаря з своєю „хворобою“, полічити своє секретне „хоробливе національне питання“. В сій лайці ми просто сїостерігаємо, як звичайвісінський

Русский ум и русский дух,

Залы твердит и лжет за двух!

Розглянемо „частное“ вирішення „катеринославців“. „Єдність“ України з Росією! Ніщо не змінилось, щоб нам мівати своє вирішення! Тільки й того, що раніше у нас була „єдність“ з „абстрактною формулою“ або „чудесною теорією“, а зараз „єдність“ з порожнім місцем на придачу.

„В них для них“ майже нічого не змінилось. Але не так у житті. Погляньмо на нього.

Ми вже знаємо, що, „не порушуючи своїх обов'язків, яко інтернаціоналістів, можна бути і за політичну незалежність своєї нації і за її прилучення в сусідню державу х, у, з і т. д. Але в усіх випадках повинно боротись проти дрібно-національної узкості, замкнення, відособлення, за підрахунок цілого і всезагального, за підєрнення інтересів особистого інтересам спільного“. *)

Що ж сталося на протязі цих двох років такого, що вимагає від нас иншого вирішення того ж самого українського питання?

Сталося два факти. Один факт має російсько-український характер, другий—світовий, міжнародний.

Перший факт—се відокремлення України від Росії. Другий факт—революція в Австрії і Германії. Розуміється, перший має своє міжнародне значіння, особливо коли його поставити рядом з тими подіями, що розвиваються в Австрії і Германії.

Для «катеринославської точки погляду» увесь український рух є якоюсь вісевицею, визкою „помилкою“. А заклик Ц. Радою німецького війська—се „окупація і лише окупація“. З точки ж погляду реального історичного процесу, заклик німців зовсім не вичерпується „окупацією і лише окупацією“. Розуміється, для німецьких імперіалістів сей акт Ц. Ради з самого початку мав значіння „окупації і лише окупації“, одного з надзвичайно для Германії користних епізодів війни. Звичайно, німці посиляли військо на Україну не для того, щоби боронити волю українського народу, його самостійність, незалежність, проти нападу з боку „великоруських більшевків“. Звичайно, німці зовсім і не думали піклуватись про „збудування власної хати українського народу“,—як то мріяли блазні в „Новій Раді“. Звичайно, німці вшли за хлібом, цукром, вугіллям і ин. гарними речами. Звичайно, господарювання окупантів на Україні полягало в тому, аби якомога більше обірати, загарбати, вивезти з України всякого добра. Словом, грабіжництво, здирництво, пливдрування, „окупація і лише окупація“.

Розуміється, з точки погляду великоруського крамаря, котрий знає про Україну як раз стілько, скілько треба йому знати, що залізо для покрівлі його крамнички привозять з Довещького басейну, і сахар, який він продає у крамничці, теж приходить від явхсь там „лохлів“,—з точки погляду такого крамаря, відокремлення України є „окупацією і лише окупацією“.

*) Н. Левин. Итоги и т. д. Стр. 23.

Але „точкою погляду“ німецького чи великоруського анексіоніста чи крамаря не вичерпується зміст історичних подій. І з точки погляду світових подій сучасності, отой акт, „окупація і лише окупація“, має свій далеко глибший зміст і більше значіння. Він означає лише одно з кілець в ланцюзі довгої, на протязі всі історії, національно-визвольної боротьби українського народу, боротьбу за свою повну волю і незалежність. Він означає лише один з як найхарактерніших і класичних епізодів і є показчиком глибини національно визвольних рухів сучасності.

Се було лише одним з моментів „обурення продукційних сил“ України проти вікової неволі. „Продукційні сили обурюються“ неоднаково, вживають різні заходи: лагідненько посилють депутацію просять, щоб змилювались і дали; ставлять перед „фактом“ оголошення автономії; приймають у себе дорогих гостей, що сами приїжджають, аби лагідненько дійти до згоди; чухають потялицю, коли свербить після „згоди“; оголошують республіку, щоб жити вільним членом вільної сем'ї вільних народів; повертають „катеринославців“ до себе передом, а не спиною, при чому иноді повороти бувають такі несподівані, що голова все дивиться на північ, коли корпус увесь повернений на південь (такі пригоди бувають не в одному пеклі Дягеля!); а иноді діло доходить і до того, що Самсон сам трясє стіни будянку і гине в купі з філісіміянами.

Що тут подіеш! Така вже вона „нерозумна“ ота історія. Та й то сказати, швелери, рельси, балки, вугілля, цукор, і г. д. дуже гарні, теплі і солодкі речі, —коли, наприклад, ідеш по рельсам в купе вагону 1-го класу, де добре нагріто вугіллями, п'єш солодкий чай у накладку і дивуєшся дивами, що розстилаються перед очима: і на душі гарно і для тіла не кепсько. Але коли рельси, швелери, балки і ш. починають обурюватись, —краще йти пішком! Або коли горить, скажемо, крамничка і залізо з покрівлі з дзвоном зривається і пада дощем на голову крамаря, —теж кепсько на душі: хай йому лихо й сахарові, хай горить у крамниці! І хоть би всі ті важкі, теплі, солодкі речі обурювались „по людські“, себ то по „катеринославському“. Так ні, заберуть у свою дурну голову якусь самостійність... Е, що й казати, кепська річ!

Всі великі події в історії є наслідком боротьби, ворожбачі. Такі речі, як визволення поневоленних націй, дуже рідко можуть скінчатися „лагідно“. Пристосовання політичної „надбудови“ до економічного „базису“ проходять не просто, не лагідно. Іскри сиплються з очей, коли „продукційні сили обурюються“. І ще добре, як не повилазять! Всіляка руїна невідріднима від всякої революції, —казав Ф. Енгельс.

І сього ґрунтового історичного змісту ганебного акту Ц. Ради ніскільки не порушує те, що сей акт привів до „самостійности“ Скоропадського. Навіть „самостійність“ сучасної Директорії (а її ж рівняти до Скоропадського не доводиться!) поки що є лише гарчям „в них для них“ бажанням Сучасна Україна дальше стоїть від самостійности, ніж вона стояла в листопаді—грудні 1917 року. Може навіть акт Ц. Ради так обстриг волосся Самсонч—України, що доведеться ще роки працювати, пока вони виростуть. Се так. Але ні ця самостійність „в них для них“ ні „окупація і лише окупація“ „в них для них“ не може замазати сього реального історичного змісту.

Самостійности Україна ще не осягла. Але відокремлення від Росії—реальний факт. Але конститутування України, яко державно-політичної одиниці, не дивлячись на окупацію, на „катеринославців“, на „самостійність“ Скоропадського і т. д.—посувалося увесь час.

„Окупація і лише окупація“ в грубій формі переводила в життя вирішення Ц. Ради від 11—24 січня (4 її універсал) і ухвалу Катеринославського 2-го з'їзду Українських Совітів про самостійність і незалежність Української Республіки. Звичайно, ці економічні, соціально-політичні і культурні звязки, які виростили за часів перебування України колонією Росії, не могли одразу бути порваними, мов ножем одрізаними. Звичайно, ми ще бачимо окремі численні нитки, що тягнуться через розірване місце. От як палку переломиш. Палка

тріснула, але обидві половини ще не відрізалися, ще держаться окремими трісками, що заходять одна за другу. Але як ти її не здавляй, не напружай, встановиши так, щоб палка знову була цілою, наскільки. Краще всього, обрізати як найчепурніше обидва надламаних кінці, і потім уже приставити одну до одної і обхватити кільцем. Або ще можна взяти таке порівняння. Коли зроблена в тілі жириного організму глибока рана, треба обрізати окремі клапти її, бо вони не можуть стати в допомозі до загоєння рани. Навпаки, вони будуть лише роз'яструвати рану, гвоїти тіло, отруювати організм.

Розуміється, люде, що вважають катастрофу лютого—березня 1918 року „окупацією і лише окупацією“ можуть сказати, що палка не зламана, а „лише“ зверху трохи подряпава; що не має ніякої рани, а є „лише“ малецьке прищипкуте місце. В такому разі, розуміється, обрізувати палку і прищипкуте місце не варто. Розуміється, для людей з „секретною хворобою“ краще робити вигляд, що взяли все гарно. Але се не резон для нас.

Що ми тут маємо іменно порелом, глибоку рану, в цьому нас переконує сама історія українського руху на протязі революції (і не тільки революції). Ще більше переконуємося ми в цьому, коли ми ставемо розглядати український рух поруч з відповідними подіями, які ми спостерігаємо під час сучасної війни і особливо революції в Австрії і Германії.

Кризис капіталістичного суспільства—війна і революція—роzkрив більш глибокі пружини і сили велетенської історичної боротьби сучасної доби. Він насично виявив обидві тенденції капіталістичного суспільства: інтернаціоналізацію і націоналізацію боротьби. При чому, різниця тут не в одній лише формі, а і в змісті. Кажуть, що ця боротьба має по змісту інтернаціональний характер, а по формі—національний. В цьому твердженні є доля правди, але не вся правда, а значить, се не вірно. Сей погляд є тою рештою, що залишилася від дуалістичного світогляду релігії: є животворящий дух, бог, енергія, сила, інтернаціональний зміст; і є мертва матерія, глина, національна форма. Се варіація „катеринослашівни“, для якої є, з одного боку, чудесна теорія, а з другого боку „кака“—практика; з одного боку — „чистий інтернаціоналізм“, а з другого боку—„чистий націоналізм“. На ділі же, да і не може бути инакше, що „теорія“, з одного боку, є відблиском у голові людей їхньої „практики“, як, з другого боку, і навпаки, „чудесна теорія“ спричиняється до „якої практики“.

Так і тут, інтернаціоналізм і націоналізм відрізняються один від одного не яко зміст і форма, а яко дві точки погляду на один і той же процес. Пояснити можна таким прикладом. Круг, звичайніський круг, має инший вигляд, коли ми будемо розглядати з точки, котра лежить по-за кругом, ніж тоді, коли ми дивимся на нього з центру.

Війна і революція виявила протиріччя сучасного капіталістичного суспільства між його велетенськими продуктивними силами і стосунками власності; між суспільним характером продукції і приватним характером завоювання (приватна власність на засоби продукції). Війна і революція виявила неадекватність капіталістичного суспільства своїми засобами вирішити се протиріччя. Війна і революція виявила дійсний зміст життя капіталістичного суспільства—класову боротьбу, громадянську війну, а не мир. Війна і революція виявила стремління, тенденцію до заміни сучасного капіталістичного господарства і суспільства новим, соціалістичним господарством і суспільством. Війна і революція виявила одночасно тенденцію не тільки до зміни „базису“—господарства, а і до зміни „надбудови“—усіх вищих: політичних, духовних і т. д. галузів соціального життя.

Війна і революція дали вирвала силоміць найбільше здорову і активну частину як найширших і найглибших шарів людности з їх традиційних умов життя, зібрала їх до купи в кари, дала їм в руки зброю, навчила вживати сю зброю окремо і в стрію мільйонних армій, розбудила їх свідомість, примусила думати, поставила перед необхідністю самим масам вирішувати прокляті питання „війни“ і „миру“, привела до краю провалля злиднів, голода...

Ми бачили, як війна імперіалістська на наших очах перетворювалася і

перетворюється в війну громадянську, на зміну війні йде революція. Там верховодом виступали імперіалісти, тут, в революції, пролетаріат. На місце ворожечі імперіалістів виступає класова ворожечка. Клас проти класа!

Тут нас перебивають „розумні катеринославці“ і кажуть: ага, клас проти класа—при чому ж тут національність?

Для „катеринославців“ соціальна революція уявляється так, що з одного боку стоїть військо: „ми за соціалізм“, і з другого боку: „ми за капіталізм“. На ділі соціальна боротьба не може бути такою „чистою“ і не тільки тому, що у нас є свої перестороги і т. д. (се само собою), а й тому, що соціальна революція є акцією мас різних національностей, мас, переплутаних між собою імперіалізмом. Для цих мас (пролетаріату в тій кількості) соціальна боротьба є, означає і ведеться не тільки за знищення гніту економічного (усуспілення засобів продукції), а й політичного і всякого іншого.

Ось через що зібрані в казарми, вишколені і озброєні маси так палко б'ються не взагалі за соціалізм, а поруч виставляють домогання своєї національної волі, незалежності, самостійності. І війна і революція вживала з самого початку „чудесну теорію“, „слова“ про право нації на самовизначення.

Яке б лицемір'я не ховалося за сіми „словами“ дд. імперіалістів різних мастей аж до „катеринославських“ „чистих лавошавкі?“, ці „слова“ відіграли величезну роль в прокиненні свідомості народних мас. І імперіалісти і „катеринославці“ всіх мастей викликали духів, з якими їм не справиться.

Маси мають зброю, маси борються за власні інтереси. Маси виявляють, з одного боку, нахил і хист до організованої свідомої боротьби, з другого боку—одичавіння, страшенну ворожечку. Бо війна, революція будить не тільки свідомість, не тільки організовує, а й рослорошує, розвращає, доводить людей до одичавіння.

Треба бути „катеринославським історіком“, щоб писати так, як пише т. Кулик про військовий український рух, ніби він був рухом шкурників, дикунів, наслідком втоми і злочинства. Що й казати, було й се. Але де сього зараз немає? А в червоній армії все благополучно? Але сям не вичерпується зміст ні червоної армії, ні українського військового руху. Ми бачимо багато свідомості, ідеалістичного запалу...

Революція в Росії, Австрії і Германії показала, як глибоко укорінюється національний рух, які широкі і глибокі шари він захватує, яку силу і міць він виявляє. І як до революції в Австрії і Германії російська взагалі, українська особисто революції „лавірували“ між двома ворожими таборами імперіалістів, то тепер вони мають проти себе єдиний імперіалістичний фронт і спільника в революції Австрії і Германії. Революція виявила наочно стремління перестроїть карту Європи (і не однієї Європи) на інших підвалинах, ніж меч, насильство, пригноблення Се—„симпатії“, населення. Се спілка, федерація вільних, самостійних, незалежних держав. Правда, шлях до цієї „ідилії“ лежить теж через збройну боротьбу мас, як навчає нас історичний досвід. Але що на сій грішній землі можна досягти нашим шляхом?

Війна і революція виявила до кінця брехливість „самовизначення“ і „визволення народів“ дд. Мілюкових, Родзянок, Вільсонів, Лойд-Джорджів, Клемансо, Кюльманів, Чернівих і tutti quanti.

Війна і революція поставила під знаком запитання і иншу політику, політику пролетаріату, при тому найбільш революційної його частини.

Звичайно, ми знаємо, що і пролетаріат не зробиться святим і застрахованим від помилок і слабостей „тільки від того, що він утворить соціальну революцію“.

Звичайно, ми знаємо, що „можливі помилки (і корисні інтереси—спитатися сісти на чужій спині) приведуть його невідмінно до усвідомлення цієї істини“ *).

Але чи не будуть ці помилки мати, скажемо, для III інтернаціонала таке значіння, як „помилка“ 4 серня 1917 р. для II інтернаціоналу?

Покладемося уп'ять на історію. Вона скаже.

*) Н. Ленин. Итоги дискуссии о самоопределении. Сборник С. Д. № Стр. 25.

Ми ж повернемо тепер до нашої теми: до України безпосередньо.

На нашу думку, факт „окупації і лише окупації“ і факт революції в Германії і особлизо Австрії розділяють дві епохи в історії розвитку революції на Україні. Ріжний об'єктивний стан України, як з боку міжнародних так і з боку внутрішніх стосунків, вимагає „ріжного“ вирішення українського національного питання в сі епохи, „ріжної“ політики пролетаріату.

Ся ріжниця, на нашу думку, може бути висловленою двома гаслами: для першої доби—єдність України з Росією, при одночасно визнанню правові націй (України в тій кількості) на самовизначення; для другої доби—самостійність України.

„Значіння гасла національної культури зазначається не обіцянками або добрими замірами данного інтелігентика „толкувати се гасло в змісті проведення через нього інтернаціональної культури“.

„Значіння гасла національної культури зазначається об'єктивними стосунками всіх класів данної країни і всіх країн світу.“

Се справедливо не для одного гасла національної культури, а й інтернаціональної культури, а й єдності, а й самостійності. Се справедливо не тільки для інтелігентика, а й інтелігента, навіть для інтелігента (з великої букви), навіть ІНТЕЛІГЕНТА (з усіма великими буквами). „І царята и старчага—Адамови діти“!

Отже кращою провіркою доказів правильности сього вирішення „являється дослідження відношення до питання *ріжних класів* громадянства. Для марксіста такса провірка обов'язкова. Треба виходити із об'єктивного, треба взяти взаємне відношення класів по данному пунктові“ (**).

Погляньмо „на взаємне відношення класів“ відносно Українського питання до і після катастрофи лютого-березня 1918 року.

Об'єктивне становище Росії, яке мало посередній чи безпосередній вплив на всі класи, партії, їх стосунки, їх вирішення ріжних питань до катастрофи лютого березня 1918 року зазначалося перебуванням Росії в стані війни в одному із імперіалістичних таборів, в таборі антанті.

Се ставило російську революцію в пряму і безпосередню залежність від міжнародних стосунків, як, з другого боку вона давало їй можливість безпосередньо впливати на хід міжнародних подій.

І сей об'єктивний стан „буття“ відбився і в „свідомості“, в усвідомленні себе, російською революцією, яко продуктом і яко агентом міжнародного розвитку подій.

Кожна політична група, кожна політична партія виходила з „війни і миру“ і верталася до них же. Кожний „біжучий момент“ починався і кінчався „війною и миром“. „Мир без анексій, контрибуцій, на підставі самовизначення націй“—головна тема бесід, рефератів, з'їздів, мітингів, нарад і т. д. и т. п.

Російська імперіалістична буржуазія після революції 1905 р. до війни 1914 р. поділялася на політичні партії, між которими иноді виникали досить гострі суперечки. Війна 1914—1917 рр. усунула сю ворожнечу. Ради Константинополя, проливів, „исконных русских земель Червоныя Руси“, Галіції і т. д. можна було забути ворожнечу і встановити громадянський мир. Ненависть до ворогів „людської культури“, „варварів сучасности“, німців, штовхнула до поцілунків к.-д. Мілюкова і чорносотенця Пуришкевича. Революція 1917 р. докінчила се об'єднання. Під час революції вся буржуазна капіталістична преса від „Нового Времени“ до „Речи“ і „Русских Ведомостей“ співала одноголосно. Кадетська партія, як найменш дискредітована політикою царізму, як найбільш „опозиційна“ з буржуазних партій, вбірає в свої кола всю ріжчоманітну чорносотенню поміщицько-капіталістичну братію, виступає лише єдиним її представником.

Імперіалістичні заміри: Константинополь, Дарданели, Галіція і т. д., і

*) В. Ільїн. (Н. Ленін) Критические заметки по национальному вопросу, Просвещение. 1913 г. №№ 10—12.

**) Н. Ленін. О праве наций на самоопределение, Просвещение 1914 г. №№ 4—6.

імперіалістична залежність в самій грубій формі від своїх „благородних союзників“ зазвичали всю політику поміщицько-капіталістичної кадетської партії. З власних інтересів і по приказу з Парижу і Львову вона вчивала всі спроби і заходи, аби приборкати революцію, аби не дати можливості вийти Росії з війни, аби примусити її тягти лямку імперіалістичної війни до „побідного кінця“.

Звичайно, поставитись до одного з революційних струмків національно-визвольних рухів, котрі розпочалися відразу „от финских хладных скал до пламенной Колхиды“, вона внакше, як до „сепаратизму“, „німецького шпіонажу“ і т. д., не могла. „Ташшить и не пушшаты!“—ось її відповідь. Досить пригадати тягавву з українськими делегаціями, з приводу автономії і т. д.

„Ми лічемося лише з фактами!“—заявив голова тимчасового уряду кн. Львов українським делегатам. Себ то, ми нічого не дамо, як що сами не візьмете.

По цікавлячому нас питанні позиція її цілком зазначувалася домаганням: повна і безумовна цілість, єдність і неділимість Росії. Союз „хліборобів“—поміщиків, та велика буржуазія, бюрократи в городах—ось ті кола на які спіралася на Україні кадетська партія. Хай т. Кулик укаже другу політичну партію поміщиків і капіталістів на Україні! І вехай він укаже, коли ся партія хитрувала і мудрувала, щоб обдурити українські маси самостійністю України!

„Єдина і неділима Росія“—ось гасло її.

Другу групу склали російські соціалістичні партії, с.-д. меншевики і с.-р. Гуртуючи круг себе російську інтелігенцію і частину російського робітництва, ці партії на Україні користувалися малим впливом. Складаючи частину російських соціалістичних партій, які керували Світами, посвляли своїх членів у міністерство, вони і на Україні проводили туж політику „кроку на місці“ аж до... Установчих зборів або до кінця (побідного, вони стидилися говорити) війни. І подібно до того, як в загально-російських питаннях вони вживали революційну термінологію, щоб на ділі бути лакеями імперіалістичної буржуазії,—так і в своїй українській політиці вони говорили „слова“ про право націй на самогизначення, навіть показували відповідні пункти свого програму (у с.-р-ів навіть стояла федерація!), щоб на ділі звертатися до „штиків“, щоб на ділі „ташшить и не пушшаты!“

І кадети і рос. с.-р-и і меншевики на ділі, не на „словах“, виступали однодушно в усіх питаннях, що були зв'язані з українським рухом. „Великоруський“, „неукраїнський“, „антиукраїнський“ блок, блок не формальний, а на ділі—реальний факт української революції. При ріжних „словах“, безумовне гасло було спільне: єдина і неділима Росія. Що ж до автономії, то... се ми побачимо в установчих зборах. І як що вже інакше не можна, то на що ж зараз?

Проти цього „єдиного і неділимого“ фронту російських, „неукраїнських“ партій, ще з більшою одностайністю виступили українські партії. Тут був не тільки фактичний блок, а й формальний „союз“. Центр льва Рада, що об'єднувала всі українські партії. Більша одностайність залежала не від того, що в українському рухові більше було „шофінізму“ (наваки, більше шофінізму було у „культурних“ кадетів і „інтернаціональних“ меншевиків і с.-р-ів), а від того, що соціальний ґрунт українства визначався більшою одноманітністю.

Ми вже знаємо, що майже 90 відсотк. українців селяне-хлібороби (не „кадетського“, Скоропадського теж зразку), другі 10 відсотк. перепадають на робітництво, інтелігенцію, ремесників і т. д. При чому робітництво і інтелігенція стояли в тісному зв'язку з селом і по своєму походженні і по своєму соціальному стану. „У нас лише демократія. У нас всі партії соціалістичні!“—як наслідок оттій одноманітності соціального ґрунту. На противагу безумовному гаслу „єдині і неділимої Росії“, українські партії з початку висовували таке ж безумовне домагання автономії України. З початку ладні стосунки між цими двома групами чим далі, тим більше ставали ворожими, тим гостріше ставали одна до одної, тим впертіше висовували свої домагання. Національна ворожнеча зростала в силі.

Зовсім особливу позицію займала партія більшовиків, і не могла займати тоді

иншої. Партія стояла і відстоювала теж цілу, єдину і неділиму Росію, але збудовану на солідарності працюючих мас, не на історичних традиціях, а на живому єднанні робітників. Щоб показати пригнобленим націям (українській в тій кількості), що партія більшовиків не має жадного заміру силоміць удержувати їх в межах Росії, партія теж вживала „слова“ про право націй на самовизначення аж до відокремлення. При тих умовах, се був єдиний шлях „нейтралізувати“ себе від національної ворожнечи. А позаяк „слова“ про самовизначення вживалися й меншевиками, то наша партія при всякій нагоді (напр. з приводу 1-го універсалу статті „Правди“, резолюція Полтавського комітету) старалася показати різницю між нами і меншевиками. І не дивлячись на те, що у нас не бракувало весь час „катеринославців“, які теж вживали „слова“ по меншевицькому, партії удалося, як що не показати і доказати, то натякнути, яка різниця між вживанням „слов“ у меншовиків і більшовиків. Не тільки для України в Австралії відстоюють більшовики самовизначення!

Револуція в жовтні і війна між Ц. Радою і більшовиками зразу викликала страшенну ворожнечу, й здивувала і обурила українські маси. Виходить більшовики брехали, виходить більшовики не гірші вороги, як і кадети, як і меншовики. В свідомості мас ми являлися продовжувателями політики меншовиків, орудували, спіралися на ті маси, що й меншовики Тільки утворенням Совітського Уряду України, тільки „помилками“ про визнання Української Республіки з початку в федеративнім звязку, а потім самостійної, нам знову удалося повернути частину уваги українських мас. За нас докінчили вже Ц. Рада і окупанти.

Отже, коли ми вживанням „слов“ про самовизначення не по меншевицькому і не по „катеринославському“ завойовували собі симпатії українських мас проти „єдиного і неділимого“ фронту кадето-есеро-меншовиків,—то відстоюванням не по меншевицькому і „катеринославському“ „єдиної і неділимої“ Росії ми звертали увагу українських мас на головні завдання сього часу: збереження єдності революційного фронту і проти союзо-російського і проти германського імперіалізму.

Погляньмо тепер на другий період—після катастрофи лютого—березня 1918 року і австро-германської революції.

Україна—одрізана від Росії. Околиці бувшої Російської імперії зайняти контр революцією за допомогою „єдиних“ зараз імперіалістичних військ. Всі „уряди“ сих околиць, чи то кадетсько-монархічні, чи есеро-меншевицько-учреділовські, всі вони відстоюють „єдину і неділиму“. І лише на Україні (Фінляндія на особливому стані) проти «єдиного і неділимого» фронту кадетсько-монархічної і есеро-меншевицької реакції виступають одностайно всі українські партії, що відстоюють самостійність України. І це не поміщики. Що коли за часів Ц. Ради можна було указати на фігуру атамана вільного казачства, майбутнього гетьмана Скоропадського, то зараз всі такі елементи повернули до своєї першої любови.

І от коли порівняєш два табори на Україні: 1)—єдина і неділима Росія: монархісти, кадети, меншовики, с.-р. і «комуністи України»; 2) самостійна і незалежна Україна рядом з Росією: українські партії,—то пікантність сього фактичного стану набирає для пролетарської партії досить одіозний характер. Се морз фактів, мова класових групувань.

Ми знаємо, що нас облають за сю класифікацію інтелігентики, інтелігенти, Інтелігенти і ІНТЕЛІГЕНТИ Як таки можна рівняти кадетів, меншовиків і комуністів! Це зовсім не по марксістськи! Де ж тут класовий зміст класифікації?

Ми знаємо, що комуністи не зовсім те, що кадети і меншовики. Але хіба меншовики і кадети те саме? Ні, а се ж не перешкоджає тим же комуністам ставити рядом і кадетів і меншовиків.

Класовий зміст? А ми хочемо указати тут на цікавий і дуже шкідливий факт поділу ріжних класів по національності. „Неукраїнські“ поміщики і капіталісти (себ-то майже вся велика буржуазія, виключаючи окремі особи), дрібна

буржуазія, робітництво, інтелігенція—з одного боку; і „українська“ дрібна буржуазія, робітництво и інтелігенція—з другого.

„Катеринославська точка погляду“ в наведеній на початку цієї глави фразі каже про „порожність і об'єктивну безглуздість“ для партії вживання „слов“ про самовизначення. „Катеринославська точка погляду“ чує дзвін, да не знає, відкіля він. Зараз об'єктивний стан такий, що вживати на Україні „слова“ про самовизначення є „порожнім і об'єктивно безглуздим“ не тільки для партії пригнобленої нації, а й для партії пануючої нації. А „катеринославська точка погляду“ зрозуміла се так, ніби *тоді* було „порожнім і об'єктивно безглуздим“ ділом вживати „слова“ про самовизначення. Буття зазнає, до свідомість, „катеринославське“ буття зазначає свідомість „катеринославськості“ теж по „катеринославському“!

Український народ, українська нація *уже* визначилася, висловила свою волю. І тепер треба вже сказати про своє відношення *не так собі*, *взаємовідношення* до всіх націй на самовизначення, а про своє відношення до *своєї* нації! чечення, от до *сього* бажання скласти самостійну державу. „Так чи ні“ питають не тільки українські соціал-патріоти, а запитують факти. Ні!— Російські чи зросійщені та спольщені, „неукраїнські“ поміщики і поміщицькі селяни, ні!—кричать російські, неукраїнські мевшеви і є р. ні!—кричать до „українськості“, „колувісти України“ в тій кількості. Ні!— лунає в Україні. Раковський рижі, Нью Йоркові і н. містах.

Настав час показати свій інтернаціоналізм на ділі. Настав час показати пролетаріат, найбільш передова і революційна частина російського і українського пролетаріату мусить показати *на ділі*, чим відрізняється її „самовизначення“ від „самовизначення“ імперіалістів, чим відрізняється „самовизначення“ від „самовизначення“ т. Н. Леніна.

Досі ми спостерігаємо факти, які свідчать про відсутність всякої *радянської* надії. І як що ми ще не вагаємося поставити останню точку над і,—то тільки тому, що у нас є маленька надія, нам ще хочеться вірити, що можуть незабаром виникнути інші факти. Ми ще не згубили віри, що т. Ленін писав свої статті по національному питанні *не так собі*, щоб, скажемо, виляти мевшевиків та поглузувати над „лівими“.

Нам можуть сказати, що ми не уміємо читати сіх статей. Бо нам хочеться, щоб нам сказали: „так або ні“ на відокремлення України. А *сього* сказати як раз і не можна.

„Дати відповідь: „так або ні“ на питання про відокремлення кожної нації? Се здається домаганням дуже „практичним“. А на ділі воно безглузде, метафізичне теоретично, на практиці ж веде до підвладності пролетаріату політиці буржуазії. Буржуазія раз у раз на перше місце ставить свої національні домагання. Ставить їх безумовно. Для пролетаріату вони підвладні інтересам класової боротьби. Теоретично не можна запевняти наперед, чи відокремлення даної нації, чи її рівноправний стан з іншою нацією закінчить буржуазно-демократичну революцію; для пролетаріата важно в обох випадках забезпечити розвиток свого класу; буржуазії важно пошкодити *сьому* розвиткові, відсуваюши його завдання перед завданням „своєї“ нації. А тому пролетаріат обмежується негативним, так би сказати, домаганням визнання права на самовизначення, не гарантуючи жадній нації, не обов'язуючися дати *нічого* на користь іншої нації“. *)

Ми не станемо розбирати сю аргументацію з теоретичного боку. Читач сам розбере, що тут „до чого“ і що не „до чого“, а ми сподіваємося се зробити в окремій брошурі про теорію і практику самовизначення.

Зараз же ми лише звернемо увагу на деякі факти. Хай читач розверне „Известия Вс. Ц. И. К. Советов“, № 282—(546), від 24—XII—1918 р. і на 3-й сторінці прочитає рубрику: „дійства и распоряженія правительства“. Там читач прочитає: 1) декрет про визнання незалежності Східної Республіки Лат-

*) Н. Ленін. О праве націй на самоопределение. Просвещение, 1914, №№ 4—6. Підкреслення автора.

вії; 2) декрет про визнання незалежності Литовської Соціалістичної Республіки; 3) постановлення народнього комісаріату по закордонним ділам про те, що „за аннулюванням Брестського мирного договору Україна не признається более Советским Правительством Российской Республики самостоятельным государством“; 4) таку ж постанову і відносно Грузії.

Ми просимо тепер читача дати відповідь на такі запитання: як що дати відповідь „так або ні“ не можна, бо се було би „безглуздом, метафізичним теоретично, на практиці ж повело би до підвладности буржуазії“, — то чого дається відповідь „так“ для Латвії, Естляндії, Літви, Білорусії і дається відповідь „ні“ для України і Грузії? Чому пролетаріат Росії не обмежується „нечим, так би сказати, визнаванням права на самовизначення“? Се раз.

Друге. Коли дається відповідь „так“ для Латвії, Літви, Естляндії, Білорусії і для України і Грузії, — чи значить се, що „буржуазно-демократична революція скінчиться обов'язково „відокремленням“ Естляндії, Літви, Латвії, Білорусії „рівноправністю“ України і Грузії“?

Третє. Визнаючи самостійність Літви, Латвії, Естляндії, Білорусії, хіба пролетаріат „не обов'язується литовцям, латишам, білорусам, естам дати нічого на користь нації, напр., великоруської, єврейської і т. д.? Не визнаючи самостійності України і Грузії, хіба пролетаріат не обов'язується нічого дати великорусам на користь української і грузинської нації?

Чого відповідь „так“ для Латвії, Літви, Естляндії, Білорусії і України і Грузії не веде пролетаріат до підвладности буржуазії?

Якщо самостійність України не визнається, на віщо було грати, і замість „камедь“ з тимчасовим робітничо-селянським урядом України? Ми просимо, як буде реагувати сей уряд на той акт: може скаже: божа роса! і буде, протре заплываві очі — „тай знову до праці“!?

Чи може український національний рух по силі, по ширині і глибині значно менший, ніж в тих країнах?

От т. Кулик „лякає“ Україну відокремленням, бо „при господарюванні фінансового капіталу, при активній колоніальній політиці, які ведуть великі держави, не має жадного ґрунту для існування дрібних самостійних держав“, — хай він нам пояснить: яку політику веде Соціалістична Росія?

А зараз ми послухаємо бувшого голови російської делегації на мирних переговорах з Українцями, Х. Раковського. Х. Раковський прожив у Києві в „Марселі“ місяців зо три, одержав де — кілька листів від окремих селян Київської і Полтавської губернії, і вважає себе „знатоком“ України, щоб дати свої „авторитетні“ поради російському пролетаріатові. В „Известиях В. Ц. И. К. С.“, № 2 (554), 3—І—1919, він умістив статтю „Безнадежное дело“.

В газетній статті Х. Раковський виступає, як знавець України, і доказує, що і з етнографічного і соціально економічного погляду українського народу власне немає. „Поперед усього, етнографічні відміння українців від руських являються сами по собі незначимі“. „Що ще більш важливе, се те, що між українським селянством бракує того, що зветься звичайно „національною самосвідомістю“. „Український пролетаріат являється, по своєму походженню, чисто руським“. „Відомо також, що міське населення в Києві на три четврті не українське, а в Одесі українців всього 10%. Відомо також, в решті, що в межах України, тієї України, котру собі рисували автори третього універсалу, т. є. в межах 8 губерній і 9 сі Тавричеської без Криму, після статистики 1897 р., мешкало 2 міль. 100 тисяч великорос. В решті, зверхпогляду зважущим Україну (Х. Раковський вважає себе знавцем ґрунтовним), відомо, що промислова буржуазія і більша частина поміщицького класу — руського, польського або єврейського походження“.

Висновок? Висновок той, що Україну видумала інтелігенція з кооперативів, учителів, судейських чиновників, в роді Шелухіна і т. д. Для бідної миші сільвипи е кішки звіря немає. Для Х. Раковського сильніше Шелухіна звіря немає. Це він переконався під час переговорів, якими Соціалістична Росія ніколи пишатися не буде.

Ну, хай так. „Національної самосвідомості“ у селян немає, робітники, поміщики, капіталісти, чиновники—російського походження. Є лише „інтелігенція“. Але ось що цікаво. В кінці Х. Раковський заспокоює когось ось як:

„Небезпека русифікації при існуванні Української Світської Влади являється цілковито безпідставною. Оскільки для українських селян і для українських (?) робітників потрібні будуть школа і управління українською мовою, вони забезпечать се за собою дуже краще при Світській Владі, чим се зробить українська інтелігенція із новоіспечених чиновників, зфабрикованих короткотрочними курсами, котрі бачуть в українській самостійності не стільки умови для культурного розвитку українського народу, скільки умови для свого власного бюрократичного панування“.

Що се? Як се? Чого се Х. Раковському треба когось переконувати, що не буде „небезпеки русифікації“? Кого се він хоче заспокоїть? Селянство? Але Х. Раковський, який „знає“ Україну не „зверхоглядо“, запевняє, що селяне навіть не хотять читати українських прокламацій,—кажучи: „опять українщина“! Чи може Х. Раковський хоче заспокоїти російське робітництво, російських поміщиків, капіталістів то що? Чи може „інтелігенцію“, котра „вядумує“ Україну? Х. Раковський заговорив про „українських робітників“, які забляють вчтись українською мовою. Але ж він, яко знавець, запевняв нас, що „український пролетаріат, по своєму походженню, є чисто руським“. Коли Х. Раковський говорить, яко знавець, і коли, яко верхогляд?

Далі. Х. Раковський запевняє, що небезпека русифікації не буде „при існуванні Української Світської Влади“. Хіба се треба ще доказувати? А ми й не знали. Але після „аналізу“ і „доказів“ знавця Х. Раковського ми не віримо. Тут щось не так!

Тай для чого і для кого взагалі Українська Світська Влада? Навже для Шелухіна треба разводити сю українщину? І що значить фраза Х. Раковського, яка йде поперед вище наведеного закінчення: „Російська Світська Влада не продасть свого первенства (на Україні) за чечевичний куліш, навіть коли сей чечевичний куліш зараз являється в вилі цукру і хліба“?

Х. Раковському бюрократи спать не дають! Що се значить? Чи не конкурента він собі в них бачить? От лихо, з тим Шелухіном!

Ні, таки. „Святи його, хрести його“, а румянський обрій дає себе почувати. Істотно руська царська Росія мала свого щирого приятеля Пуришкевича. Світська Росія має новоявленного більшевика Раковського. Російський пролетаріат повинен з оглядкою приймати поради і послуги своїх щирих приятелів. Бо «услужливый—як там у Крилова? Здається: приятель?—услужливый приятель опаснее врага!» Російський пролетаріат повинен у власних інтересах остерігатися порад «приятеля» Х. Раковського. Бо коли на Україні почують, що Російська Світська Влада і український пролетаріат (чисто руського походження!) не продадуть свого первородства на Україні із за 2 мил. 100 тис. великоросів: робітників, чиновників, поміщиків і капіталістів,—то «інтернаціоналізму» в їхньому віхті і ві за що не повірять.

Ми застерігаємо російський пролетаріат від всяких «солодких» заспокоювань, що до самостійності України. Російський пролетаріат мусить раз на завжди сказати собі: український національно-визвольний рух не переливки. Україна бажає стати самостійною. Хай буде самостійною! Ді допоможемо їй вирватися із того скрутного стану, в якому вона опинилася завдяки Ц. Раді (тепер Директорії). Але допоможемо не тому, що ми хочемо вернути своє «первородство», і не ради «чечевичного кулішу», а ради самої України. Ми не «каторжанськоставські» лавочники і не «румянські інтернаціоналісти», і чужі «бюрократії» на бі імося. Між пролетарями між діясно вільними народами не можє бути в речі ні про «первородство» ні про „чечевичний куліш“. Як що завдяки мажусі історії, завдяки перебуванні України в стані колонії і трудно стати на власні ноги,—ми допоможемо їй. Ми памятаємо заповіт Енгельса західньоєвропейському пролетаріатові перейняти на де-який час колонії, щоби яко мога скорійше перевести їх до самостійності. Ми се показуємо на прикладі Естляндії, Литви, Латвії, Білорусії.

Невже ж ми будемо ворогами самостійности Г'рузії, а тим паче України, з її територією такої великої європейської держави, з людністю в 35 мільйонів, з народом, який виявив таку силу і міць під час революції, утворив собі літературу, науку власною мовою, не дивлячись на страшенно скрутні історичні умовини? Невже ми за «чечевичний куліш» нашого великоруського «первородства» на Україні поступимося інтернаціональною солідарністю не на словах, а на ділі? Український народ висловився за самостійність—нам дорожше всього інтернаціональна єдність працьовитих мас всіх націй, і ми ради сього готові допомогти українському народові «збудувати власну хату» не по зразку німецького окупаційного війська. Чи може коловії Езіельса то одно, а Європа друге?

16. Союз пролетаріату з дрібною буржуазією проти світового імперіалізму.

Революція на Україні виявила ще один яскравий факт.

В той час, коли в Росії дрібна буржуазія, власне селянство, яке складає головну масу її, з самого початку революції виступає поруч з робітниками на всьому протязі революції, на Україні з самого початку революції селянство пішло окремим від пролетаріату шляхом.

Єдність пролетаріату і дрібної буржуазії відбивалася в спільних Світах робітничих і селянських депутатів, в союзі меншевиків і ер'ів до жовтня, більшовиків і лівих ер'ів після жовтня, аж поки в липні 1918 р. ліво-есерівська авантюра не дискредитувала ініціаторів повстання і не штовхнула селянську бідноту до партії комуністів.

Не те ми спостерігаємо на Україні. Тут робітничий рух і селянський рух з самого початку пішли різними шляхами. Зливу Світів селянських депутатів з Світами робітничих депутатів, оскільки небудь постійного і тривалого, не було. Навпаки, з самого початку революції ми бачимо два центри, котрі стоять увесь час гостро і напружено один проти одного: Ц. Рада і Світи.

Коли ми характеризуємо політику на Україні, котрі склалися головним чином у об'єднаних стосунках Ц. Ради і Світів, яко поділ на селянський і робітничий рух, то се треба розуміти *cum grano salis*, з обмеженнями. Ми маємо на увазі лише павуючу течію, пануючі фарби того, що ми спостерігаємо у об'єднаних стосунках Ц. Ради і Світів.

Бо, з одного боку, в Центральній Раді з липня 1917 р., поруч з Радою Селянських і Радою Військових депутатів (що по класовому змісту було те саме, бо Рада Військових депутатів була представництвом тогож таки села, тільки переділого у салдатський оляг, і при тому найбільш енергійну і сілному частину села) ми бачимо Раду Робітничих депутатів, обрану в кількості 100 чоловік на Всеукраїнському робітничому з'їзді 11—15 липня. Та і до сього з'їзду українське робітництво брало жваву участь в національно визвольній боротьбі. Найбільш яскравим доказом, одним, являється існування української соціал демократичної робітничої партії, яка народилася ще в 1904—1905 роках, котру висувула на історичну сцену не вигадки «інтелігентів», а революційна хвиля селянського повстання 1902 р. в Полтавщині і Харьківщині. Треба «грунтовно» звайомитись з Україною з вікон гост. «Марселя» у Києві, щоби з великою пильністю чоловіка, котрий «все відед, вьсмотрел», потім заявляти, яко абсолютен істину: «український пролетаріат являється, по сьому походженні, чисто руським», «Грунтовний» Х. Раковський, як звичайно, «слова то и не приметил!» Як би Україна інтересувала голову мирної делегації в Києві трохи більше, ніж торішній світ, то він, навіть не виходячи з кімнати «Марселя», міг би прочитати невеличку брошуру М. Порша про робітництво на Україні після того ж таки перепису 1897 р., який відомий і Х. Раковському. На жаль, ми не маємо зараз під руками сїї брошури і тому не можемо привести її повні назви і відповідних цифр. Оскільки ж ми пам'ятаємо, М. Порш на підставі ґрунтового (не по зраку Х. Раковського) аналізу і досліду перепису 1897 р. (а хибя сього перепису «відомі») прийшов до висновку, що неукраїнського робітництва на Україні тоді було коло 500 тис. (здається 416 т.) що складало лише третю частину (як не помиляємся) всього робітництва України. Хай після того кількість робітників «чисто руського

походження" збільшилася. Але ж ясно, що в усякому разі український пролетаріат а „чисто руського походження" лише на половину, а друга половина (по крайній мірі) „чисто українського походження".

Інакше, хай нам „марксист" інтелігент Х. Раковський пояснить, як могла існувати, користуватися досить великим впливом українська соц.-дем партія?

Отже, робітництво також брало (і бере) участь в національному визвольному українському рухові. Але, завдяки загального нижчого культурного рівня українських мас (наслідок цивілізаторської політики царізму і національної неволі), і українське робітництво складало головним чином нижчі шари робітництва, не порвало звязків з селом—і в робітничому рухові на Україні воно грало другорядну роль, в голові робітничого руху йшло більш розвинене неукраїнське робітництво (не тільки „чисто руського походження"), а головну силу національно-визвольного руху складало селянство. Але характерно, головними проводниками сього руху явились не у. с.-р., а у. с.-д.

З другого боку, Совіти теж не уявляли собою „чисто классових" організацій, як Ц. Рада не була „чисто національним" органом. Се тільки розхлябанний російський чи „інтернаціональний" інтелігент з „Дни нашей жизни" Л. Андреева, „вечний студент" і п'яниця Онуфрій шукає „тихого семейства", щоб зразу ж учинить скандал з мордобоем. Тільки такому інтелігентові в пору шукати скрізь „чистого інтернаціоналізму", щоб негайно виявить свою великоруське чи руминське „чисте" походження! 2^{1/2} століття Україна перебувала колонією Великоросії. Бичі і скорпіони на прогязі двох з половиною століть вживалися істинно-руськими руминами Пуришкевичами, „космополітами" великоруської породи Валувєями, „українцями" „малоросами-теж", Родзянко, Скоропадськими, щоб вибити з дурної „хохлацької" (миле, але з горда!—казав Скоропадський) голови всякі химерні думки про „сепаратизм"; „національна" і „інтернаціональна" наука цілі століття доказувала, що „етнографічні відмінні українців від руських сами по собі незначні", бо ті й другі ходять на двох ногах, говорять чоловічою мовою, тільки дуже „простою, наївною" для „освічених інтернаціональних" інтелігентів, і мають навіть часто такий самий ніс, як у великоросів „Інтелігент" В. Винниченко брехав, коли казав на 2-му військовому з'їзді, що українці не мають ще свого носа. Цілі століття „наука" доказувала, що ніякої „національної свідомости" у українських селян нема і вони аж кричать, та пруть у Росію. Не хочемо України!—кричать в одну душу, коли їх тягнуть силоміць „судейські чиновники, в ролі Шелухіна" (і де тільки береться те кляте зілля!). Корнетові з „Сатірікона" треба було пасти на гауптвахту в 1912 році, щоби з старої газети якою було заклеїно вікно, вичитати, що 1-ша Державна Дума роснушена, і потім „преподнести" сю „Америку" капітанові „по начальству". Х. Раковському треба було пробути в „Марселі" три місяці, щоб потім „преподнести по начальству" російському пролетаріатові „Америку": Ні в Букарешті, ні в Москві, ні навіть в „Марселі" у Києві немає ніякої „національної свідомости". Можете уявити собі: 25 000 селян що дня все нам писали і кричали: караул! рятуйте! „Уц'ять українщина!" Зате під руськими прокламаціями, собственно його селянською рукою, стояло: „прочел с удовольством"!

Україна, як і вся Росія, була милітарізована. При тій системі розміщення війська, яку провадив царський Уряд, і яку перейняв Тимчасовий Уряд, Україна була засіяна залогам великоруського, польського війська, а українці були розпорошені по північному фронті, в Петрограді, на Волзі і т. д.

Совіти робітничих і салдатських депутатів на Україні мали тому більш „неукраїнський" вигляд. Отже, ці совіти об'єднували в своїх колах переважно робітництво, салдат і інтелігенцію „чисто руського походження". Розуміється, і тут ми говоримо лише про пануючі фарби.

От се все треба мати на увазі, щоб судити про революційний рух на Україні, щоб вияснити собі дійсний характер ворожнечі „чисто національної" Ц. Ради і „чисто классових" Совітів, щоб зрозуміти, чого українське робітництво майже зливалося з селом, було більш „національне", а „неукраїнська" дрібна буржуа-

вія була більш „інтернаціональною“, більш зливалася з робітництвом. Щось аналогічне можна було спостерігати в Петрограді, де українські частини виділялися своєю „революційністю“ і „інтернаціоналізмом“, а коли повернули до Києву, то стали „націоналістичними“ і „контр-революційними“: чого ви втручаєтесь у наші справи? Ідьте ви у себе в Великоросії порядкуйте, а ми будемо на Україні порядкувати! Ми самі справимося з „своєю“ буржуазією!—говорили вони.

Коли брати загальні риси, то поділ на українську і неукраїнську демократію на Україні виявлявся ще яко в розрив між „чужим“, „неукраїнським“ городом і „нашим“ „українським“ селом.

Роскол робітництва, отход головної маси українського селянства від найбільш передової частини робітництва України—ось ґрунтовий факт, що виявився під час революції. Сей роскол прийняв одверті форми в листопаді 1917—березні 1918 року.

Характер і зміст цього росколу краще всього можна з'ясувати на одному із як найголовніших домагань українського селянства—націоналізації землі, перехід її в розпорядження української демократичної держави, домагання Українського Земельного Фонду. Т. Кулик говорить, що заможні селяне не хотіли ділитися землею з селянами Великоросії. Розуміється, зможні селяне не хотіли ділитися, але не тільки з селянами Великоросії, а і України. І з'ясувати домагання власного земельного фонду так „просто“ і „зрозуміло“ можна тільки для дітей перших класів „Катеринославської“ семінарії. Коли пригадати, що ось уже два десятиліття Україна дає найбільший відсоток виселенців в Сибір і Туркестан і н. краї, то, виходячи з цих „карманячих“ міркувань, селяне повинні були би подбати про щось друге. Бо коли домагаєшся утворення власного земельного фонду, до якого ніхто не має права втручатися в розпорядження, то се означає також, що й тобі можуть заспівати ті ж. Такі міркування, як указує т. Кулик, були, але не в них полягає суть справи. Се домагання можна зрозуміти лише тоді, коли вставити його в рамки загально політичних, національних, соціальних і економічних домагань українських мас. Тоді нам стане зрозумілим, що домагання власного земельного фонду мало таке ж значіння, як і всі інші домагання: Україна не хоче бути чужою колонією, вона не хоче „москалеві і ляхові служити“ і бажає „для України жати“. Домагання власного земельного фонду мало значіння лише яко одної з кілець в ланцюзі сконституїровання себе як нації, лише одної з етапів „самоусвідомлення“ „українського духу“, щоб нарешті заявити вмісті з Фіхте: „я єсть я“! Земельний український фонд—се те „ве-я“, за допомогою якого доходять до „я“!

І от в той час, коли українське селянство (і українське робітництво), яке найбільш численна складна частина українського руху, відстоювало свої домагання соціально економічного і національно-політичного змісту, котрі всі завішувалися і об'єднувалися у стремління сконституїруватися як нація, як державно політичний організм, котрі всі своєю мовою вели до українського Риму, до Києва;—в той час найбільш впливова і розвинена частина українського робітництва „чисто руського походження“ (і „чисто руського походження“ дрізна буржуазія, салляти, інтелігенція) вела свою політику до скріплення зв'язків з Росією, відрізняючись від поміщиків, капіталістів, бюрократів, лавочників, інтелігентів „чисто руського походження“ вживанням „слов“ про право нації на самовизначення, ставлячись до українського руху прихально,—коли треба було зробити опір контр-революції; байдуже, остронь,—коли український рух не виходив по за межі чисто місцевих діл; своса і вороже,—коли він загрожував серйозно „єдності і неділимості“ класової боротьби або „п-ревородству“.

Годі й говорити, що сей розбрат страшенно шкодив революційному поступу. А під час катастрофи грудня 1917—березня 1918 р. він відіграв навіть фатальну роль. Не одна Ц. Рада і її делегація бачила у німецькому військовому своїх вшволителів. Тільки „окупація і лише окупація“ перетворила се почуття українських мас у „свою протилежність“. Тільки панування окупаційного імпе-

ривалістичного війська, страхіття господарювання поміщиків, капіталістів, бюрократів, жандарів, „українців“ „чисто руського походження“, викликали у українських мас настій одчю, який відбився між иншим і в листуванні селян до „Марселя“. І об'єктивний стан України зараз, особливо після розгрому автентів Германії і встановлення гегемонії Вудро Вільсона, такий, що перед Україною вшого шляху її немає, як союз з Росією. Фактичний стан річей шговхає українські маси до союзу з російським пролетаріатом. В попередніх главах ми вже говорили про сей фактичний міжнародний стан доволі із за технічеських друкарських перешкод, наша брошура звизнилася а тим часом виявилась ще одна досить цікава риса сього фактичного стану і де які надзвичайно яскраві деталі, на котрих варто спивитися. Сей „нова“ риса—се виявлене стремління Польщі увібрати в свої межі „свої історичні землі“: Галицію, частину Волині, Литву і т. д. „Союзна“ контр революція безсумніву постарветься вкорветати у власних інтересах велкдержавні мрії не тільки російської, а і польської контр революції. Годі її говорити, що сі заміри Польщі при давній истоичній ворожнечі теж впливають на українські маси в напрямку союзу з російським пролетаріатом.

А ось деталі до нарисованного у перших главах фактичного міжнароднього стану України.

В «Правде» № 277 від 20 грудня 1918 р. надруковані такі телеграми представника антант («союзників»: англо франко-американського капіталістичного союзу):

1. Голові Діректорії Винниця і Київ. Антанта поставила собі метою боротьбу проти більшевків. Виходячи звідси, по перше, отряди добровольчеської армії, мешкаючі в Києві, повинні бути ввьязємі, яко військові отряди під командою їх начальників і носящі їх військові ознаки. По друге, отряди добровольчеської армії повинні зберегти свою зброю. Як що ж вони були обеззброєні, їх зброя мусить бути негайно їм цевєрнена. По третє, при сіх умовинах отряди добровольчеської армії зберєжуть відовосно Діректорії повний нейтралітет. Четверте, я привіду у Київ після того як буду мати контакт з командуванням союзних войск, поребуваючих в дорозі. П'ятє, після мого приїзду отряди добровольчеської армії візьмуть участь в боротьбі проти більшевків і будуть направлені на Одесу з тим, щоби приеднатися до армії ген. Денікіна. Нагадук, що армія ген. Денікіна користується моральною і матеріальною піддержкою держав Согласія (антанти) Будь лака, оповістіть про одержання сії телеграми і укажіть вжиті вами заходи. 10 грудня 1918 р. Енно.

2. Київ. Германьському Вишєму Командованію, копія Совітєві германьських салдат у Києві. Згідно з умовами перемирря, ви повинні, що до держав антанти, збезпечувати і додержувати порядок в звійнятих вашими військами краях Росії. Новий стан, утворений у Києві, потягне за собою ужиток більш рішучих заходів, віж ті, що ви вживали до сії пори, аби перешководити всякому вбивству, всякому грабїжництву і, взагалі, всякому безладу. Невиконанне таких заходів упаде серьозним чяном на вашу особисту відпоповідальність і на відповідальність вашого уряду відносно держав антанти. Оповістіть про одержання сії телеграми і укажіть вжиті вами заходи. 16 грудня 1918 р. Енно.

Прямо і олверто. Імперіалістам англо франко американської згоди (антанти) вікого і вічого стісняться У них „своя рука владыка“.

Хто поеміє їм стая на перешкоді? Де ті «вороги людности і культури», перед котрими треба додержувати „демократичний“ фльор? „Програвший платить раз у раз!“—каже Л'юд Джордж. Переможців не судять!

Антанта роздввила Германію, Германія все програла,—нащадком усіх її здобуток є антанта.

Перемога над Росією дала Германії по миру у Бресті величезну контрибуцію. Гроші в Росії не встигли ще перещитати у Deutsche Bank, як їх довелось везти до Паріжу.

Перемога над Росією передала Германії в руки величезні краї у неї наскоді, що увіходили раніш у склад Російської імперії. Сі землі тепер підля-

гають роспорядженні антанти. Військо, що огнем і мечем встановлювало „лад та спокій“, що служило раніше своєму імперіалістичному, Vaterland'ові, батьківщині, повинно виконувати і далі свою волю ката мешканців окупірованих країв. Коли раніше ся воля виконувалася ними „за совість“, то тепер вони мусять виконувати її „за страх“. Бо „невиконання таких заходів упаде серйозним чином на вашу особисту відповідальність і відповідальність вашого уряду“.

Імперіалісти антанти не тільки обібрали до нитки Германію, не тільки отняли у неї землі по Рейну, подібно до того, як імперіалісти Германії обібрали було Росію,—а ще й примушують її військо служити їх інтересам. На шию Германії накинута віршовка, яка затягується чим далі все тугіше. Під загрозою удушення, імперіалісти антанти хочуть держати військо німецьке у себе на службі. Військо Германії повинне душити тепер другі народи, аби оттягти на деякий час момент остаточного удушення власної батьківщини.

Антанта гадає, що німецьке військо на Україні ще не встигло зовсім „отруїться“ революційною отрутою. Щоб воно за чечевичний кандьор милости антанти пом'якше антанті держати Україну скованною, аж поки д. Енно „не буде мати контакту в командуванням союзних військ, перебуваючих у дорозі“.

Антанта добре знає, що з шибенника можна зробити ката. Але на шиї у самого ката висить віршовка, треба міцно держати сю віршовку, щоб шибенник не повернув своєї сокири проти своїх панів. Якби не було товстокоже німецьке військо на Україні, з яких би консервативних елементів воно не складалося, революційна отрута не могла не отруїти його, особливо коли й там, у себе дома, все кипить, змагається, коли там військо антанти починає проводити те саме, що вони робили і роблять на Україні. І антанта знає се добре, тому то вона не задовольняється військом Германії і веде своє, ще не порушене революційною отрутою військо.

А поки... поки що військо Германії повинно катувати Українську революцію, бо так сказано у договорі про перемир'я антанти з Германією.

Тут все ясно.

То хи складніше відношення антанти до нової сили на Україні—до Діректорії.

Енно дуже піклується про „добровольцьеску армію“, ген. Денікіна теж. „Армія ген. Денікіна користується моральною і матеріальною піддержкою держав антанти“. Енно допомагається, щоби се військо користувалося „екстериторіальністю“ на Україні, щоби його не займали, поки Енно не буде мати контакту з військом антанти, перебуваючим у дорозі. Як що ж „добровольцьеска армія“ уже обеззброєна, то зброя мусить бути повернена їй, а то... Енно мовчить. Хай Діректорія сама догадується.

Енно говорить лише про боротьбу проти більшовиків. Що й казати, більшовики дуже негарний народ, бо вони ж обідали бідоласних капіталістів, котрі давали царській Росії свої „кровні“ гроші, а більшовики не хотять тепер платити: кажуть, кров'ю своїх синів уже заплатила Росія за ту „поміч“.

Що й казати, Діректорія (Ц. Р. да теж) не дуже то долюблює більшовиків. Д. Енно гадає, таким чином, заманити до себе і цимати в свої сільця Діректорію. Але, що ж дає Діректорії антанта, чим вона манить її? Енно мовчить.

Хто мовчить—двох навчать!

Але се мовчання досить красномовне. Антанта не раз висловлювалася за відродження „єдиної і неділимої Росії“. Ген. Денікіна його „добровольцьеска армія“ тому то й користуються такою увагою, моральною і матеріальною піддержкою антанти, що він „не за страх, а за совість“ буде відроджувати „єдину і неділиму“. Се не є секретом ні для кого, в тій кількості і для Діректорії.

Що ж означає для Діректорії заява Енно, що антанта поставила собі метою боротьбу з більшовиками?

Воно означає лише одно: що на шибенниці „єдиної і неділимої Росії“ поруч з більшовицькою Совітською Росією буде теліпатися і самостійна Україна з Діректорією.

Невже Діректорія навине сама собі петлю на шею знову? Невже всча по-

верне „добровольчеській армії“ зброю, якою завтра будуть бити саму ж Директорію?

Невже, ще мало били? Або може били, та не вчили?

Ні били добре, і вчили добре!

Кли в лютому—березні 1918 року Ц. Рада стала шукати захисту і допомогу у імперіалістів Германії, ще можна було ще зрозуміти її Германія боролася з антавтою, Германія боролася з більшевиками. І проти тих і проти других її було користо використати Ц. Ряду. Хоть тінь „самостійности“ України вони могли захищати. Вони наглумилися над Ц. Радою, розігнали її, наставовили ясновельможну куклу Скоропадського,—але все ж, здавалося, вони стоять за „самостійність“ України. Ц. Рада могла хоть тішитись, коли її били, коли грабували і плюндрували „рятуви“ Україну: все ж український народ постройть собі власну хату, бо німці ж „широ“ ставляться до „самостійности“ України.

Але тепер навіть сих блізнярських міркувань не можна вживати. Бо зараз усе надзвичайно ясно.

І лише логичним висновком сього факту являється пропозиція Директорії вести переговори з Совітською Росією. Про се зараз ми маємо звістки лише яко про „слух“. Але в ньому немає нічого неймовірного. Він цілком відповідає фактичному стану України. Навіть „безнадійний“ Х. Раковський довідався у „Марселі“, що Петлюра не є героєм „союзного“ роману. В „Правде“ № 3, 4—I—1919, ми знаходимо таку замітку: „Україна і Совітська Республіка. З приводу стосунків між Україною і Великою Росією газети сповіщають, що Директорією вжиті де—які заходи до наближення з Совітською владою, і що під час перебування Директорії з Винничевкою у Винниці, між відповідальними представниками Директорії і більшевиками, перебуваючим в Харькові, відбулася низка нарад, на яких обговорювалося питання про можливість добросусідських стосунків між Українською Народною Республікою і Совітською Росією. Після чуток, на сих нарадах удалося вяснити, що згода з Совітською владою може бути досягнена на підставі: 1) безумовне визнання суверенности Української Народньої Республіки, за що Україна визнає Совітську республіку. 2) Повне невтручання у внутрішні справи. 3) Легалізація партії більшовиків на Україні і допущення повної пропаганди більшовицьких ідей. 4) Скликання робітничо-селянського з'їзду для вирішення питання про форму влади.“

„Українська Директорія пропонує в майбутньому вести переговори з Совітською владою, і на випадок успіху переговорів, не виключається можливість завершення оборонительно-вступательного союзу Росії і України проти російських і західних імперіалістів“.

Що тут відповідає фактичній дійсности, що ві,—нас тут цікавить мало. Нам тільки цікаво підкреслити ще раз той напрямок, у якому прямує зараз Україна.

Ог же, навіть без сих чуток, ще до них можна було передбачати, що настрої селянства і робітництва України піде в ньшому напрямку зараз, ніж то ми спостерігемо до катастрофи лютого-березня. Закликом німців Ц. Рада „інтернаціоналізувала“ Українське селянство.

Виникає питання: як же треба поставитись до сього настрою українського селянства і робітництва?

Можна поставитись так, як, по всім ознакам, поставилася уже Совітська Росія і як ралить поставитись „грунтовний знавець“ Х. Раковський. Нам навіть здається, що Х. Раковський дозволяв собі „сметь своє сужденіє им-ть“ іменно тому, що так дозволило йому „начальство“. А саме, можна міркувати так: Українські маси налякані вже раз окупацією і, під загрозю нової союзної окупації, вони невідмінно кинуться до нас в обійми. „Се стьнеться згодом, само собою“. Навіщо ж нам ще розводить якийсь там „шовінізм“, „самостійність“, коли Україна й так буде наша. Х. Раковський так прямо й говорить: „Найвно було би думати, що український пролетаріат („чисто руського походження“) і Російська Совітська Влада продадуть своє первородство за чечевичний куліш, як що навіть сей чечевичний куліш являється тепер в виді цукру і хліба“.

Що ж, се теж „точка погляду“, теж „пролетарська політика“. Але коли вже стати на сю „точку погляду“, то треба зробити і відповідні висновки, треба „бути чесним з собою“. Треба кинути „камець“ з „окремим“ Совітським Урядом України, треба кинути „камець“ з „окремою“ партією комуністів України, треба кинути всякі заспокоювання що до небезпеки русифікації, треба не творити нової „українщини“ лівою рукою, коли її нищать права рука. Бо виганяй природу в двері, то вона влетить у вікно! Спитається дійсно забезпечить за українськими селянами і робітниками школу і управління українського мовою (а се збирається зробити Українська Соціалістична Радя Х. Раковського!), і вони завтра же після знищення самостійності України виставлять гасло самостійності України. Далеко краще розуміння справи, ніж Х. Раковський, виявляють ті „комуністи України“, котрі пропозицію одного із пишущих сі строка використати вільний час для навчання мови того народу, котрий вони збиралися „самовизначати“, зустріли яко „шовінізм“. І вони по своєму зробили се цілком консеквентно. Бо зараз стая такий, що вивчити українську мову і провадити на ній роботу, се значить лить воду на млин самостійності. Станеш самостійником по неволі. І „комуністи України“ цілком консеквентно роблять, коли іроничною по-смішкою зустрічають, як що серед них окажется „біла ворона“, яка несподіванно почне говорити „простою і наивною“ мовою того народу, чю назву вони носять. І ми певні, що коли Х. Раковський писав, а „комуністи України“ читали, що вони краще забезпечать вживання в школі і в урядових установах української мови, ніж всяка там „інтелігенція“,—що тоді вони помірали від сміху, як се робили ще римські жреци. Забезпечити вживання в школі і в установах українську мову зараз означає, що та сама клята „інтелігенція“ буде займати всякі посади,—а при чому ж тоді буде Х. Раковський і „комуністи України“? Хто ж собі ворог?

Ні, не забезпечить, а знищить, щоб і духу тої клятої мови не було,—ось що треба робить. І коли „комуністи України“ застерігають від „небезпеки“ „національного“, а не „класового“ руху на Україні проти окупантів, вони по своєму добре розуміли справу.

Х. Раковський говорить, що „боротьба на Україні, як і по всій Росії, як і в більшості європейських країн відбувається зараз уже в полі не національного розмежовування, а класового“.

Тім краще для Х. Раковського, який запевняє нас, що українське робітництво чисто руського походження, а селянство, етнографічні відміння котрого є незначними сами по собі, і слухати не хочуть про українську мову: уп'ять, кажуть, українщина!

Ні, ні! Не забезпечувати, а треба до щенту викорінити і позбавити всякого ґрунту конкурентів, „в роді Шелухіна“!

Але... Воно й хочеться, але й кляється, та ще й маменька що скаже!

Ні, сього не можна зробити! «Повірьте, иншого виходу немає!» Але сказати: Україна може бути лише самостійною! страшно.

України нема, була «південна Росія». стала „південна частина окупірованого Германією на сході краю“ — але Тимчасовий Уряд України утворимо: хай зветься!

України нема, українське робітництво чисто руського походження,—але партію „комуністів України“ чому не назвати українською: хай зветься!

Селяне й слухать не хотят про „українщину“,—але чому не забезпечить ім їх „просту і наівну мову! От тільки Х. Раковський росписується за других, навіть без їх „личной просьбы“ (чи ми помялемся?), бо „комуністи України“ ще й досі не вирішили „хоробливого національного шигання“, і може „забезпечать“, а може й ні.

З приводу наведених вище чуток про пропозицію Директорії вести переговори з Совітською Росією, „Правда“ пише, що його можно обговорювати „деловым образом“. А куди тоді дівать „Тимчасовий Робітничче-Селянський Уряд України“? Невже з ним і досі нема союзу? Невже ми були праві, коли, з приводу пропозиції тезисів Орг. Бюро Совітському Уряду Росії заключить тісний

вою з воскресшим в Москві на третій день після смерті в Таганрозі Народнім Секретаріатом, ми писали:

Понапрасну, мальчик, ходишъ
Понапрасву ножки бьешъ!
Ничего ты не получишъ,
Дураком, домой пойдешъ!

Вибачайте на слові, але з цієї строки не викинеш, — се ще ми чули на четвертому з'їзді Совітів від т. Н. Левіна.

Україну ви умують „судейські чиновники, в роді Шелухіна“ — так „забезпечимо“ українську мову в школі і в уставах, і значить, посадимо в них „судейских чиновників, в роді Шелухіна“, бо ми сами її не знаємо.

Улица, улица, аль ты пьяна?
Правая, левая — где сторона?

Ні, йти тим шляхом, який пропонує Х. Раковський небезпечно. Навіть на випадок успіху, на випадок прилучення до Росії „західньої частини України“, Росія і Україна будуть мати свій Ельзас, і та й друга на довго будуть перебувати в „хоробливому стані невирішеного національного питання“.

А що се „хоробливе питання“ відогравало, відиграє і ще буде відігравати велику роль (не заспокоїться, поки не сягне), в цьому нас переконують факти не тільки до катастрофи лютого березня 1918 р., а й сучасні події. Досить порівняти два факти: перманентний тимчасовий совітський уряд увесь час тільки те й робив, що підвімав повстання, двічі заявляв, що далі ждати не можна, а то само піде, — а на чолі повстання опинилася Директорія, нащадок тої самої Ц. Ради, котра так була дискредитована подіями березня-травня 1918 р. Хай каліфом на час, — але чому таким каліфом не став перманентний уряд? Що й казали, сильніше за „судейських чиновників, в роді Шелухіна“ звіря немає, але ж на кішці далеко не поїдеш. І як би Директорія іздила на „судейських чиновниках, в роді Шелухіна, і лише на них“, давно б згинула вона вже.

Є вищий спосіб поставитись російському пролетаріатові до України. Забути, що Україна була вотчиною, коловією Великої Росії, зріктися раз на завжди „свого первородства“ на Україні, переданого у наслідок недоброї пам'яті царизму, і зріктися навіть не за „чечевичний куліш цукру, хліба“ і т. д. (се приложиться і без „первородства“), а виходячи з свого програмового пункту, де стоїть (чи то раніше стояло?) „право націй на самовизначення“. Лівоесерівське повстання давно скінчилося, і пора вирішити „хоробливе українське питання“ в усій його повноті, і вирішити не так, як вирішували і вирішують мирна делегація в Києві і „катеринославці“, а оттак, як то написано в дуже хороших статтях т. Н. Левіна. Сей шлях, правда, трудніший, він не дасть, може, можливости з барабаним боем оповіщати *urbi et orbi* про „победи и одоления“ і „загибать салазки“ німецькому урядові „страшними“ запитаннями з Курська... вибачайте, з „Полтави“ (така гостиниця чи що?).

На першому шляху можна звозувати Гомель, Білгород, Суми, Глухов, Валуйки, Чернігів, Харків і и., утворить російсько-української Ельзас і скріпить морально-політичний стан Директорії (колишньої Ц. Ради) на всій Україні. І утворить з громом і стуком „інтернаціональних“ фраз, „страшних“ „революційних“ маніфестів і т. д.

На другому шляху прийдеться переїхати до Києву, тільки не в „Марсель“, а на Софійську площу, і відтіля звозувати Україну від Дову до Карпат, тільки не для чьогось „первородства“, чи то великоруського, чи то польського, чи то австрійського, а для „первородства“ самі України. Доведеться сказати (можна по цьому случаю зробити глибоке зітхання і додати: „Повірьте, ившого виходу немає“!): Україна є така сама країна, як є Росія, як є Германія, як є Франція, як є Італія, як є Норвегія, як є Англія і т. д. Подібно до них вона має не тільки „право“, а й бути на ділі такою ж самостійною, такою ж незалежною, як і вони. Вона має „право“, можливість жити „в себе і для себе“, як і ті держави. Український народ є дійсно народ, а не видумка „судейських чи-

новників, в ролі Ш-лукіна", народ, який хоче жити власним вільним життям, має до того відповідні географічні, етнографічні, економічні, моральні, фізичні, історичні, духовні і всякі інші підстави. Народ, який давно вже перестав бути „хохлом“, і давно став „українцем“, навіть ще тоді, коли катеринославські папеньки не ухажували за катеринославськими мамоньками і ходили без штанців.

І коли російський пролетаріат наважиться поставитись так до України, і поставиться широко, одверто, без всяких „зідних мислей“, без всякого „применення к местности“, симпатії України, робітничого селянської Україна будучь перебувати „до скінчання века“ з Росією. Тоді буде далеко більше пролетарської єдності, ніж коли російський пролетаріат буде мріяти колашніми мріями про колишнє „первородство“.

Тим паче, що не треба забувати ще ось чого. Та сама катастрофа лютого-березня 1918 г., яка розірвала звязки між Україною і Росією, яка так погіршила стан і України і Росії, яка поставила Росію під досить прикру увагу раніш германського, а тепер англо-американського імперіалізму, яка кинула Україну в міцні пазури того ж світового імперіалізму,—та сама катастрофа мала ще один наслідок. Вона привела до розгрому українського пролетаріату, особливо пролетаріату „чисто руського походження“. Вона помимо того, що поклала на полі десятки тисяч, вона примусила другу частину емігрувати з України. Ще до катастрофи можна було сподіватися, що можна буде удержати Україну „єдиною і недільною“ з Росією. Але зараз... зараз можна утворити лише російсько-український Ельзас, або звоювати всю Україну для неї самої, ради неї самої, оттак, як існує і бореться Росія і кожна друга держава для себе самої і ради себе самої.

На першому шляху, що-дня доведеться міркувати: „правая левая где сторона? гадати, що краще: утворить тимчасовий Совітський уряд України чи „союз“ з Петлюрою? А утворивши уряд України, знач гадати: а чи не вийти в „ділові“ зносини з Діректорією? Політика тої „девицы“, когра „в саду гуляла“, і кожний раз починала „сначала“.

На другому шляху маєш вільні не звязані Діректорією руки, можеш говорити про союз з українською демократією, не оглядаючися на Діректорію, завойовуєш українське робітництво і селянство ради його „первородства“, а значить ради вищого „первородства“, що не тільки „зветься“, а в таким на ділі —інтернаціональною єдністю працюючих.

17. Столипінщина.

Царський режим не дурно панував над різними народами „от финских хладных скал до пламенной Колкиды“.

Він не тільки тяг соки, плюджував господарство країна, а й розвивав власну „культуру“, залишив по собі психологічні звички.

Він збагатив російську мову численнями крилатими висловленнями, прислів'ями, приказками. Особливо багато такого наслідку залишив „конституційний“ період царізму.

А між „конституційними“ міністрами найбільшою увагою користувалася і буде користуватися кольорова фігура Столипіна. Із усіх його крилатих речень, найбільш відома програмова формула царізму: поперед заспокоєння,—а потім реформи!

Власне кажучи, дійсний зміст цієї формули не був однаковий з граматичним змістом її. Ся формула говорить ніби то про якісь заходи котрі будуть слідувати один за одним. Але се тільки видимість. От як хитрий „хохлацький“ син пропонував своєму батькові: „Або ви, тату, поїдете в ліс за дровами, а я зостануся дома, або я зостануся дома, а ви поїдете за дровами“. Ніби є вибір, а в дійсности вибору нема ніякого. Чи так, чи сяк, а син зостається дома, а за дровами іде батько. Логічний и граматичний „крок на місці“. І таким кроком на місці є і столипінська формула. Як прикладає всякі граматичні і логічні правила, виходить ніби за однією „подією“: „заспокоєння“,—по-

слідую друга: „реформи“. Але се тільки видимість. Бо „реформи“ потрібні лише остільки, оскільки нема „заспокоєння“. Іменно для „заспокоєння“ потрібні „реформи“. Бо коли все „спокійно“, ващо турбувати громадянство, „непокоїти“ його якимись „реформами“? Тут ми спостеріємо те саме, що зоставляло дядькову хату невкритою: Хату потрібно крити, коли дощ іде—але як її крити під дощем? А коли дощу немає, ващо тратить солову, сили, турбуватися? І так сухо!

Отже, дійсний зміст Столипінської формули такий: поперед заспокоєння і потім заспокоєння,—а реформ не вигадуйте! І хата царізму зосталась непокритою, і віхто її крити її не збірився,—аж поки революційний дощ не затопив усієї хати і не втопив самого «дядька».

Столипін власне украв у будочника Мимрецова його безсмертне: «ташшить и не пушшать!» Трохи змінив форму, валав їй «конституційний» вигляд і пустив по світу, яко власний твір. Будочник Мимрецов має всі права обвинувачувати на тім світі Столипіна у плагіаті!

Ми не хочемо сим сказати, що Столипін свідомо учивив плагіат. Навпаки, ми переконані, що суб'єктивно Столипін був «честним з собою». Просто у міністра Столипіна і у будочника Мимрецова було одважове «буття» і воно викликало однакову «свідомість». Тільки й того, що у міністра ся «свідомість» має більш „науковий“ і «конституційний» вигляд, тоді як у будочника вона носить характер „чистого самодержавія“ і „чистої народности“. Да і робота у них різна: будочник виконує „техничну“, а міністр „наукову“ працю. І як що будочникові нічого оглядатися, а просто треба брати за шиворот і потім „ташшить і не пушшать“, не звертаючи жадної уваги ві на кого і ні на що,—то міністрові так робити не можна, йому треба показати, що коли „ташшат“ за шиворот і „не пушшаю“, то тут мається на увазі „реформа“, „благо народа“ і т. д.

Вартість Мимрецовської „формули“ полягає в її класичній ясности, зрозумілості для всякого, ваїть не учашогося в „Катеринославській“ семінарії. Навпаки, вартість формули Столипіна полягає в тому, що вона ховає дійсний зміст того, що хотять сказати, і дає величезний простір для схоластичних толкувань і міркувань над „словами“ про „реформи“, яві посліднують після „заспокоєння“, і сими толкуваннями і муркуваннями „слов“ про майбутні „реформи“ забивати паморочи що до сучасного „заспокоєння“, котре полягає цілком і виключно лише в тому, щоби „ташшить и не пушшать“!

Так ми бачимо, що теж саме спільне „буття“, котре викликало однакову по суті „свідомість“ у будочника і у міністра, природить до ріжної „словесної“ „свідомости“. Так полагається „по чиву“, хоть мже вольтерівцві з катеринославської семінарії і „сбурються“ проти такого двоохбічного впливу „продукційних сил“.

Вартість столипінської формули не обмежується одначе часом і місцем свого народження. Навпаки, се така „абсолютна істина“, така „абсолютна“ (чи абстрактна)? формула, котра має однакове значіння для всіх народів всіх міст земної кулі на протязі всього мивулого часу історії людности. Вона має хист вбиратись в сами як найріжномавітніші „словесні“ фарби. Невпинна зміна форм, невпинне відкидання форми при невпинному крокові на місці того самого змісту: „ташшить и не пушшать“.

Хай читач не лякається, ми не збираємося голувати його розбором всіх тіх „невпинних форм“, які набірає ся формула. Але спинитися на де яких прикладах дуже варто, особливо, коли вони торкаються теми нашої розмови.

От, наприклад, на 1-му українському військовому з'їзді в Києві в травні 1917 р. ми чули заяви українських ванціонал лібералів: проблеми соціальні можуть бути вирішені лише після вирішення проблем національних. Годі довго міркувати, щоби помітити тут столипінщину не тільки по формі, а й по змісту. Поперед національві проблеми, треба зібрати, об'єднати всі класи населення, не треба вносити в них ворсжвечу. Класова боротьба мується бути припиненна, бо коли українські селяне поруч з домаганнями республіки будуть домагатися і негайної ковфіскації всієї поміщицької землі, то навіть по-одинокі українці—

поміщики, як от Скоропадський, п'ятами наживають на національну справу. Що тоді робити? Не треба лякати Скоропадського, а для сього треба „ташшити и не пушшати“ дячка, який пре до поміщицької землі. Все повинно зостатися по старому, аж поки не перекрасимо усіх вивісок у жовтоблакитний кольор, а там... ву тоді й побалакаємо про класову боротьбу.

Варіацією „соціал-демократичною“, сії формули був тезис, висловлений у. с.-д. В. Вивниченко на 2 му військовому з'їзді: в Росії—класова боротьба, у нас на Україні—ще творча спільна робота всіх класів.

А ось варіація „поповського“ соціалізму і соціалізму гарних паночок: до інтернаціонального дійдемо через національне. Поперед національне, а потім інтернаціональне. Всяка гарна півночка обов'язково явгол і обов'язково бажає вийти заміж, після чого обов'язково стає лихою жівкою. Попи мають свій інтерес: ім аби повінчатися, а вже чухать потилицю доведеться не ім, а чоловікові. Тому то гарні панночки мають однакову „свідомість“ з попами всяких семинарій!

Се—приклад „національної“ столипінщини. А ось—„інтернаціональна“ столипінщина.

1. „Національне питання вирішить остаточно соціалізм“. А до того? До того... „національное воздержаніє“, піст. Соціалізм означає суспільство, збудоване на усупіленні, соціалізації всіх знарядь продукції. На сій базі складеться відповідна надбудівля, про яку ми можемо гадати по аналогії на підставі мивулого історичного досвїду. Як буде там вирішене національне питання, про се ми зараз маємо лише негативну відповідь: не буде національного гніту. А до сього ще иволі додають: при соціалізмові не буде ні еліна, ні іудея, нації будуть злиті. І розуміється се так, ніби ніяких націй не буде. А раз не буде націй, то не буде і національного гніту, а значить... тенденції історичного розвитку ведуть до зливу націй, і віяких національностей не полагается, може бути лише „інтернаціоналізм“.

Поперед „інтернаціоналізм“, потім „націоналізм“!

2. На противагу формулі: національна справа попереду, пролетарська справа потім,—висовується инша формула, „інтернаціональна“: пролетарська справа попереду, національна—потім.

Тут ми маємо ту саму столипінщину і по формі і по змісту. По формі се очевидно. А по змісту ніби ві. Але се „видимість“, і ся „видимість“ іменно і є найхарактернішою рисою столипінщини. Пролетарська справа вимагає повної єдності і „зливу робітників всіх націй давної держави в єдиних пролетарських політичних, професійних, культурно просвітних і т. д. організаціях *). Тим самим вона веде до обов'язкового додержування єдності і цілості держави і до „катеринославської практики“ права націй на самовизначення. Отже, пролетарська справа вимагає зараз зливу робітників усіх націй для осягнення своїх спільних пролетарських задач, а коли вона буде осягнена, то на в'що потім „ділитись“? Нам скажут, що ми валимо в одну купу різні речі. Річ іде про єдність пролетаріату всіх націй давної держави, що се не означає обов'язкового насильницького додержування єдності і цілості держави, удержування в її межах пригнічених національностей. Єдність пролетаріату в спільних різних організаціях має на меті „боротьбу з міжнароднім капіталом і з реакцією, а рівно і з преповідлю поміщиків, попів і буржуазних націоналістів всіх націй, котрі проводять свої антипролетарські стремління під прапором „національної культури“ *). Що до цілості і єдності держави, себ то про удержання пригніченої нації в межах давної держави, то на се дає відповідь право націй на самовизначення, себ то на відокремлення пригніченої нації в самостійну чи увіходячу в склад иншої держави державу. При чому, треба ще мати на увазі, що коли ми проти відокремлення тої чи иншої нації, то се се не означає, що ми вживаємо „слова“ про самовизначення по „катеринославському“. Бо „питання про право націй на самовизначення (т. е. забезпечення конституцією держави цілком вільного і демократичного способу вирішення питання про відокремлення)

*) Революція варади Ц. К. Р. С. Д. Р. П. в літку 1913 р.

недозволительно змішувати з питанням про цілевідповідальність відокремлення тої чи іншої нації. Се останнє питання с. д. партія повинна вирішувати в кожному окремому випадкові цілком самостійного з точки погляду інтересів всього суспільного розвитку і інтересів класової боротьби пролетаріату за соціалізм". (Резолюція, п. б)

Проти цього нічого не можна було би сказати, як би се так було й на ділі. А на ділі ми бачимо далеко не так. Як раз „конкретного аналізу“ і вирішення на його підставі і не дається, а як і дається, то і аналіз і вирішення носить „катеринославський“ характер. „Інтереси розвитку суспільства і класової боротьби раз-у-раз забезпечуються краще в великій державі ніж в малій, ergo... нащо відрізняватися? Продукційні сили будуть обурюватися. Краще не займайте їх!

І чим іншим, як не бажанням уникнути конкретного аналізу і перейти в поле морально політичних постулатів, є формула „вирішення“ національного питання, пропонує т. Н. Бухарін в його „Програмі партії комуністів“: право працюючих мас пригнобленої нації (замість просто нації) на відокремлення? Бо „абстрактна“ формула права націй на самовизначення вимагає конкретного аналізу, а „конкретна“ формула Н. Бухаріна такого аналізу не вимагає. Інтереси працюючих мас спільні. Озяти їх і удержати можна тільки з'єднавши працюючі маси. Ergo, працюючі маси усіх націй не повинні відокремлюватися, відрізняватися. І як що і Установчі збори і Світи висловляться за відокремлення, то Установчі збори і Світи буржуазні, соціал предательські і т. д. Такими гарними, часто справедливими, взагалі кажучи, тезисами можна дійти і доходить до висновку: пролетарська справа попереду, національна—потім. І формула т. Н. Бухаріна є як найудосконаленою столипінщиною. Замість того, щоб сказати прямо і одверто: відокремлюватися не помагається „по писанію і ізустному преданію отців церква“ (висловлюючися „високим шгілем“ тої семінарії, де учився т. Затонський), він говорить: право працюючих мас пригнобленої нації на відокремлення. Або ви, тагу, поїдете в ліс за дровами, а я зостануся дома, або ж я зостануся дома, а ви поїдете в ліс за дровами!

3. „Хай нам т. Шах-Рай докаже, як можна відстоювати самостійність України, коли зараз є два табори: міжнародний імперіалізм і міжнародний пролетаріат? Як можна відокремлюватися від Світової Росії? Як можна відстоювати самостійність України і вносити роз'єднання в лави робітників? Такими „вжасними“ аргументами закинуто було одному з нас після нашого доповіді. Питання були поставлені тоді не для того, щоб можна було відповідати, а щоб „убити“ і... не дати відповіді. Ми могли би на граматичний і логічний зміст цих аргументів відповідати теж запитаннями: Як можна відстоювати „єдність і неділимість“, коли зараз є два табори: міжнародний імперіалізм і міжнародний пролетаріат, і коли перший імперіалістичний табір односторонньо відстоює „єдність і неділимість“? Як можна відповідати на домагання самостійності України „ні“, коли ми чуємо, як лунає по всьому світу: pol! nein! pol! і т. д. на всіх мовах? Де тут межа, що „відрізняє“ два табори?

Але ми знаємо наперед, що сії аргументації не буде досить. Бо тут всім не в тім сила, що кобила сива, а в тім що не хочє вона везти. Бо зміст сії аргументації—столипінщина. Відокремлюватися не помагається. Da liegt der Hund begraben!

Тут похована собака!

4. „Боротьба на Україні, як і по всій Росії, як, і в більшості європейських країн, відбувається уже в полі не національного розмежування, а класового“. Ergo, „український пролетаріат („чисто руського походження“) і Російська Світоська Влада не продадуть свого первенства за чечевичний куліш, навіг коли сей чечевичний куліш зараз являється в виді сахару і хліба“. (Безнадійное дело, Х. Раковського).

5. „Пеглярівські пропозиції можна обговорювати діловим чином. Але загальна лінія проходить не там, де її хоче провести Пегляр. Українська республіка, поперед усього, повинна бути Світоською Республікою. Питання про

самостійність менш важне, але всяка Соцієтська Республіка, природно, заключає союз з Соцієтською Росією. Армія української соцієтської республіці повинна бути *робітничо-селянською* армією, а не армією дрібно-буржуазних (селянських?) сивих жупавів* (підкреслення автора). Так пише „Правда“ (№ 3, 4—I—1919) в редакційній статті з приводу чутка, які ми навели вище, про пропозицію Директорії почати переговори з Соцієтською Росією. Що се?

„Питання про самостійність менш важне!“ Значить, се така дрібниця, пуста квіва, що тут і спору не може бути? Значить, „Правда“ нічого не має проти самостійности? Але... О, безсмертний Щедрін! о, безсмертне „але“! „Але всяка Соцієтська Республіка, природно, заключає союз з Соцієтською Росією!“ Але армія „ваша“ повинна бути „вашою“! Але Соцієтська Україна мусить бути „вашою“ Україною! „Правда“ розуміє самостійність лише при тій умові, щоби вона сама зазначала зміст цієї самостійности.

На увагу читачеві: 1) Згідно тим чуткам Директорія *пропонує* союз Соцієтській Росії для боротьби і з російською і світовою контр-революцією. 2) Ми особисто теж відстоюємо союз майбутньої Соцієтської України з Соцієтською Росією. 3) Ми теж відстоюємо робітничо-селянську армію.

Але поглянь на сю чудесну аргументацію! Дух Столипіна так з неї і пре! „Правда“ нічого не має проти „слова“ самостійність! Ми теж вважаємо дрібницею і нісенітницею „вивіску“, і сперечатися за неї не варто. Але на віщо тоді „вивіска“, коли самостійність розуміється оттак, як розуміє „Правда“? Се той фіговий листочок, що прикриває грішне тіло столипінщини.

6 „Ми дамо вам волю зібратись і висловитися за об'єднання“!

Ми гадаємо сих прикладів досить.

„Ми повинні виховувати робітників в „байдужості“ до національних ріжниць. Се безспорно. Але не в байдужості *анексіоністів*. Член пригноблючої нації повинен бути „байдужим“ до питання про те, чи належать малевські нації його державі чи сусідній чи сами по собі, згідно їх симпатій: без такої байдужости він не с.-демократ. Щоби бути соцієт. демократом інтернаціоналістом, треба думати не про свою тільки націю, а вище її ставить інтереси всіх, їх всезагальну волю і рівноправність. В „теорії“ всі з сим згідні, але на практиці виявляють як раз *анексіоністську байдужість*. Тут хорін зла“ *).

„Переможний пролетаріат не може ніякому чужому народові накидати ніякого ошастливлювання, не перешкоджаючи своїй власній перемозі“ **).

„Переможний соцієт. соцієлізм необхідно повинен здійснити повну демократію, а значить, не тільки провести повну рівноправність націй, але й здійснити право на відокремлення. Соцієлістичні партії, котрі не докжуть всею своєю діяльністю і тепер і під час революції і після її перемоги, що вони визволять поневолені нації і построять свої стосунки до них на підставі вільного союзу — а вільний союз є брехливою фразою без в оді відокремлення, — такі партії утворили би зраду відносно соцієлізму“ ***).

Але...

„Національна справа — попереду, пролетарська справа — потім, говорять буржуазні націоналісти і дд. Юркевичі Довгоєи і н. горе маркєісти за ними. Пролетарська справа — поперед усього, кьжемо ми, бо вона забезпечує не тільки постійні і корінні інтереси праці і інтереси людности, але й інтереси демократії, а без демократії не можлива ні автономна, ні незалежна Україна“.

Кого тут „за здравіє“, кого „за упокой“, чого тут більше: „столипінщина“ чи „левівізму“, — хай розбере той, хто вчивая в будь-якій семінарії.

*) Н. Ленин. Итоги дискуссии о самоопределении. Сборн. С.-Д. стр. 23. Останнє підкреслення наше.

**) Лист Ф. Вигельса до К. Каутського. K. Kautsky, Sozialismus und Kolonialpolitik, Berlin 1907, S. 79. Підкреслення автора.

***) Социалистическая революция и право наций на самоопределение (тезисы). Сборник С.-Д., стр. 1. Підкреслення наше.

*) В. Ильин (Н. Ленин) Критические заметки по нац. вопросу. Просвещение, 1913. № 10—12.

18. Українська комуністична партія (більшевиків).

В кінці листопаду і на початку грудня 1917 р., в момент остаточного розриву між Ц. Радою і Совітами, коли Ц. Рада, пропустивши через Україну озброєне козацьке військо, почала обеззброювати „більшевицьке“, совітське, на передодні 1 го Київського З'їзду Совітів, у Києві була випущена листівка від „Соціал-демократії України“ до українських робітників, вояків і селян.

Як виявилось на партійній конференції, що відбувалася в Києві в зв'язку зо з'їздом, ця прокламація була випущена членами Р. С.-Д. партії (більшевиків). На жаль ми не маємо цієї прокламації, навіть не читали її всю, але початок ми пам'ятаємо добре, розуміється, по змісту, а не дословно. Прокламація починалася приблизно так: „Що? Нова партія? Та хіба їх ще мало? Далі автори, погожуючися з тим, партій дісно не бракує, розповідають, чому потрібна ще одна партія,—партія українців більшевиків, які й ви тупають під титлом: „с.-д. України“. Партія потрібна тому, що інтересів українського робітника і бідноти селянської нікому боронити. Бо українські с.-д. і с.-р. злигалися з буржуазією, а російські більшевики хоть і гарна і революційна партія, а все ж кацапи... вибачайте, там сказано було „великоруська“ чи „російська“. На конференції ця прокламація викликала протест проти таких антидисциплінарних і антипартійних вчинків членів партії. Правда, цей протест був значно пом'якшений тим, що конференція ухвалила закласти організацію більшовицьких партійних організацій і засвоїти назву „с. д. України“, яко підзаголовок Р. С.-Д. Р. П. (більшевиків).

Ми пригадуємо тут цей маленький епізод тому, що він показує, по перше, як давно почала народжуватися думка про „свою“, українську партію, а по-друге, він показує еволюцію двох осіб, еволюцію, на нашу думку, не випадкову, котра не обмежується особистим характером, а має деякий і соціальний ґрунт.

Одним з авторів цієї прокламації був т. Затонський. Тоді В. Затонський привселюдно обвинувачував партію більшевиків в тому, що вона не дбає за інтереси українських працюючих мас. *Тепер* т. Затонський лише в скобках осмілюється доводити „до відома товарищів“, що український рух не є „видумкою“ Грушевського, що українські робітники і селяне є таки українськими робітниками і селянами, що за автономію і республіку змагалися українські селянські маси, „і кулацьо і біднота“, „навіть“ Катеринославщини і Харківщини. І до такого скобкового „шоввізму“ і „націоналізму“ т. Затонський дійшов лише після філософічного міркування: українська нація, хм!—а що таке нація? Дуже було б цікаво знати: як дійшов він до життя такої?

Самий гарячий протест проти того вчинку, проти прокламації, висловив один з нас, що брав участь і на конференції і на з'їзді—В. Шах-Рай. Тоді В. Шах-Рай був проти „скремої“ партії „української“ і за „єдину і неділиму“ російську партію. *Тепер* В. Шах-Рай самостійник, стоїть за самостійну Україну і за самостійну партію. Самий крайній „націоналіст“ і „шовініст“! Як він дійшов до життя такої? Чи сказалося тут несподіване підвищення „в ньому для нього“ українського національного почуття, чи щось інше?

Ні, що до українського національного почуття „в ньому для нього“, то він раз у раз був „націоналістом“ і „шовіністом“.

І навіть на тій конференції, де він прохав занести свій протест в протокол (на жаль протоколи досі не оголошені, хоть багато матеріалу вже зникло). Він сам виступав крайнім „націоналістом“ і „шовіністом“, яко содокладчик по національному українському питанні проти „сверх інтернаціональної точки погляду“ другого докладчика, сам виступав за організацію об'єднаних більшовицьких комітетів, за утворення свого краевого Ц. К., який підлягає Ц. К. Р. С.-Д. Р. П. в загально-російських питаннях, за назву „українська комуністична партія“, яко підзаголовок до „Р. С.-Д. Р. П. (більшевиків)“, до того часу, пока і російська партія не прийме назв комуністичної. І в той же час протестує проти закляку до організації окремої „української“ партії! І на 2 му Катеринославському з'їзді зрікається закласти українську організацію більшевиків як-

то пропонували йому члени з'їзду, що були записані у фракції більшовиків. Що за причина?

Причина проста. В момент рішучого перелому в історії української і російської революції, коли переворот в жовтні кинув всіх „соціалістів“ в обійми реакції і контр-революції, коли в кожному місті кипіла страшна боротьба, коли кожна хоть невелика сила мала великий вплив на результат бою,—в той час вносить розбрат між більшовиків було безглузлим практично. І під час 1-го Київського і під час 2-го Катеринославського з'їзду треба було додержувати як найтіснішого організаційного зв'язку. Се треба було робити як в інтересах боротьби з російською (і „союзною“) контр революцією, так і в інтересах боротьби з австро-германським імперіалізмом, з котрим Росія (і Україна) перебувала в стані війни, з котрим треба було миритись. Додержувати єдності революційного фронту тоді було як в інтересах загально російської, так і в інтересах української революції. Міркування було таке: і між нашими членами є багато „катеринославців“. Але се „маленькіє недостатки механізма“, які в процесі революції виправляються. Партія визнає „самовизначення“, вона буде рахуватися з українським рухом, у свій час зробить відповідний висновок, прикладе на ділі п. 5 своєї резолюції літньої наради 1918 року. Першим кроком до цього буде об'єднання більшовицьких організацій в українському масштабі. На гірший випадок, як що „катеринославці“ візьмуть верх, Україні легше буде визволитися від цієї нової неволі, ніж на випадок перемоги контр революції. Се останнє міркування тоді ще не відбилося в одверту форму, бо ми були твердо переконані, що інтернаціоналізм партії не є лише „словесним“, „меншевицьким“, „катеринославським“. В усякому разі, як би повернулися ті часи, то В. Шах-Рай робив би те саме, навіть маючи сучасний досвід. Як би не було багато „катеринославців“, але се було другорядним фактом, порівнюючи з загально-історичним змістом тої хвили.

Досвід революційної боротьби з грудня 1917 р. по квітень 1918 р. дав багато матеріалу, особливо до партійного відношення до України. У партії не було певної лінії! І що найгірше вражало, се „політиканство“. Воно й зрозуміло. Там де нема плігачки, там може бути лише політиканство. Люди, котрі й досі (і тоді) ще міркували, а чи є Україна?, котрі все гадали, що вони живуть у „Південній Росії“,—у них не могло бути політики, а було політиканство. Політиканство у власних колах, політиканство до власного Ц. К. ту. Ц. Комітет присилає своїх людей. „Сам“ Ц. К.! Значит у нас піде тепер музика не та! Але політиканство не припинюється, а все поширюється. Невже у Ц. К. немає певної лінії? Ні, він далеко він не знає тутешніх умов, а відомости подають йому про благополуччя на Шипці. Найвищим проявом політиканства було оголошення Донецько-Криворожеської Республіки (се політиканство між собою) і делегація від Народнього Секретаріату в Москву для ведення мирних переговорів з приводу кордонів України після оголошення самостійності України на 2-му Катеринославському з'їзді (се політиканство до Ц. К.).

Волосся на голові ставало сторч, коли посилюлася ця делегація і коли голова тодішнього Секретаріату докладавав, повернувшись з Москви, як він там „загибал салазки“ власним товаришам по партії—із за чого? Він і сам добре не знав. Треба ж було щось робити!

„Делегація“ була останнім кроком політиканства на „власній“ території. Далі йде політиканство в зв'язку з ліквідацією Ц. В. Комітету і політиканство в „еміграції“: повстанчеська дев'ятка, хроничне погребеніє і воскресеніє „Советского Уряду України“ під ріжними назвами (Нар. Секр., В.Р. Ком., Тимчасовий), пропозиція союзу Советській Росії, „своя“, „окрема“, „українська“ партія: „Комуністи України“ і т. д.

Хай читач не подумает, що ме проти цього політиканства і „проти“ „комуністів України“, що вони носять „великоруський“, „кацапський“, „російський“ характер. Навпаки, ми вважаємо за як найбільш сильним и вигришним боком „партії“ і „уряду“ їх зв'язок з російською.

Політиканство тут полягає ось в чому.

Відомий історик Ключевський характеризував раз царицю Катерину II так: вона хотіла казатися, і не хотіла бути.

Оттак і ся „партія“ і сей „уряд“. Вони нічого не мають проти „назви“, „слова“, щоб „казатися“, і ні за що не хотять бути. Та й чим бути? Адже ж України немає, а була „південна Росія“, стала „південна частина окупіроганного на сході Германією краю“, і ніякого українського руху не було й немає, а є „окупація і лише окупація“.

А у нас на Україні кажуть всім: „Як що кажеться, то хрестись, то воно й казатися не буде!“

От ми й „хрестимося“ і нам завсім не „кажеться“. Ми бачимо, що ся „партія“ є просто краєвим комітетом Російської партії. Се для нас має ось яке значіння. *Значить*, політвкз „катеринославської партії комуністів України“ є політвкою російської партії, себ-то політвкою Савітської Росії. І коли вона „кажеться“, то се лише те дране рядно, яким пропонувала укритися хозяйка проізіжм паничеві і панноцці, коли вони ночурали вкупі у неї в хаті. Кажуть, стидно, як видно. І катеринославцям дуже стидно, коли ім кажуть, що вони „кажеться“ брешуть, коли говорять, що належать до „пригніченої“ нації.

Значить, укривання „рядном“, щоб „казатися“—се теж частина політики Савітської Росії. Приглядаємося до політики Савітської Росії,—що за напасть: Катеринославом пагне в у Москві!

Ось мурва делегация в Києві. Х. Раковський—„любимець“ навіть чорносотенної публіки. Що за диво? Оказується у Києві завелися „вжасно страшні звірі“, яких сильніше віде немає: „судейські чиновники, в роді Шелухіна“. А сі „звірі“ кажуть, що Україна чи є чи неєвва бути самостійною. А Х. Раковський заявляє: Нашадком (преемвиком) бувшої Російської Імперії явилася Р. С. Ф. С. Р., і лише в тому випадкові могли би виступати бувші частини Російської імперії, яко суб'єкти права, як би на се була дана згода Р. С. Ф. С. Р.“ (Известия Московского Совета, № 113 (361)—6—VI—1918) В „Київській Мислі“ ми зустрічаємо один з пунктів одної з комісій (номер газети десь згубився і ми не можемо указати числа) де говориться, що всяка вітокремлюючася держава повинна повернути всі збитки, що виходять з сього відокремлення.

„Окрім етнографических і історических прав (на багатства Дон. Бас.), Росія має ще й інші права, виходячи з двох загально-відомих фактів. На утворення і експлуатацію Донецького Басейну тратила средства вся країна, крім того, в виробленні скупченних багатств брали участь, головним чинном, зайшли руські робітники (Х. Раковський. Известия Цик. № 148 (412) 16—VII—1918).

„Сема вперта боротьба ведеться на конференції з приводу питання про Довеньквій Басейн. Українці, посиляючися на етнографічні права, вимагають для себе велику частину Дон. Бас., жшаючи вам територію з 12 проц. продукції і 80 проц. всієї вугільної залоги. Звичайно, ми не можемо погодитися на се. Крім того, в Дон. Бас. мається значний проц. великоруського населення; ми указуємо на той факт, що вся довенька промисловість—ві печі, заводи, оборудованіе копей—все це утворене тудом великоруських робочих центральных губерній. масами приходивших в Дон. Бас. на заробітки“ (Х. Раковський. Известия ЦИК, № 165 (429). 4—VIII—1918. Підкреслення скрізь наше).

Що тут від „інтернаціоналізму“ і що від „націоналізму“? Що тут від політики Савітської Росії і від румянської дипломатії? Що тут від боротьби з як найсильнішим у світі звірем, „судейськими чиновниками, в роді Шелухіна“, і що від услуги широго приятеля, що камнем проганяв з лоба муху?

Ніхто вам не міг відповісти. Поневолі довелось звернутися до „священного писавія і іауствого преданія отців церкви“. І ми навшли багато де-чого навчаючого, як от наприклад з приводу твердження Х. Раковського, що окремі частини бувшої Рос. імп. можуть виступати на міжнародній арені лише тоді, коли дасть згоду на се Р. С. Ф. С. Р. Се те саме, що й „совместное (і пануючої і пригніченої нації) определение судеб“ пригніченої нації. „Всі реакціонери і буржуа предоставляют націям, васильственно удержуемым в межах давної держави, права „совместно определять“ його судьби, в спільному

парламенті. Вільгельм II тожє надає бальтійцям право „совместно определять“ в спільному німецькому парламенті судьби німецької нації *).

Але повної відповіді на наші питання ми не могли найти. І нас дивувало одно. Т. Н. Ленін відкликається на всякі події, питання, і дає пряму і одверту відповідь. Чому він ці слова не сказав з приводу українського питання? Невже він погожується з „Катеринославського точкою погляду“, руминською дипломатією і т. д.? І читаючи його статті, ми наткнулися на таке місце. В 1913 р. між більшовиками і ліквідаторами йшов спір про право націй на самовизначення. Ліквідатори робили закиди сій формулі, що вона є „абстрактною“, „об'єктивно безглуздою“ і т. д. Ог з приводу писань Семковського т. Ленін писав:

„І подібну неймовірну нісенітницю пишуть в органі ліквідаторів, у котрому одним з ідейних керівників являється д. Л. Мартов. Той самий Л. Мартов, котрий складав проект програму і проводив його у 1903 р., котрий і пізніше писав на заборону волі відокремлення. Л. Мартов міркує тепер, видимо, по правилу:

Туда умного не надо,
Вы пошлите-ка Реада,
А я посмотрю.

Він посилає Реада—Семковського, і дозволяє у що-денній газеті, перед новими шарами читачів, не знаючих нашого програму, перебріхувати і плутати без кінця! **)

І ми думали з приводу всяких писань у що-денній, що-тижневій, що-двохтижневій, що-місячній пресі, з приводу всіляких дипломатій, дірвних ряден і т. д.:

„І подібну неймовірну нісенітницю пишуть в партійних органах, говорять на мірних конференціях від імени тої партії, того уряду, тої Росії, на чолі якої стоїть т. Н. Ленін. Той самий т. Н. Ленін, котрий складав проект програму і проводив його у 1903 р., котрий написав такі чудесні статті: „Критическия заметки по национальному вопросу“, „О праве наций на самоопределение“, „Тезисы о социальной революции и праве наций на самоопределение“, „Итоги дискуссии о самоопределении“, „О брошюре Юлиуса“. Т. Н. Ленін міркує тепер, видимо, по правилу:

Туда умного не надо,
Вы пошлите-ка Реада,
А я посмотрю.

Він посилає Реадів—катеринославців, Раковських, і дозволяє у що-денній, що-тижневій, що-місячній і неперіодичній пресі і на всяких мирних конференціях, перед новими шарами читачів і слухачів, не знаючих нашого програму, перебріхувати і плутати без кінця, дозволяє плугати і перебріхувати без кінця людям, які самі не знають програму і взагалі не знають, що вони говорять!“

Так думали ми. І таким шляхом ми дійшли до думки підійти своїми власними невеликими силами до „хоробливого питання“, щоб дати відповідь на підставі „священного писання і іустного предання отців церкви“ і на підставі аналізу тенденцій розвитку національних рухів взагалі, українського з'окрема, в давню історичну епоху, в даних конкретних історичних умовах, в данну конкретну історичну хвилю. Ми зробили, як уміли. Хай хто може зробіть краще!

І от, яко результат „ума холодних наблюдений и сердца горестных замет“, ми прийшли до такого висновку.

„Україна може бути лише самостійною! Повірьте, иншого виходу немає!“ І в сьому нічого ні поганого ні шкідливого немає. Для України, розуміється. Для робітничо-селянської України, розуміється. Як і для Світської Росії—ми так гадаємо. А не для єдиної і неділимої Росії Мілюкових, Родзянок, розуміється. Але ж на всіх не угодиш!

При тому підвищенні національної свідомости і напруженні волі до вільно-

*) Н. Ленін. Итого дискуссии о самоопределении. Сборник с. д., стр. 12.

**) Н. Ленін. О праве наций на самоопределение. Просвещение 1914, № 4—6.

го, незалежного, самостійного життя, які виявив український революційний національно-визвольний рух.—не може бути й речи про повернення України в став будь чиеї кловії. Равіше чи пізвіше, чи трудним і кривавим шляхом озброєної боротьби, чи згоди, шляхом демократичного вирішення спірних питавь з сусідніми країнами,—а Україна буде самостійною і незалежною не на словах тільки, а і на ділі. Чи шляхом довгої дипломатичної і озброєної боротьби, лагірування між ріжвими державами, чи шляхом революційного активізму самих робітниче селянських мас,—а Україна буде самостійною. В кращому випадкові, Україна осягне свою повну волю у як найблизші часи завдяки активності і свідомості власних мас. Чим поввіше, чим скоріше буде осягнена ся мета, тим краще буде і для України і для сусідних країн, тим менше буде національної гризні і ворожнечи, тим легше буде дальший поступ економічного, політичного, соціального, культурного і духовного життя України, тим більший вклад в скарбницю світової культури дасть Україна. Навпаки, чим довшим буде шлях здобування самостійности, чим більше буде Україна покладатися на дипломатичні заходи, на допомогу з боку когось иншого, чим мевше буде виявлено у найблизші часи власної активності і власної сили,—тим довше буде перебувати Україна в „хоробливому“ стані невирішеного національного питавня, тим більше отрута національної ворожнечи, гризні, під'южування буде гальмувати поступ соціально економічного, громадсько-політичного і духовно культурного поступу. Революції не тільки виявляють більш глибокі сили і пружини, не тільки відкидають все зверхне і умовне. Революції—се локомотиви історії. Десятки років „мирного“ періоду рівняються дням в революційні епохи. Те, що в „мирну“ епоху може бути осягнено лише на протязі довгих років, в революційну добу вирішується на протязі де кілька місяців. І як що пожар революції загартує сталь, то епоха „мирного“ розвитку часто раз'ідає сталь ржою. Українське національне питавня, коли не буде вирішене зараз, в революційну добу, ксли воно буде передане в наслідок історії, як ржа буде точить соціально-економічний і культурно-політичний розвиток і України і сусідніх держав.

І тому то в сей рішучий момент історичного життя надзвичайно важно, щоби всі ті сили, котрі змагаються загал на Україні і із-за України, ясно уявляли собі важливість сучасної хвилі. Особливо се е справедливим що до обовільних стосунків України і Росії. 2¹/₂ століття перебування України в межах Росії під царським самодержавієм зав'язали багато звязків соціально економічного і культурно-духовного змісту. Але в порях сих звязків протягом сих же часів набралося стілько гною, що сі звязки згубили свою еластичність, одубіли, не здатні погнутись при історичних поворотах. Вони ломаються, лопаються, при чому ізлом іде не рівно, рельси, балки і швелери випірають в ріжні боки, переплітаються між собою як найдивовижніше. Сей процес відбивається страшенно боляче по обидва боки ізлому, рельси і балки ранять людей, камінь, бетон, ругілля засипають людей, порох і тріски б'ють у лице, засліплюють очи, тріскотня і гул оглушують уші.

Чим хавають за окремі вступи, рельси, балки, чим тратити даремне сили, аби підставити присішки до стіня, котра не сьогодні-завтра упаде,—краще розчислити місце, розібрати місце ізлому і поставити нові стропила.

І чим скоріше і яевіше буде усвідомлений сей факт, тим краще. І усвідомитися в ньому погрібно поперед усього Совітській Росії. Х. Раковський говорив цілком справедливо, що Р. С. Ф. С. Р.е нащадком Російської Імперії. Тільки висновок треба зробити не зовсім той, який робив Х. Раковський на мирній конференції. Не треба забувати, що у спадщину Совітській Росії досталася не тільки величезна держава, а й багато трухлятини, гнилизни. І треба пильно слідкувати за тим, що перепало в руки. Історичний досвід показує, що буває така спадщина, від якої краще зрехтисся, щоб не зруйнувати до щенту придбанного власними силами добра. І як раз подобний випадок е в Україною. Треба забути про бувшу „Південну Росію“ і пам'ятати, що на й місці вєгала Україна. Треба забути про колишню колонію і пам'ятати, що до-

водиться зараз і потім мати з незалежною, самостійною країною, як що не im Sein (є зараз), то im Werden (що намагається стати). Треба забути, що в Дов Басейн приходили з Центральної Росії робітники на заробітки і будуть ще приходити. Треба забути про 2 міль. 100 тис. великорусів між 16^{1/2} міль. українців, щоб ради них намагалися повернути своє „первородство“. Треба перебудувати свої стосунки до України на підставі цілком нових стосунків, збудованих на живій, дієвій, а не словесній інтернаціональній єдності. Пора залишити всякі „наукові“ дослідження про незначність етнографічних відмін українського і великоруського народу. Пора забути Вялуєвщину, Столипінщину, Мимрецовщину. Пора визнати на ділі „право націй на самовизначення“. Пора політисся з фактами. Пора викласти п. 5 резолюції літньої наради 1913 р і зробити відповідний висновок: або туди або сюди. І зробити висновок не боячись навіть того, що одрізняються будуть від вас. Забудьте про чечевчий, чи сахарвий, чи вугільний, чи залізний, чи хлібний куліш. Се приложиться само собою. У ваших власних інтересах вирішити українське національне питання в повній мірі. Коли се буде зроблено, ви завоюєте собі такого спільника, якого не дасть ніяка „єдина і неділяма“

Треба усвідомитися і другій стороні: українському робітництву і селянству. По-перше, се усвідомлення українського робітництва і селянства допоможе усвідомитися російському робітництву і селянству. А друге,

Кажуть от ще що, небоже:

Себе люби, то й бог допоможе!

Щоб тебе поважали, мало, щоб усі люде були рівні, Треба ще, щоб ти сам сам себе поважав. Ти повинен примусити поважати твою волю, твою мову, тебе самого.

Трете.—раз розпочате діло треба довести до краю.

Українське робітництво і селянство налякане окупацією, заходами Ц. Ради, попекло губи на горячому молоці, а тепер є окремі шари, котри дмуть і на холодно воду. Може зараз і є де в-кого каяття, але історія не дає вороття. Треба було не розпочинати в березні 1917 року. А зараз перед Україною є лише два шляхи: або валятися гнилою колодою цілі десятиліття і отруювати повітря своєю „хворобою“, або загартуватись і раз на завше забезпечити себе від всяких червей і гнилизни. А як гнити колодою, то краще згоріти до щенту. Хай і попіл вітер розвіє по полю. Треба керуватися не почуттям хвилини, а загальним і цілим історичного розвитку.

До останнього часу ми гадали, що пролетаріат легше зречеться всяких „історичних“ прав. Сей процес значно трудвіший і складвіший, ніж ми гадали. Ми гадали, що історичний процес скоро перетравить в собі всі перестороги минулого часу, примусить стати до себе лицем. Ми сподівалися, що, напр., „комуністи України“ полічяться з фактами. Але на ділі, в кращому випадкові ми маємо дивовижний вид людей, у котрих голова зосталась на місці, в той час коли корпус повернувся у другий бік: голова лицем назад. Процес значно трудвіший, віж ми гадали. Сподіватись, що „комуністи України“ сами стануть лицем наперед, нічого.

Шкода і олово тупить!

Бо де нема святої волі,

Не буде там добра ніколи!

А час не жде, а час біжить.

Події несуться з такою надзвичайною прудкістю, що чоловіча голова ледве успіває їх реєструвати, усвідомитися в їх значінні. Люди живуть де-який час старим життям, керуються в своїй щоденній роботі старими звичками думки і діяльності, в той час, коли ґрунт під їхніми ногами вже змінився. Вони хапаються за лоскуття порваної старовини, намагаються їх познати, хватаються за окремі балки і рельси, щоб звязати порвані звязки старої будівлі, поспішають за вугілям, щоб нагріти зруйновану хату за допомогою напіврозваленної печі. Із сих заходів нічого не виходить, крім даремної, а часто і шкідливої праці.

Перекопати таких людей не можна „словами“ і легенькими замітками у скобках. Перекопати їх можуть тільки факти. Бо факти—вперта річ! Бо з фактами лічаться!

З фактами лічаться навіть російські поміщики і капіталісти, котрі добре розуміють смак продукційних сил єдиної і неділямої Росії, і знають сей смак не по „катеринославському“, не по книжному, не в „теорії“, не „абстрактно“, а „конкретно“, кожною жилкою власного тіла, кожним порожнім карманом або порожнім гаманцем. „Катеринославці“ чули про „продукційні сили“ з уст свого дяді, як тому розказував його дядя, що він „відал, як наш бабін едал“. А російські поміщики і капіталісти сами „едали“ і навіть відригування ще не пройшло. А й вони мусять лічаться. Може іменно тому, що вони ближче стоять до грішної землі, до „продукційних сил“, і добре бачать визначення очима, до чого довело „обурення продукційних сил“, які звязки порушило се „обурення“, в який бік стремить се „обурення“, який дійсний зміст цього „обурення“. Забути зовсім смачні „продукційні сили“ єдиної і неділямої вони, звичайно, не можуть, душа не лежить. Відродити єдину і неділимую треба, обов'язково треба, се для них єдиний і неділимий шлях забезпечити за собою хоть те, що зосталося. Але вони все ж розуміють, що єдина і неділима єдиною і неділимую, а повернути цілком старе не можна. І вони щось бормочуть про якийсь „федеративний“ стан України, про забезпечення за нею якихсь—там „прав“ на „підставі її національної і державної самостійності“. Вони „полічилися“ з фактами вже настільки, що визнають існування України і українського народу.

Навпаки, „катеринославці“ іменно тому, що вони знають про „продукційні сили“ лише в „теорії“; що для них всі ці „продукційні сили“, „фінансовий капітал“, „комбініровані підприємства“ є „абстракцією і лише абстракцією“ в яку вони не здатні вкласти ніякого конкретного змісту; що вони знають і вживають „слова“, вичитані з гарних, розумних книжок, а не знають і не розуміють, що до чого,—ім „полічаться“ з „фактами“ значно трудніше. Бо для них „конкретним“, „фактом“, з яким вони лічаться, є їхня крамничка. В сій крамниці революційна буря порвала покрівлю, пошматувала стіни, порвали всі стропила—і „катеринославські“ крамари збирають цеглу, куски заліза, тріски і намагають відродити свою крамничку. Ім і в голову не приходить, що частина крамниці цілком одірвана, і старими трісками нічого не вдієш. Ім і в голову не приходить, що була колись „Південна Росія“, а стала Україна. Ім і в голову не приходить, яке смішне у них становище. На Україну являється „сват“ Х. Раковський з „підбрехачами“ „катеринославцями“.

„Сват“: „Самостійної України немає і не буде, аж поки нащадок царської Росії не дасть згоди на самостійність“.

„Підбрехач“: А вже ж немає! Була „Південна Росія“, а тепер є „південна частина окупірованної Германією на сході області“.

„Сват“: Україну видумала страшесні звірі, „судейські чиновники, в роді Шелухіна“, котрі хотят сами бути бюрократами.

„Підбрехач“: Да які там звірі. Просто у деяких добродіїв несподіванно виникли українські почуття. Україна істає лише „в них для них“! А на ділі є „окупація і лише окупація“.

„Сват“: Ми такі хороші, що хоть у вас етнографічні відміння незначні, що хоть ви і руками й ногами цураєтеся „українцями“,—ли все ж таки забезпечемо вам мову і в школі і в урядових установах.

„Підбрехач“: Та де там забезпечемо. Ми ще цього питання й не вирішили: ліві есери стали на перешкоді. А там побачимо... Можє це шовілізм буде ще плодить...

Се вже раз було. Знаєш, читач, як скіячалося се сватання тоді? Свата з підбрехачем з глузом прогнали. Дівка і парубок зосталися незсватаними, а сорому, а глуму скільки було!...

Кривком кричати треба про сю кумедію. Російський пролетаріат повинен застерігатися „сватів“ и „підбрехачів“. Повинен застерігатися їх український пролетаріат („руського походження“ в тій кількості). Перекопати „сватів“ і „під-

брехачів“ „словами“, доводженням з пошаною „до відома товаришів“ — дарма праця!

А свати“ і „підбрехачі“ можуть переконати других, що дійсно України немає, що тут просто „судебські чиновники, в роді Шелухіна“ та ще де-які добродії з своїми почуттями „в них для них“ „видумали“ Україну.

Ні, переконати можуть тільки факти. Бо факти—вперта річ! Бо з фактами лічаться! Мало тих фактів, що було? Треба ще, значить, подбати за них.

І найкращим, найбільш усвідомлюючим, здатним переконати фактом—було бн народження.

Української комуністичної партії (більшовиків).

Ся партія мусить собі поставити такі задачі:

1 Повести енергійну боротьбу з „своею“ українською, російською, світовою контр революцією, з імперіалістичними замірами придушити Україну. Се задача як найлегша.

2. Повести боротьбу з тими самостійниками, котрі будуть намагатися перевести самостійність України за допомогою дипломатичних ходів, „орієнтації“ і т. и., особливо коли є небезпека нової окупації, або, власне кажучи, продовження сучасної окупації на невідомо довгий час. Телеграма Енпо Директорії і німецькому совітові в Києві показує, якою великою є ся небезпека. А минуле Директорії не дає жадної певности, що вона не піде, як не зараз. то далі стежкою своєї праматері Ц. Ради у лютому 1918 р. *Se n'est que le premier pas, qui соїте!* Страхним є лише перший крок!

3. „Перековувати“ кожним своїм кроком, кожним своїм вчинком, кожним своїм „словом“ російський пролетаріат і український пролетаріат „російського походження“, що Україна існує, що український народ є, що українська мова є і вона майже нічим не відрізняється від інших „інтернаціональних“ мов, навіть тим, що вона знається незрозумілою для тих, хто її не знає. Чим впертіше, чим вастирлівіше буде переводитись на ділі се „переконання“, тим буде краще і для України і для Росії, і для інтересів боротьби з світовою контр революцією. Особливо на початку се буде дуже трудно виконувати. Бо тут зразу посилюється „страшні“ „інтернаціональні“ слова про „націоналізм“, про „шовінізм“. Слов не треба боятись. Треба боятись діла. Треба дивитись на діла, а не на слова, і робити діла пропорціональні і відповідні тому, що маєш переробити. „Клин кливом вишибай!“ І як що будуть у тебе на очах твориться „історичні“, „етнографічні“, „економічні“ діла під захистом і покровом „інтернаціональних“ фраз, як се ми бачимо у Х. Раковського, „катериньславців“,—не треба боятись бути навіть „шовіністами“ і „націоналістами“. „Клин кливом вишибай!“ Для українського робітника і селянина бути „націоналістом“ і „шовіністом“ поки що є не тільки історичним правом, а й історичною необхідністю, історичною позикністю.

На превеликий жаль, навіть найбільш революційна і найбільш інтернаціоналістична частина міжнароднього пролетаріату, російський пролетаріат виявляє риси і ознаки, котрі свідчать, що се є не одні лише „слова“: „Пролетаріат не зробиться святом і застрахованим від помилок і слабостей тільки від того, що він утворить соціальну революцію“. Не тільки англійський пролетаріат, не дивлячися на півтора—і двохгодовні реферати Маркса про необхідність самостійності Ірляндії (хоть би діло потім дійшло і до федерації) в інтересах власного визволення, віяк і досі не спромігся рішуче стати в оборону волі Ірляндії. Не тільки німецька соціал-демократія 4 серпня 1914 р. пішла на валягачі „своїх“ імперіалістів. На жаль, ми спостерігаємо на ділі факти і тенденції, котрі свідчать про справедливість відомої „абсолютної“ істини: „звично легше зберегти свою дівочу невинність п'ятилітній дівчині, ніж двадцятип'ятилітній дівці“.

Краще попередити „хворобу“, ніж лічити її тоді, коли вона опанує всім організмом,—навчає нас медицина.

Отже, краще попередити самим пролетарям „можливі помилки“, ніж

чекати часу, коли „можливі“ помилки (і користні інтереси—спитатися сісти на чужій спині) приведуть його (пролетаріат, який утворив соціальну революцію) невідмінно до усвідомлення“, що „переможній пролетаріат не може нікому чужому народові нав'язувати ніякого щастливлення, не підриваючи тим своєї власної перемоги“.

4. Перевести в життя „тезіс“ Петлюри: на всьому світі селяне й робітники стали панами. Ergo, кажемо ми, селяне й робітники повинні стати панами і на Україні. А для цього, треба волі для утворення Рад (Совітів) робітничих і селянських депутатів. А для забезпечення цієї волі, треба, щоб влада належала тим Радам.

4. Перевести в життя, здійснити на ділі, а не на словах і на бумазі, самостійність і незалежність Української Соціалістичної Робітничо-Селянської Республіки. А досягти се можна тільки покладаючися на власні сили українського робітництва і селянства, викликаючи їх свідомість і активізм.

„Україна може бути лише самостійною! Повірьте, иншого виходу немає!“. Чи дипломатією та орієнтацією на інші держави, чи власною силою революційної свідомості і активізму власних робітників і селян,—а Україна буде самостійною. Для нас, для України (як і для других країн, кажучи взагалі) найкращим буде останній шлях.

Але хай так, хай „иншого виходу немає“. Але для чого потрібно Україні відстоювати свою самостійність? Хіба не можна в конституції єдиної і неделимої Росії зазначити, що за Україною забезпечуються її „права на підставі її державної і національної самобитності“? Приклад австрійської конституції переконує нас в протилежному.

§ 19 австрійської конституції говорить:

„Всі народності держави рівноправні і кожна народність має недоторкане право на охорону і розвиток своєї національності і мови.“

„Держава визнає рівноправність всіх вживаючихся в окремих землях (landesübliche) мов в школі, управлінні і суспільному житті.“

„В тих землях, в котрих мешкає де-кілька народностей, державні школьні установи повинні бути устроені так, щоби кожна із цих народностей, не будучи примушена до навчання другої місцевої мови („Ländersprache“), могла на своїй мові одержувати всі необхідні для освіти средства“. *)

Досить пригадати історію, ну скажемо, тяганини української Галичини із-за кожної початкової школи, гімназії, університету іменю за часів цього хорошого параграфу, щоби переконатися, як далеко від хороших „слов“ до хорошого „діла“, як мало „конституції“ для забезпечення в житті всяких „прав малих народностей“.

Але то було в буржуазній Австрії, а буржуазія всякі „конституції“ лише для обману і т. д. У приєднаній до Росії Соціалістичній Україні так не буде. До останнього часу ми твердо і непохитно вірили у сей „тезіс“. Але досвід і спостереження над „Катеринославцями“, де-якими дипломатами Соціалістичної Росії переконали нас у противному. „Верю, Господи, помоги моему неверию“!

Коли ми чуємо запевнення Х. Раковського, що його Соціалістичний Уряд України краще забезпечить за українським робітництвом і селянством вживання в школах і урядових установах української мови, ніж оті страшні звірі „судейські чиновники, в роді Шелухина“,—ми кажемо: Х. Раковський дуже гарний чоловік і слово його тепле. Але він розраховується за грамотних. А грамотні „катеринославці“ ще не вирішили в „теорії“ цього питання, а про „практику“ нам може свідчити так „дрібниця“. На одному зібранні комуністів з України обговорювалося питання про утворення курсів для товаришів, що збираються їхати працювати на Україну. У них є вільний час. От щоб використати сей час, і пропонувані були курси по організації управління. Одия з нас, „хитрий хохол“ щиро вітав ці заходи і вніс пропозицію, щоби на цих курсах обов'язковим було навчання української мови і історії, себ-то мови і історії того народу, який

*) М. Я. Лазерсон. Национальность и государственный строй. Изд. „Книга“ 1918. Стр. 67.

„самовизначать“ вони збиралися. Пропозиція, звичайно, була провалена,—і тут нема нічого весподіванного: хіба мало всяких пропозицій проважується? А характерно ось що: пропозиція була зустрівена як „шовінізм“, „націоналізм“. Зібравня не зрозуміло пропозиції „хитрого хохла“. „Хитрий хохол“ хотів „сіпнути за зуб“, щоб зрбити „досвід“: які марки їх „інтернаціоналізм“? „Хитрий хохол“ далі й міркує: як що українська мова „шовінізм“ і „націоналізм“, і як що „комуністи України“ бояться отруїтися сим „націоналізмом“ і „шовінізмом“, то чи не случяться такої біди, що, прослухавши гарні курси по чрезвычайці, вони повернуть свій талант і на „забезпечення“ „націоналізму“ і „шовінізму“ на Україні?

Віriamo хорошим і теплим словам вашим, шановний товаришу Х. Раковський, але допоможіть вашому невіррю! „Забезпечте“ на початок хоть короткочрочві курси української мови для „комуністів України“, от хоть так, як були утворені короткочрочві курси для „судейських чиновників, в роді Шелухіна“!

Ми особисто вважаємо, що коли Українська Комуністична партія (більшевиків) складеться хоть для того, щоби примусити „комуністів України“ піти на короткочрочві курси, аби вивчити українську мову, мову того народу, який вони будить „самовизначувати“,—то й то вже буде великим історичним послугом. Бо Україна зараз знаходиться в такому стані, що 2¼ століття колоніального життя вимагає не тільки „забезпечення“ того, що зараз є, а й революційного утворення нової школи українською мовою. Для сього потрібно не тільки „забезпечення“, „дозвіл“. Для сього потрібна ще ота „свята воля“, без якої „не буде там добра ніколи“.

Отже, самостійна Совецька Росія не тільки „може бути лише самостійною, повірьте, вишого виходу немає“, а вона й *потрібна* бути такою, щоби усунути наслідки господарювання царізму.

Отже, Українська Комуністична партія (більшевиків) не тільки повинна бути тому, що „иншого виходу немає“, а й тому, щоб попередити „можливі помилки і користні інтереси—спробувати сігти на чужу спину“ і щоб повести боротьбу за дійсно самостійну, дійсно незалежну Україну, в якій українське робітництво і селянство будуть панами не тільки в прокламаціях Директорії, а й на ділі.

Українська Комуністична партія (більшевиків) потрібна для того, аби вести боротьбу у себе дома, на Україні, з „власними“ націоналістами, „шовіністами“, прихильниками єдноєги ріжних класів українського громадянства.

Є дві нації в кожній сучасній нації—скажем ми всім націонал-соціалам. Є дві національні культури в кожній національній культурі. Є великоруська культура Пуришкевичів, Гучкових, Струве,—але єсть также і великоруська культура, характерізуема іменами Червишевського і Плеханова. Є такі ж дві культури в українстві як, в Германії, Франції, Англії, у євреїв і т. д. Як що більшість українських робітників перебуває під впливом великоруської культури, то ми знаємо твердо, що поруч з ідеями великоруської поповської і буржуазної культури діляють тут і ідеї великоруської демократії і соціал-демократії. Борючись з першого роду „культурою“, українській марксіст раз-у-раз виділить другу культуру і скаже своїм робітникам: «всяку можливість зустрічі з великоруським свідомим робітником, з тою літературою, з тим кругом ідей обв'язково в іма силами ловить, використовувати, закріплять, сього вимагають корінні інтереси українського і великоруського робітничого руху».

„Коли український марксіст дасть себе затягти цілком законною і природною венавстю до великоруських угветателів до того, що він перенесе хоть частинку цієї венавсти, хоть тільки вічуждення, на пролетарську культуру і пролетарське діло великоруських робітників, то сей марксіст покотиться тим самим в болото буржуазного націоналізму. Точно также і великоруський марксіст покотиться в болото націоналізму, не тільки буржуазного, а й чорносоетвенного, коли він забуде хоть на хвилину домаганья повної рівноправности українців або їх право на утворення самостійної держави».

Великоруські і українські робітники повинні вкупі і, поки вони живуть

в одній державі, в як найтіснішій організаційній єдності і зливі, відстоювати спільну або інтернаціональну культуру пролетарського руху, ставлячись з абсолютною терпимістю до питання про мову пропаганди і про підрахунок чистомісцевих або чисто національних *дрібниць* в сій пропаганді. Таке безумовне домогання марксизму. Всяка проповідь відокремлення робітників одної нації від другої, всякі напади на марксистське „асиміляторство“, всяке протиставлення в питаннях, торкаючихся пролетаріату, одної національної культури в цілому другій ніби—цілій національній культурі і т. д. є *буржуазним націоналізмом*, в которим є обов'язковою безоглядна боротьба^{*)}.

Ся друга частина кожної нації не може не помилятися, не може зразу позбутися впливу першої частини нації. Сей процес значно трудніший и складніший, ніж то собі взагалі уявляють.

В данному випадкові ми маємо як раз необхідність вжити всіх заходів, аба зацогти лихові „можливих помилок“.

Утворення Української Комуністичної партії (більшевиків) зараз скоріше приведе до дійсної єдності, ніж лицемірна єдність драного рядна, „применення к местности“. Се „зло“, але менше зло, ніж „інтернаціоналізм“ „катеринославців“.

Ми вважаємо утворення Української Комуністичної партії (більшевиків) за процес, який має вийти з що денної резолюційної боротьби на Україні. Ляше власним досвідом, а не нашими доказами, робітництво і селянство України дійде до переконання в необхідності такої партії.

Ся партія буде єдиною і для бувшої російської України і для австрійської, Галичини.

Ся партія буде построена не по національному принципу, а по територіальному. На Україні є не тільки „катеринославці“. І не тільки українські маси почували уже необхідність такої партії. Не тільки „с-д. України“ випускали свої прокламації, не тільки українські робітники і селяни зверталися до одного з нас на Катеринославському з'їзді, аби скласти Українську Комуністичну партію (більшевиків).

В Полтаві з червня аж до грудня 1917 р. велися досить жзаві переговори між у. с. д. і більшевицьким комітетом. Полтавські у. с. д. складали найбільш революційну частину власної партії. Від полтавського комітету більшевиків вів переговори не „литрий хохол“, і взагалі не „хохли“, а „неукраїнці“. І сі переговори, хоть і не доведені були до кінця, далеко краще забезпечували вплив партії і єдність на ділі, ніж „революційні і єдині слова“ „катеринославців“. Але тоді ще не настав час, не було відповідного історичного ґрунту.

З'язз такий ґрунт є. Його утворила „окупація і лише окупація“.

Хай живе Українська Комуністична партія (більшевиків)!

Хай живе Самостійна Робітничо-Селянська Соціалістична Україна!

Хай живе Російська Соціалістична Федеративна Соціалістична Росія!

19. Ми—„націоналісти“. Ми—„шовіністи“.

Караул! Націоналісти, шовіністи народились!—чуємо ми вже зарані вигук у наш бік.

Так, ми—„націоналісти“, ми—„патріоти“, ми—„шовіністи“! „Кчемося“, грішні, є така „хвороба“ „в нас для нас“. Але ми „заслуживаєм снисхождення“ за наше чистосердечне „каяття“ і „признання“. А щоб переконати чатача, що ми дійсно сердечно „кчемося“, ми розкажемо йому все, що тільки ми не наміряємось робити. Ми мусьмо й му признатися, що ми хочемо прищепити свою „хворобу“ російському і українському („російського походження“, б) українського походження“ давно „хворобливі“) пролетаріатові, ми бажаємо „розплодити“ струту українського «націоналізму» „шовінізму“ поміж колами російського і українського („російського походження“) робітництва, зробити їх прихильниками ємостійности України.

^{*)} Н. Ленина. Критические заметки по национальному вопросу. Просвещение №№ 4—6.

Се дуже тяжкий гріх, але... зате ми „квемося“.

А для всякого „кашногося“ не тільки дворянина де не будь у Москві на Тверській (тільки не на Фрідріхштрассе, ми гадаємо), обов'язково шукати ще звхисту у авторитетів, посилатись на когось другого, щоб виправдати самого себе: „каяться я каюсь, але се залежить від того, що я гарний, ширий чоловік, бо я б міг і не каятися“.

Крім того, всякий соціал—шовініст, соціал-націоналіст, соціал-патріот, як і „чистий“ соціаліст обов'язково посилається на „Маркса“. Роспочинаючи рід комуністів „націоналістів“, комуністів „шовіністів“, комуністів „патріотів“, ми хочемо те ж показати, що ми не аби які „шовіністи“, „націоналісти“, „патріоти“, а теж „по Марксу“. Розуміється, читач зразу розбере, що се „подделка“ під комунізм. Ми і в цьому „квемося“. Але ж читач мусить собі пригадати, що ми живемо від час різних воєн, а вкупі з війною поширилися звачно і всякі воєнні науки. І не треба навіть учитися в семінарії, щоб звати про „примененіє к местности“. Отже, другі вживають сього заходу, а нам не можна? Ми покажемо, що „наше не гірше вашого“! От тільки вся різниця в тому, що ми „квемося“ і зарані попереджаємо, де коли і як ми будемо „применяться к местности“. Розуміється, таке „примененіє к местности“ ніякого „примененія“ в дійсності не дає, як от і „примененіє“ „катеринославців“. Наша такіка скеріше нагадує тактику Святослава (і Цезаря, як запевняють гарні друзі одного з нас), котрий не крився, а прямо говорив: іду на Ви! Ми те ж говоримо російському і українському („російського походження“) пролетаріатові ідемо на Ви з „хворобою“ українського „націоналізму“ і т. д., хочемо „отруїти“ вас самостійністю України. Чи може й се „примененіє к местности“? А тут ми вже помовчимо. Отже, ми зараз пошлемося на „Маркса“, щоб „виправдати“ себе і „обдурити“ вас, а також і ще для чогось.

А втім, як знаєш, пане брате!

Не дурень, сам собі міркує!

В. Лібкнехт (батько Карла Лібкнехта) написав спогади про Маркса. В тій книжечці є одна дуже цікава для нас глава. Ми іздємо, що читач нас не буде лаяти, коли ми йому приєдемо її тут майже цілком. Це буде десерт після „Катеринославщини“.

Ось ся глава: *)

„Патріотизм і що з нього виходить“.

„В самі тяжкі часи емігрантського життя все же часто бувало досить весело, — розумється, тільки в тих випадках, коли ми були в такому щасливому стані, що не помірали з голоду. Ми не бідкувалися. А попавши в безвихідний стан, ми згадували про девіз Ш-ффіля: „коротке, а є веселе життя“. Але кому лізла в голову думка про смерть? Never say die! Геть спогади про смерть! Та й весело ж було: чим став (ув більш сьрутвіший, тим веселіше ставало нам: проти дошкульних злиднів—ми мали лише одні ліка: сміх! Хто піддається чорним думкам, той підлягає їхній владі, попадає і стає їх жертвою. Але від давнього, веселого сміху горе біжить, мов чорт, коли почує, як півень співає.

„Се є рецепт, котрий я усім рекомендую; він завжди зоставється дійсним, поки існує світ. Може ніколи ми так багацько не сміялись, як тоді, коли наш стан був особисто келським.

„І чого-чого тільки ми не витворювали при нашому безшабашному весіллі!

„Бувало й так, що ми вертались до наших студенчеських проділок. Якось у вечір явився „у город“ із свого самотнього перебування в Highgate і Едгар Бауер, знайомий Маркса ще з Берліну, котрий був з ним в гарних стосунках, не дивлячись на „святє семейство“ (Die heilige Familie) Він вніс проповідію—зробить „пивву гулянку“—Bierrise. Завдання було таке: треба було зайти в кожну пивву, що була між Oxfordstreet і Hempstead Road'єм, і що-небудь вквипити. Позаяк таких пивків в цій частині города було чимало, таке завдання,

*) В. Лібкнехт. Воспоминания о Марксе. Пер. с нем. А. Г. Галлов. Изд. „Рабоч. Библиот. Ц. К. Р. С.-Д. Р. П. Петроград 1918 г. стр. 66—69.

навіть коли випивати і зовсім патроху, являлось ділом дуже трудним. Але ми сміливо присягались за діло і благополучно добрались до кінця Tottenham—Court Road. Там із одної зали доносились до нас гучна пісня; ми ввійшли й узнали, що то клуб Old Fellows—спілка, яка має по всій Англії свої відділи в шпиталевими і похоронними касами і яка зараз справляє свій празник.

„Ми познайомились з деякими „участниками празника“; вони прийняли нас, „чужих“, з англійською пошаною і зразу ж повели нас в одну із кімнат. Ми пошли за ними в як найкращому настрої, і балачки зараз же перейшли, розуміється, на політичні теми (що ми, німецькі емігранти—вони зразу помітили), і благородні англійські міщани, котрі дуже бажали нас задовольнити, вважали для себе обов'язковим палко лаяти німецьких князів і *руських* юнкерів. „Руські“ юнкері мусіли, мабуть, означать „*пруських*“. Росію—Russia і Прусію—Prussia в Англії дуже часто приймають за те саме, і причиною сього служять не тільки зхожість у назвах. Де—який час все йшло гарно: ми мусили часто чекатися, говорити і вислухувати промови (гости).

„Але тут зразу сталося щось несподіване. „Патріотизм“ є хворобою, котра захоплює розумну людину тільки за межами його рідної країни. Бо на рідній країні раз-у раз так багачко гидкого, що кождий, хто тільки не хворіє параличем мозгу і покривленням позвоночника, є застрахованим від цієї політичної „падучої“; ця хвороба зветься ще шовінізмом і джінгоїзмом, найбільш страшна вона тоді, коли ті, хто нею хворі, смиренно опускають очі з іменем бога на устах.

„В Саксонії хвалю я Прусію, а в Прусії—Саксонію“, казав Лесінг; от се й є розумним патріотизмом, котрий стремить виправити хаби на рідній країні вказівками на все хороше—дійсне або мріє—за кордоном.

„Я дуже рано використував висловлення Лесінга, і лише єдиними побоями, які я одержав за молодих літ, я дякую випадкові патріотизму, котрий случився зо мною за кордоном.

„Се було в Швейцарії. Коли раз в „Hafelei“, в Цюрісі, надмірно глузували з Германії, я зірвався з місця і сказав: „замість того, щоби лаяти Германію, ви повинні радіти її нещастю: тільки дякуючи сьому нещастю, Швейцарія існує, бо як тільки в Германії, як в Італії і Франції, ставеється ґрунтовна перебудовка, самостійності Швейцарії прийде кінець: німецька Швейцарія сама собою приєднається до Германії, французька—до Франції, італійська—до Італії!“ Сей зроблений мною прогноз майбутньої політики був досить безглузним; але се діялось в „божевільному“ році, і мій патріотизм був дуже ображений. Моя промова не зустріла особистого співчуття: се можна було помітити по суворих фізіономіях слухачів; мені дуже палко суперечили; балачка потроху втихомирювалась. Тим часом стало візно і я пішов до дому. Коло праставі, недалеко від мого помешкання, до мене підійшло несподіванно декілька фігур, і не вспів я глянути, як мені відтавлено було ногу; я упав на землю і, раніш ніж піднявся, получив пару добрих ударів кулаком; після чого нападавши потікали. Я так і не взяв, хто вони були, але ні на хвилину не було у мене сумніву, що причиною сій несподіваної пля мене натирачка да наминачка була моя патріотична промова в „Hafelei“. І тепер в Лондоні у очах честних Old Fellows я попав з моїми, позбавленими батьківщиною подорожніми в такій же самий стан. Едгар Бауер, ображений якимсь словом, не міг не дати відповіді і став глузувати над англійськими снобами *). Маркс з ентузіазмом сказав похвальну промову в честь німецької науки і музики: „Жодна друга країна не дала світу таких музикантів, як Бетховен, Мцарт, Гевдель, Гайдн; англійці, котрі зовсім не мають власної музики, стоять в дійсности далеко нижче німців, котрим тільки кепські економічні і політичні умовини не давали змоги виявити себе на великій практичній праці; взагалі ж, німці окажуться попереду усіх других народів“. Я ніколи не чув від нього такої гльаденької промови. Я, з свого боку, в сильних виразах зробив заяву, що політичний лад Англії ні на крихту не краще

*) Сноб, котрого Текерей зрисував в дуже гарній сатірі, видає себе за „хороброго вільного брата“ і лазить перед титулами, чинами та грішми.

германського (тут у великій—пригоді стали Урквартовські словечки); вся різниця тільки в тому, що ми, німці, визнаємо нікчемність нашого політичного ладу, а англійці цього не визнають; звідси виходять, що ми, німці, значно вище англійців своєю політичною інтелігентністю.

„Фізіономії наших приятелів ставали суворими так само, як тоді в „Hafelei“ а коли Едгар Бауер висунув ще більш важку артилерію і став говорити про англійське лицемірря (Cant), в компанії почулося попереду тихе, а потім і гучне: „прокляті чужеземці!“ (damned foreigners) Пійшли погрози, голови розгорячилися, в повітрі заворушались кулак — і ми були досить догадливими, щоби вибрати собі благу частку і зробити не без труднощів почесне відступлення“.

Ми зараз покажемо, що наш „патріотизм“ має багато спільного з отим „патріотизмом“ „Маркса“ (але не тільки з ним.)

Поперед усього ті події відбувалися в еміграції. А ми хіба не емігранти?

Потім, що до сміху. Чатач мабуть уже помітив, що ми не від того, щоб посміятись. І він, певно, гадає, що в цьому сміхові виявляється „хохлацький юмор“, підвищення „в нас для нас“ українського почуття „Каємося“ в й такий гріх. Але погляньте: Маркс, Лібкнехт „і“ їх приятелі зовсім не були „хохлами“, а сміялися багато й часто. Ожжэ, і в нашому сміхові є не тільки „хохлацький юмор“. По перше, серйозним відношенням до смішного є сміх (єє теж говорив Маркс). А по друге, сміх є етаною допомогою проти спліну чи хандри, котра обов'язково опановує після „Катеринославщини“.

Далі. Ми захворіли „патріотизмом“ теж за межами нашої батьківщини. Навпаки, в батьківщині, на Україні ми були і будемо щирими прихильниками „інтернаціоналізму“, ми старалися і будемо старатися „виправлювати хиби батьківщини указанням на все хороше—тільки дійсно, а не мнімо-за кордоном“. Ми говорили і будемо говорити: всі „національні“ панночки дуже хороші, прямо янголи,—а відвіля ж лихі жінки беругея?

Але ми будемо те ж говорити і про „інтернаціональних“ панночок.

Ми добре знаємо, що „прол-таріат не зробиться свягим і зашграхованим від помялок і слабостів тільки від того, що він утворить соціалну революцію. Але можливі помялка (і корястні інтереси—сигнатися сієтя на чужу спідзу) приведуть невідмінно до усвідомлення цієї істини“. *)

Російський пролетаріат утворив соціалну революцію. Хвала йому і пошана від щарого серця. Але се ще не значить, що в спідщину від царської Росії він ні каплі не захватив ні „імперіалізму“, ні „істаричних“, ні „етнографічних“ прав. Навпаки, ми на власному історичному досвіді переконуємося, що він не позбувся „слабостів“ і „помялок“. Хай „катеринославці“ лічять „помялки“, які були, а наша діло попередати російській и українській („російського походження“) пролетаріат від „можливих помялок“. Як що нам удасться се зрешити легко, скажемо, за допомогою от сієї брошури—тим краще і для нас і для вас. Ні?—щож маємо робити? ви муште переконатися тоді пізніше, коли здійснять на ділі „можливі помялки“. Тоді буде трудніше,—правда, але що ж робити? Ви нас звете „націоналістами“, „шовіністами“. Ма „слов“ не бімося і за „словами“ не ганяємося—се ми лишаємо „катеринославцям“. Але ми без всяких „слов“ прямо і одверто з'являєм: ми не злякаємося і спржежнього шовінізму, як що иншого шляху не буде. „Кляня кляном вышибай!“ Наш „націоналізм“ і наш „шовінізм“ цілком і повністю ззначається вашим „інтернаціоналізмом“: як ви, так і ми. Тільки ви ховаєтесь за „слова“, а ми ховаться не хочемо. Ми „кчемся“!

А що з вашого „інтернаціоналізму“ тхне „руський дух“, ми, гадаємо, показали. І найгіршою політикою на нашу думку, було би „опустити смирежно очі з іменем Маркса на устах“.

І кожний раз, коли ви будете засилати сватів, як Х. Раковський, з підбрехачами—„катеринославцями“, ми будемо прямо і одверто застерігати і від „інтернаціональних“ панночок.

*) Н. Ленин. Итоги дискуссии о самоопределении. Сборн. С.-Д. ст. 25.

Любі, хороші панночки, і „національні“ і „інтернаціональні“! Будь ласка, не приймайте наших слів так, ніби ми вас не поважаємо. Ея—Богу, ми вас дуже любимо, кохаємося палко в вас! І за ваші поцілунки, за ваші карі очі, за ваші чудесні речі—ми душу готові віддати. Але... чого ви обов'язково хочете заміж? Тільки чого ви любете, аж до... шлюбу? Адже ж ви кажете, що ваш шлюб такий вільний, що коли схочеш і... відокремишся! Так на віщо ж вінчатися? Давай будемо краще любитися, кохатися, і пісню співати:

Захочу—полюблю, захочу разлюблю.

Я на серце вольна, жизнь на радість нам дана!

Далі. Наш „патріотизм“, „націоналізм“, „шовінізм“ народився в клубі „катеринославських“ Old Fellcws. Коли ми були у них в „клубі“, ми бачили, що кожний з них вважав за свій обов'язок лаяти українських націоналістів, Ц. Раду, Генеральних Секретарів, Селоспільку, Військові Ради. Ну, „в нас для вас“, того—як його, запала любовь до „свого“ борщу, вареників, голушок, варти, і ми здатні дуже зрозуміти Г. Гейне, коли він прощався з Парижем, веселим французьким народом, своєю жінкою, щоб їхати у свою Германію.

Wit Schmerz ich sehne ich mich
Nach Torfgrub, nach den lieben
Schindeln der Lüneburger Heide,
Nach Sauertraut und Rüben.
Ich sehne mich nach Tabakqualm,
Hofrätin und Nachtwächterin,
Nach Blutwurst, Schwarzkrot, Grobheit fogar,
Nach blonden Fräuleinstitochter. *)

Ми не можемо удержатися, щоб не сказати промову, що „катеринославські“ Old Fellcws дуже помиляються, коли гадають, ніби України немає, ніби була „Південна Росія“, а стала „південна частина окупірованного на сході Германією краю“, ніби українського руху немає, а є „окупація і лише окупація“

Ми гадаємо, що ті промови, які веде в скобках т. Затонський вони ні до чого не ведуть. От як ві до чого не повело, скажемо прохання дуже гарних людей, Петрів Івановичів Добчинського і Бобчинського у Олександра Івановича Хлестакова—одного, щоб його син, рождений до „брака“, але так само, як і в „браке“, звався його фамілією; другого, щоб Хлестаков, коли буде в Пітері, то дівив би „до відома“ всяких там сановників, міністрів, а як случиться той самому государеві, що от у такому то городі живе Петро Іванович Добчинський. Т Затонському обов'язково хочеться, щоб „знали“, що от у Херсонщині, Катеринославщині, Херьковщині є українські робітники. Так і в Москві доведіть „до відома товаришів“, що от у Херьківщині, Катеринославщині є українські робітники і селяне, і що вони хочь саморизначувалися, як того хотіла Рада, али тому, що „ми“ їх залишили українським соціал патріотам. А зараз у них ві капельки немає „націоналізму“ і „шовінізму“; зник з Ц. Радою. Так дозвольте теперь їх звати „українськими“, бо вони хочь і народилися до нашого „брака“ і навіть, власне кажучи бастрыята Ц. Ради, але народилися так само, як і в „браке“. „Х:й зветься!“—відповідає добрий „Катеринославський“ Олександр Іванович, „Добре, связу. Навіть, Г:арсдвім Комісарам, як побачу, скажу“.

Ні, вам хочеться прямо і одверто сказати промову на похвалу Україні (бо пивьше авалогія з Мьрксом не буде похва): Ви кажете, що Україна сяка й така! А укьжінь другу країну, де співалися б такі чудесні пісні, варився б такий смачний борщ, іли такі гарві вареники та галушки? Де є краща чарка? А „малоросійський“ гопак! А чи звете ви, яку багату і гарну літературу має український народ? А чи знаєте ви, що ми маємо своїх поетів, вчених, літе-

*) Я прагну до болі пахощів торфу, милої овечки Лüneбургського степу, кнелої каусти, редьки. Я прагну тютюнового диму, королевських совітників і вартових, народньої мови, чорного хліба, навіть грубої, білявої понівської дочки.

раторів, співців, композиторів, артистів? А де ще є такий „юмор“, як „хохлацький? А хто ще такий „хитрий“, як „хохол“? Ви лаєте Ц. Раду. А чи знаєте ви, що Ц. Рада має великий історичний послуг? А чи знаєте ви, що М. Грушевський, який „видумав“ Україну, є великим ученим? А чи знаєте ви, що В. Винниченко є великим, чудесним, талановитим письменником, котрим могла би пишатися вся література? А чи знаєте ви, що у М. Грушевського, В. Винниченка можна багато де чому навчатися, годі як у „катеринославців“ віють вітри? Бо учиться можна на „катеринославцях, а не у „катеринославців“. А чи знаєте ви, що...

„Damned hobly!“ (кляти хохли!),—чуємо ми кругом). Люде добрі! Знаєте що? Годі вже ті аналогії! Хай на цьому аналогія й спиняться. Хай далі буде вже не по „Марксу“. Ну що з того, що Маркса хотіли бити, а В. Лібкнехта, навіть, били? Невже й нас треба бити?!

А як що ви все ж таки хочете продовжувати аналогію, щоб переконати нас, так ми вам зарані заявляємо, що ми вже переконані.

За весь наш „шовіністичний“ період нам довелося почути лише один серйозний аргумент, на який ми нічого не можемо відповісти. Коли в С. один з нас читав доклад про революцію на Україні і висловився за самостійність України, то після доповіді один із слухавших товаришів, який загадково запитував: а далі що написано у Леніна? і який нічого „ділі у Леніна“ не знайшов, у приватній розмові заявив, що докладчик „контр революціонер“ і що його „у чрезвычайку“. Але то була приватна розмова і той товариш просто ухопивсь за те, що йому було найблишче: він сам був з чрезвычайки.

Другий раз тому самому із нас довелося говорити про самостійність України з Народнім Комисаром Національних справ, т. Сталіним. Він теж нас налякав чрезвычайкою, але побачивши, що ми „злякалися“, поспішав додати: „Ні, ні, я шучу!“ „Каємося“, нам таки страшно тієї шутки, і ми заявили, що се такий аргумент, що нам доводиться лише погодитися. Відповісти ми на се нічого не можемо. Але ми не можемо також тут не „покаятися“ ще в одному грісі. Що чрезвычайки нам страшно, то правда, але не дуже. Бо ми ж „хохли“. А „хохли“ народ хитрий, замог чорта обдурить. Ми „знали“, що нас будуть „лякати“ чрезвычайкою. Так ми зарані „послали“ у чрезвычайку свого чоловіка: бувшого голову бувшого народнього секретаріату М. Скрипника. А бувший голова бувшого народнього секретаріату є самостійником, по його власному докладові на 2-му Катеринославському Зїзді Совітів була оголошена Совітська Робітничо-Селянська Україна самостійною. І ті постанови Всеукраїнського Зїзду Совітів ще ніхто не скасував. А скасувати сю постанову може тільки новий Всеукраїнський зїзд Совітів України.

Отже, не вже ж М. Скрипник не наважиться

„По адеть родному человечку“?

Ми мусимо „покаятися“ ще в одному грісі: нам „страшно“ ось чого.

В „Маніфесті Тимчасового Робітничо-Селянського Уряду на Україні“ сказано: „Всякий примушуватий або умовляючий виконувати розпорядження гетьмана, або Центральної Ради або їх агентів на місцях підлягає розстрілу на місці“. Пейлюра загрожує карою по законам військового часу всякому, хто допоможе гетьманові утікати, або хто задумав скласти організацію для захоплення влади. Гетьман, хвалиць бога, уже зрікся свого „престолу“, але чого доброго ще є погрози всім, хто не кориться його „законній“ владі.

Ми „каємося“ і заявляємо всім трьом: ми люде смарні, ми тільки радимо українському робітництву і селянству стати у себе на Україні „панами“. по-заяк на всьому світі вже селяне й робітники стали панами, і ще раз і остаточно оголосить на своєму Зїзді Совітів—самостійність і незалежність Української Робітничо-Селянської Совітської Республіки.

Але, коли наше не в лад, то ми з своїм і назад. Ага! Ховаєтесь? Злякались? Тепер уже „я не я, лошадь не моя і сам я не ізвощик“? Навіщо ж було заражатися „націоналізмом“ і „шовінізмом“? Ех, ви!

Ми знову „каємося“ і „виправдуємося“. Ми вважаємо правдивими слова

лорда (поміщика!) Геврі із „Портрета Доріана Грея“ О. Уайльда: The only way to get rid of a temptation is to yield to it! Є лише єдиний шлях до визволення від спокуси—піддатися їй! Ну, ми і „піддалися“. Ми не знали, що цього не дозволяється. А як не дозволяється, то ми далі будемо керуватися словами Канта (інтелігента!);

„Ніхто не примусить мене сказати противне тому, що я думаю, але я не наважуся сказати все, що я думаю“.

Ми тільки змінємо тріхи їх так: ніхто нас не примусить сказати противне тому, що ми думаємо, але ми будемо мсечати, коли нам заборонять сказати все, що ми думаємо.

Ми говоримо, що знаємо, і знаємо, що говоримо.

А хто тільки говорить, що знає? І хто тільки знає, що говорить?

20. Запитання т. Леніну.

Т. Левін! Ми повинні „покаятися“ і перед вами. От ця брошура написана головним членом для вас. Зовсім не випадковим є той факт, що ми часто посилалися на ваші статті. І робили ми це не тільки для того, щоби послатися просто на авторитет. І не для того, щоби „прикритися“ вашим іменем, що от, мовляв, „сам“ Левін так думає. І не для того, щоби бути просто „честними з собою“ і не видавати за „своє“ те, що сказано другими. В окремих випадках були і ці мотиви. Але не в них сила.

А сила ось в чому. Ми не знаємо, хто має більше права сказати про себе: L'état c'est moi! (державка—се я!), чи Людвиг XIV французький чи ви в СРСР Росії. В усякому разі в своїй партії більшовиків ви могли би сказати се ще заздалегідь до революції в жовтні 1917 р. Під час революції ми не раз бачили, з яким хистом ви керували масовим рухом, як влучно ви вживали різні гасла, як правильно ви намащували пульс історичної хвилі. Ми не раз переконувалися в тому, що ви стоїте на своєму місці не дурно. І ми пильно слідували за кожним вашим кроком, жестом, словом, і скрізь знаходили пропорційність і відповідальність. Для вас майже всі ваші ізломи и повороти зливаються в одно ціле, одно одного доповнює, пояснює. І ім'я цьому цілому: Левін, великий політичний тактик і стратег, великий пролетарський ватажок, себ то фігура не тільки історично велика, а велика морально політично.

Такий погляд склався у нас. Але ми також пильно слідували не тільки за вами, т. Левін, а ми слідували і за характером і тенденціями історичної хвилі, історичних подій, історичних особ і фігур меншого калібру, котрі чи так чи инакше складають зміст того історичного процесу, про який ви можете сказати: Tout cela s'est moi! (Все се—се я!)

І от ось уже майже місяців з 8 ми починаємо спостерігати факти, котрі нам здаються не зовсім такими, як то про них свідчать вивіска. Що за диво? Чи ми не добачаємо чого, чи ми засліплені чим-набудь „в нас для нас“, чи то нам „кажеться“?

Нам довелося брати невелику участь в колах вашої (і нашої) партії на Україні. Досвід революції на Україні, на наш погляд, доказує, що ми повесли поразеніє не тільки тому, що прийшли вімці, не тільки завдяки „окупації і лише окупації“. Навпаки, ми боїмося, що не будь сії „окупації і лише окупації“, нас, яко п ргю, все ідно вигнали-би з України і не скоро би ми тоді встали. В усякому разі, уже в березні—квітні 1918 р. в голові одного з нас, котрий був у „центрі“, історичний досвід поставив питання: Що нас побило, чи „щось сильніше за нас“ чи те, що було „в нас для нас“. Розуміється, було те й друге. Але чи можна вважати те, що було „в нас для нас“ лише „маленькою хибною механізмом“?

Відповіді вам ніхто не міг дати. Та ми й не зверталися майже ві до кого, бо для одних „школа і олово тупить“, а другим віколи, бо у них є важніші справи. Ми ві на кого й не покладалися. А зібрали який тільки можна було матеріал по історії українського руху, порівняли його з досвідом інших історичних рухів, а також переглянули, а де що й переклали українською

мовою, „од слова до слова, не минаючи ні тігла ніже тії коми“. А тим часом, події вивикали, факти сапалися—і ма „лічилися“ не тільки з минулими фактами, а й сучасними, „лічилися“ не тільки по одинцю, а взгавляли їх в спільну раму історичної доби, в загально-історичній процес соціально-економічного, культурно-політичного і духовного розвитку людности. Так дійшли ми до самостійности України.

Ми, розуміється, не могли не помітити, що ми являємося білою вороною в колах нашої партії. Бо довго нас зустрічали в кращому випадкові напівспівчуваючим похитуванням голови: сердешний, захворів „хороблизим питаанням“! І довго нам доводилось на іроничне запитання: а скільки вас? відповідага: Раз! Тепер наше становище краще: нас уже більше, ніж то стоїть „навіть“ на палітурці нашої брошури. І більше стало завдяки „фактам“, що дає нам упевненість, що згодом нас стане й зовсім багато. Такими є „факти“ „катеринославців“, дипломатів совітської Росії і т. д.

Нам довелося бачити, як один щирий прихильник об'єднання і ворог самостійности України, прочитавши ваш декрет про самостійність Латвії и Літви і тут же поруч постановку Наркома закордонних справ, про невизнання самостійности України и Грузії, ударив об поли і скрикнув: „Мене роблять самостійником“!

Спостерігаючи «катеринославські» і «дипломатичні» факти і порівнюючи їх з „писаннями і устними преданнями отців церкви“, ми не раз здивованно ляпали об поли (хоть ми вже й стали самостійниками): як же це можливо, щоб такі „факти“ могла робити Совітська Росія, на чолі якої стоїть т. Ленін, котрого можз назвати Христом самовизначення в Росії (вибачайте, що ми перевняли жаргон „катеринославської“ семінарії: „с кем поведешься, от того и наберешься“)? Вигородити Левіна, сказати, що він „не знає“, що то робиться помімо його волі—не можна. Признати „катеринославцем“, „румунським інтернаціоналістом“—душа не лежить і „писання і ізустні предання“ перешкоджають. Що тут робити? Поїхати до самого Леніна та спитати?—нічого з сього не вийде: 1) йому ніколи, 2) він питає: скільки вас?—і ми відповімо: Раз!—А він скаже, що йому ніколи тягаться з „інтелігентиками“.

Але хохля народ хитрий. З „інтелігентиками“ не лічаться, а лічаться лише з фактами. Доорє! І ми цілих 8 місяців возилися над тим, щоб поставити все таки т. Леніна перед „фактом“, примусить сказати одверто свою думку, щоб уже не було ніякого сумніву.

Нарешті, ми спромоглися. От сією брошюрою, т. Ленін, ми вас ставимо перед „фактом“. Тепер ми вас не тільки просимо, а й вимогаємо прямої відповіді. Ві мусите відповісти. Бо тепер питаання поставлене не „інтелігентиками“, а „фактами“. Мало вам ще „фактів“? Вони ще будуть.

Du muss! du muss!

Und kostet es mein Leben! *).

Т. Ленін! Ми мусимо „покаятись“ іще ось в чому.

Ми не вільні від українських почувань. „В нас для нас“ вони є (в одного із нас, може, навіть „підвищені“). Існують ці почуття до крайній мірі на стілько, ну, щоб, скажемо, зрозуміти, як слід слова т. Шевченка:

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що прокляну святого Бога,
За неї душу погублю!

Так, ми любемо Україну, любимо яко живу історичну індивідуальність. Ми „каємося“. „В нас для нас“ Україна є не лише географічним терміном, „словом“, „назвою“, замість попереднього „південна Росія“.

Але, не дивлячись на се, ми мусимо також „покаятись“, що для нас ваша відповідь буде мати далеко більше значіння. «В нас для нас» ваша відповідь з приводу України матиме значіння провірки інтернаціоналізму, пробою святих

*). Ти мусиш! мусиш! Хоть страчу я життя! Фауст, Гете.

слов міжнародної єдності і солідарності працюючих мас. За часи історичного життя людність так багато чула дуже гарних слів, і бачила так багато діла, котре не відповідає словам, що ми маємо право поставити під підозрілу увагу всяке хороше слово, коли воно веде... до якогось іншого діла. Т. Ленін! Докажіть не по „катеринославському“ необхідність об'єднання України й Росії, покажіть, в чому ми помиляємося, чим наш аналіз конкретних умов життя і розвитку українського руху є неправильним, покажіть на цьому конкретному прикладі, як треба прикладати пункт 5 резолюції 1913 р., § 9 комуністичного програму взагалі,—і ми так же одверто і привселюдно зречемося самостійності України, будемо самими щирими прихильниками об'єднання. Покажіть на прикладі України, Грузії, Латвії, Литви, Білої Русі, Естляндії переведення принципу пролетарської політики: права нації на самовизначення. Бо ми не розуміємо вашої політики, і дивлячись на неї, ми здатні схопитися за голову і скрикнути:

За що ми голови складали, дурні казачіі?

Або сісти в купі з „недобитим запорожцем“, Семеном Палієм, схилить голову і зітхати:

Для чого ж я на світв родися,
Свою Україну любив?

Т. Ленін! Ми мусимо „покаятися“ ще в одному.

Якою для нас бажанною і важною не є ваша відповідь, як би багато ми їй не надавали ваги, від неї не буде залежати світ. І ми не перестанемо вірити хорощим словам про міжнародню єдність і солідарність працюючих мас. В гіршому випадкові, ми лише скажемо те, що ми вже сказали в сій брошурі: дуже легше зберегти свою жіночу ціломудрість п'ятилітній дівчинці, ніж двадцятип'ятилітній дівці. А тому, пильнуйте і т. д.

Т. Ленін! Ви можете сказати, що ми лицеміремо, коли говоримо, що ваша відповідь має для нас таке велике значіння. Бо, як би се було так, то ми б «підождали» „росплєжувати“ „націоналізм“, „шовінізм“ і т. д. Ми мусимо і тут „покаятися“.

Ми гадаємо, що все має свою логіку. І той шлях, на який ступила Со-вієцька Росія не є випадковим. І впливам „сього“ шляху підлягають „і царята і старчата“, бо вони всі „адамови діти“, в тій кількості і ви, т. Ленін. Але ми ж не закриваємо очей і на те, що як хто і здатен ще ухилитися впливів того „шляху“, то тільки ви, т. Ленін. І ми говоримо все от щирого серця, що тільки нахпилось „в нас для нас“ під час революції.

А, напр, пораді українському робітництву і селянству утворити Українську Комуністичну партію (більшовиків) ми даємо з двох причин.

По перше, ми не хочемо одиянитися в стані от сього дуже хорошого чоловіка, про якого писав Г. Гейне:

Am Meer, am wüsten, nächtlichen Meer
Steht ein Jüngling Mann,
Die Brust voll Wehmut, das Haupt voll Zweifel,
Und mit düstern Lippen fragt er die Wogen:
O, löst mir das Rätsel des Lebens,
Das qualvoll uralte Rätsel,
Worüber schon manche Häupter gegrübelt,
Häupter in Hieroglyphenmützen,
Häupter in Turban und schwarzem Barett,
Berückendäuper und tausend andre
Arme, schwitzende Menschenhäupter, —
Sagt mir, was bedeutet der Mensch?
Woher ist er kommen? Wo geht er hin?
Wer wohnt dort oben auf goldenen Sternen?
Es murmeln die Wogen ihr ew'ges Gemurmel,
Es wehet der Wind, es fliehen die Wolken,

Es blinken die Sterne gleichgültig und kalt,
Und ein Narr wartet auf Antwort. *)

По-друге, наша пропозиція українському робітництву і селянству скласти Українську Комуністичну Партію (більшевиків) є логичним висновком нашого аналізу сучасного стану України. Ми гадаємо, що ми висловимо свою пошану і до України і до вас, т. Ленін, коли побажаємо ширю Україні свого Леніня.

В своїй промові на зібранні відповідальних робітників комуністів 27 листопада 1918 р. про „революцію і дрібно буржуазну демократію“ ви, т. Ленін, між иншим сказали: „Вона (дрібна буржуазія) ішла проти нас зі злостью, доходячкою до божерілля, тому, що ми повинні були ламати всі її патріотичні почуття. А історія зробила так, що патріотизм зараз повертається у наш бік“. **) Що приходилося ламати патріотичні почуття дрібно буржуазії,—се правда. І се свідчить про те, як трудно лютьська думка пристосовується до нового об'єктивного стану. А об'єктивний стан Росії увесь час революції був такий, що партія більшевиків була і оказалась самою патріотичною партією в найкращому розумінні цього слова. На початку революції, на з'єднанчих засіданнях „Державних Дум“, калетський лідер П. Мілюков намагався докзати, що російська революція є революцією „національною“, що в його устах означало, ніби Росія утворила революцію, аби вести війну до побідоносного кінця, себ-то без кінця. Треба було сказати, що революція в Росії була національною іменно тому, що вона виникла із стремління вийти будь якою ціною з війни, щоб не бути зруйнованою і сплюндрованою до щенту. Почуття національного самозбереження штовхнуло до революції в лютому, як і до революції в жовтні. Не було злосчастного наступлення 18 червня, не загрожує німці в серпні—жовтні 1917 р. Петроградіві,—ше невідомо, чи удалося б більшевикам стати на чолі Росії. Паризький пролетаріат взяв владу в свої руки в 1871 р. лише тоді, коли наочно виявилося зрадництво французької буржуазії. Ради обеззброєння паризького пролетаріату, ген. Трошю вів „оборону“ так, аби скорішше Паризь дітався прусакам. І хіба є випадковим аналогічне поводження російської буржуазії? Пригадайте поведінку ген. Корнілова на московській нараді, здачу Рігя, слова Родзянко: „Петроград в небезпеці. Я думаю, Бог з ним, з Петроградом... Коли візьмуть Петроград, флот все ідно згине... Там є суда цілком розбешені, котрі не уявляють собою жадної бойової сили... Боятся, що в Петрограді загинуть центральні установи (тод-б-то Совіти і т. д.). На це є відповіль, що дуже радий, коли всі ці установи загинуть, через те, що опріч лиха, Росії вони нічого не дали“. *) Тут багато є аналогічного і навчального. І лише нездатністю дрібно буржуазії, яко класа зрозуміти се тоді, і можна пояснити її злість. Тепер вона переконалася в тому, що більшевики, творячи інтернаціональне діло, творили одночасно і національне діло.

Але нам цікаве в сьому процесові ось що. Дрібна буржуазія переконалася в патріотизмі більшевиків, і вона посунула в партію і Совітські установи. В сьому немає нічого шкідливого. Навпаки, давно пора кинуть саботаж. Але дрібно-буржуазія лишиться дрібною буржуазією. Вона підлягає впливам пролетаріату, як і з свого боку впливає на пролетаріат. І пригляньтесь поближе до того, як вілгукується навіть в партійній пресі поширення Совітської території. Чи не почувте ви поруч з радістю поширення „революції“ ще инші нотки: що Росія вертається в свої до военні межі? І коли говорять про Росію, якою вона повинна побути, прислухайтеся, говорять про Росію, як вона була на карті. Іліна до війни. Се „випадок“? Ой ні! Інтернаціоналізм інтернаціоналізмом, а

*) Коло моря, самотного, дикого моря, стоїть молодий чоловік, з тугою у грудях, безпорадністю в голові, і скривленими губами запитує хвилі: о, скажіть мені таємність життя, повну страждання давню таємність, над якою багачко голов мудрували, голови в шапочках з ієрєліфами, голови в тюрбані і в черній ярмолні, голови в шариках і тисячі инших бідних, спітвілих людських голов,—скажіть мені, що означає чоловік? Відкіля він прийшов? Куди він іде? І хто живе там у горі, на золотих вірках?—Бурмотять хвилі своїм одвічним бурмотінням, дме вітер, плнуть хмари, блимають зорі байдуже і холодно, а дурак жде відповіді.

**) Известия Ц. И. К., № 265 (529), 4—XII. 1918.

*) Цитуємо по „Робітничій Гаветі“, № 161, 17—X—1917.

те, що ми відроджуємо Росію, яко Росію,—само собою. Тут ще, розуміється, пеганого нічого нема, взагалі кажучи. Та тільки ось що: а як же буде з „самовизначенням“? Чого, напр., приєднується Україна: чи тому, що вона висловилася за об'єднання (факти свідчать протилежно), чи тому що то є „південна Росія“? І яка Україна приєднується? Чи буде приєднана Галичина, Україна по той бік Волочіска? І де треба спинитися, щоб сказати: годі, далі „не наше“, далі „самовизначилися“ не за нас?

І от коли поглянеші з цього боку на процес поширення Совітської Росії і практику самовизначення, то тут зовсім трудно зазначити: чим відрізняється ваше, т. Ленін, самовизначення від самовизначення Вудро Вільсона?

Т. Ленін! Ви на нас не ображайтеся! Ей-Богу, ми більше вас поважаємо, яко пролетарського борця ніж багато ваших хвалителів. І не для того, щоб образити, а щоб пояснити нашу думку, ми приведемо анекдот. Ми звичайно „хитрі хохли“, ми звичайно вживаємо „хохлацький юмор“, але зараз нам не до сміху. А скажіть, будь ласка, чому й не посміятися нам, коли навіть моторошно у нас на душі? Чому б нам не додержувати поради В. Лібкнехта: „коротке, але веселе життя“?

Отже, послухайте анекдот, т. Ленін!

Один піп в субботу у вечері, добре повечерявши і смачно поцілувавши попадлю, сів у своєму кабінеті і написав проповідь, яку він мусив сказати на завтра після служби у церкві. Як звичайно, дома у себе він ходив у старенькій рясі і в старих штанях (люди иноді дуже довго думають, що попи ходять без штанів, в сьому й ми „каємося“). Написавши проповідь, він положив її в кишеню старих штанів і пішов спати до попадлі. Як там він спав, нам до сього нема ніякого діла. А тільки вранці, коли зазвонили у церкві, він одіг нову рясу і нові штани, бо в празник і в церкві в старому бути не годиться. От, кончилася служба, батюшка виходить перед алтарем і звертається до своєї пастви: „Братіє во Христе!“—а сам шарить по карманах. „Братіє во Христе!“—сюди, туди, лац, хац... нема проповіді. „Братіє во Христе! Робіть так, як у мене написано у старих штанях, амінь!“

Оце і все!

Товариш, Ленін! Ми гадаємо, ви з нами погодитеся, коли ми скажемо, що паства того батюшки зосталася цілком „абстрагірованою“ від того, як же власне треба „робити“. І нічого дивного не буде, як ми на цвинтарі почуємо про ту проповідь: чудний батюшка, говорить якоесь „зовсім невиразно“, дає „абстрактну формулу“.

Т. Ленін! Ми гадаємо, сам батюшка не міг сказати промови тому, що він був зовсім „абстрагірований“ від того, що він же написав і положив у старі штани. А написав він так, як то полагається на підставі „писання і ізустного предання отців церкві“.

Хай так. Але при чому сей анекдот? Ось при чому. Та паства се не тільки лібна буржуазія, а й ваші ж як найблизші товариші. Почитайте статті офіціального органу „Комуністів України“, і пригадайте, що ви писали з приводу „хлоп'ят без штанців“ в статтях: „Критические заметки по национальному вопросу“ і „о праве націй на самоопределение“ у суботу у вечері... вибачайте... на передодні війни і революції. „Хлоп'ята без штанців“ зараз танцюють круг вас, і не тільки не соромляться, а ще з смаком і прицмокуванням роблять безсоромні жести.

Т. Ленін! Ми і тут „каємося“. Ми боїмося, що ви сами опинилися в становищі батюшки і трохи забули, що написано у ваших старих штанях. Та воно й дивного б тут нічого не було. Т. К. Радек в своїх спогадах на роковини революції в жовтні 1918 р. розказує, як він у перше приїхав у Росію, і перше що кинулося йому в вічі у вашому кабінеті, були ваші старі штани. Сі штани К. Радек сам купував вам у Стокгольмі, а тепер глянув і не пізнав: так все порвалось та побилось, аж сором глянуть, [так свігилось.

Ех, як би ми хотіли помилитися! Як би ми хотіли, щоб ви не забули того, що написано у старих штанях.

Т. Ленін! Ми дуже вас прохаємо пробачить нам сей анекдот. Не тому, що ви предсідатель Совнаркому, царь і бог Совітської Росії, а тому, що ви Ленін, тому, що ми вважаємо вас за честного політичного діяча, який може помилятись, а не стане робити поганого діла.

І ей-Богу страшні не ми, ваші „вороги“, значно страшніші для вас ваші приятелі „катеринославці“, „діplomати“ і и. З нами вам можна коротко розквітаться: бей його, я його знаю! І від нас мокрого місця не залишиться. Ні, ви спробуйте вирватись із того стану, в якому опинилися ви, опинилася Совітська Росія завдяки ріжним „катеринославцям“, „діplomатам“ і т. д.!

І коли ваші „хлоп'ята без штанців“ оддирають такого гоняка, справляють дикий шабаш на власному програмі, глузують з самовизначення, то що ж тоді мусить робити дрібна буржуазія?

І що зостанеться від вашої чудесної ноти Вільсону про його самовизначення, крім „кляптя папірцю“? І той гострий і ядовитий сарказм, яким провізана ся нота,—чи не повернеться він проти вас, проти Совітської Росії? Запорожці, коли писали своє письмо султану, прямо говорили, що „день у нас, такий як і у вас, поцілуй за се ось куда вас“. Прямо і одверто. Але ж у вас, т. Ленін, повинно бути не так, як у Вільсона.

Поясніть нам, чим ваше „самовизначення“ відріжнюється від „самовизначення“ Вудро Вільсона?

Т. Ленін! Погляньте круг себе: скільки політичного розврату! Коли „хлоп'ята без штанців“ справляють свій шабаш, коли „діplomати“ ведуть перегори з „судейськими чиновниками, в роді Шелухіна“,—т. Ленін, та се ж наслідки тої політики, яку веде в національному питанні Совітська Росія, ведете ви! А ся політика не має ні руля, ні ветріл, і йде, як Бог на душу положить.

Ми помиляємося? В чому?—покажіть!

Т. Ленін! Ми могли-би іще багато де-чого сказати. Але ми краще почекаємо вашої відповіді.

І як що ми будемо мати *фізичну і технічну* можливість сказати все, що ми думаємо,—ми скажемо.

А відносно України, т. Ленін, ми скажемо: може бути зараз лише дві відповіді: 1) або самостійна Україна—тоді повинен бути і «свій» уряд і «своя» партія; 2) або Україна се „Південна Росія“—тоді треба прибрати до рук „хлоп'ят без штанців“, щоб вони не псували справи.

Т. Ленін! Ми просимо вас відповісти ще нам на отсі питання, які мають для нас „особистий“ інтерес.

Чи можна лишатися членом Р. К. П. і відстоювати самостійність України?

Як що не можна, то чому: чи тому, що відстоювати самостійности України взагалі не можна, не помагається—чи тому, що не можна відстоювати самостійности України *так*, як ми відстоюємо?

Як що не можна відстаювати самостійности України так, як ми відстоюємо, то скажіть: як треба відстоювати самостійність України, аби можна було лишатись членом Р. К. П.?

Т. Ленін! Ми ждемо відповіді! З фактами лічяться! І ваша відповідь, як і мовчання—будуть фактами величезного значіння!

Ми сказали, що знали, і сказали, як уміли!

Хай хто може скаже краще!

Слово належить т. Леніну.

15—2 грудня 14—1 січня 1918—1919 року.

З М І С Т.

1. Pro domo nostra	Стор.	8.
2. Війна і революція	„	4.
3. Дві доби революції	„	5.
4. Росія і Україна на тлі світових подій	„	8.
5. Стратегичний план відродження єдиної і не- ділимої Росії	„	10.
6. Скоропадський і Денікін	„	11.
7. Діректорія	„	12.
8. Тимчасовий Робітничо Селянський Уряд України	„	16.
9. Окупанти	„	22.
10. Тенденція українського руху: самостійна Україна	„	25.
11. Революція в Австрії. Галіція	„	31.
12. Чи можлива незалежна від Росії Україна?	„	33.
13. Як пишуть історію?	„	38.
14. Український національний рух на тлі сучасного капіталістично-імперіалістичного господарства	„	41.
15. єдність чи самостійність? Дві політики	„	52.
16. Союз пролетаріату з дрібною буржуазією проти світового імперіалізму	„	67.
17. Столицінина	„	75.
18. Українська Комуністична партія (більшовиків)	„	80.
19. Ми—„націоналісти“. Ми—„шовіністи“	„	90.
20. Запитання т. Леніну	„	96.

ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ.

Сторінка:	Надруковано:	Повинно бути:
7	Европи	європи.
8	найсильнішах	найсильніших
"	еще	ще
9	Росі,	Росії,
12	toujors	toujours
"	Э ще	є ще
13	кровопролиття	кровопролиття
14	„надвірнього уживання“	„надвіряього ужизавня“
"	тюремнайкращими	тюрем найкращими
15	го ворить	говорить
16	„союзчики“	„союзники“
"	по нецеле	по неволе
"	парти и	партия
17	організаціонного	організаціонного
"	конференцію	конференції
"	Всеукраїнській	Всеукраїнській
18	Діректоріи	Діректорії
"	читавпропозіцію	читав пропозіцію
19	Україні	Україні і
"	н ебуло	не було
"	України и Росіи.	України і Росії.
"	вирішняя	вирішення
20	об'єднання	об'єднання
"	дляедности	для єдності
"	центратізму	централізму
"	всеросійським	всеросійським
21	вирішення	вирішення
"	регульгату	результату
"	одинакові, причини	одинакові причини
"	зіздами, не підлягаючу	зіздами, але підлягаючу
"	пропозеція	пропозіція
"	відокремленкя	відокремлення
22	прінціпальна	прінципальна
"	перманетний	перманентний
"	тръеома	трьома
23	Ц. Рада, її стали	Ц. Рада, стали
24	„єдину	„єдину
"	незабором	незабаром
"	дая	для
"	повишений	повішений
"	За одного боку,	З одного боку,
24-25	ро-биять	ро-блять
"	пригороді	пригоді
25	можмо	можемо
"	столить	столить
"	український	український
26	по ріжих	по різних
"	які персон фіцірувалася	яка персоніфіцірувалася
"	поля переконувались	поля переконувалися
"	дійснм	дійсним
"	каікратура	карікатура

Сторінка:

Надруковано.

Пованно бути.

27	кто може	хто може
"	організації домагання	організації, [домагання
"	уряду і к початку	уряду на початку
"	кожний раз ставали або	кожний раз ставали
"	під рахунком.	або підрахунком.
"	з наступленням	з наступленням
"	до липневої.	до липневої
28	відповідь на домагання	відповідь на наші домагання
"	Що мусить робити	Що мусить робити?
29	революційний	революційний
30	Точки над і	Точки над і
"	мір	мир
"	„щось сильніше	„щось сильніше
"	процесу	процесу
"	вотребеньками" се ми	вотребеньками" (се ми
"	у сякої	у сякої
"	ми дійшли?	ми дійшли?
"	стало б зрозумілим	стало зрозумілим.
31	до Полтавище	до Полтави ще
"	в карикатурі, евідчить	в карикатурі, свідчить
32	сії допомоги	сії допомоги
"	се ж до лиц лише	се ж до лица лише
"	ко жний розляквда	ко жний раз лякала
"	народів*?	народів".
33	Самостійно-незалежної	самостійної, незалежної
35	котрі золилися з вугіллям	котрі змілися з вугіллям
36	виділ у України	виділ України
43	лише не відповідне	лише не відповідне
"	ії понування	ії панування
"	національних руках з'о-	національних руках з'о-
"	крема.	крема.
45	яко база,	яко „база“,
"	не за вдяки тому,	не завдяки тому,
47	<i>перемоги</i>	<i>перемоги</i>
"	та виразно	так виразно
51	панів у себе на Україні).	панів (у себе на Україні).
"	Пресу, прокламації, відоз-	Ми вже и не говоримо
"	зви і т. п. Ми вже и не	про пресу, прокламації,
"	говоримо про.	відозви і т. п.
53	Індії і єгипти	Індії і Єгипти
54	<i>в глибині души</i>	<i>в глибині души</i>
61	такса провірка	така провірка
79	армія вукраїнській	армія в українській
"	без в олі	без волі
80	селянські маи	селянські маси
"	питанкі	питанняі
"	до організації, окремої	до організації окремої
81	що ме проти	що ми тому проти
82	і від руминської	і від руминської
87	народження.	народження:
91	де коли і як ми будемо	де, коли і як ми будемо
"	пролетаріатові ідемо	пролетаріатові: ідемо
93	зробити	зробити
9	е самостійником, по його	е самостійником. По його

811-20

W

Вн 9013 (2)

~~3:9013~~

КОПИЯ
№ _____
Итого _____

11